

GRAMMATYKA

NIEMIECKA

PRZEZ

X. KAJETANA KAMIĘNSKIEGO

SCHOLARUM PIARUM.

M. Grawicki
Na nowo przedrukowana.

W WARSZAWIE

W Drukarni XX. Piarów

1819.

80310

245106

kale, i *Spółgłoski* ozyli konsony, te same prawidłą wymawiania, co i *głoski* Polskie.

Różni się iednak w niektórych rzeczach wymawianie Niemczyzny od Polszczyzny, iako zaraz w przykładach i uwagach nad niemi obaczymy.

§. II. O wymawianiu Dwugłosek.

PRZYKŁADY.

aa	a długo	Ual, Paar,	al, par.
ee	e długo	Beere, leer,	bere, ler.
oo	o długi	Boot,	bot.
Ue ä	e	Ueltern, Vär,	eltern, ber.
Ue ä	e	Uel, König,	el, kenig.
ay	ay	Kayser,	kayzer.
Ueu, äu, ey	ey	Ueußern, Uäuser,	eysern, leyfer.
ai	ey	Eiche, Wein,	eyche, beyn.
eu	ey	Eule, heulen,	eyle, heylen.
i	y	Citrone, Sina,	cytrone, zyn.
ie	ye	Fieber,	fyber.
ue, ü y	y	Ueber, füllen,	yber, fyllen.

U w a g i.

1. Podwójne samogłoski aa, ee, oo, brzmią iak iedna, lecz z przeciągiem, *np.* Ual.

2. Ue, ä, Ue, ö, wymawia się iak e, iednak aby cokolwiek słyhać było pierwotnego przednich głosek brzmienia. Ta przestroga służyć ma i do wymawiania następujących dwugłosek.

3. äi, czyta się iak nasze ay, *np.* Kayser.

4. Ueu, äu, ei, eu, brzmią iak ey, *np.* Ueußern.

5. i po spółgłoskach c, f, wymawiaiy iak nasze y, *np.* Citrone: gdzie indziéy troche ostrzyéy: ie wymawia się także na podobieństwo naszego y, lecz z przedłużeniem. To ie w niektórych Imionach cudzoziemskich nie iest dwugłoską, i rozłącza się w zgłoskowaniu, *np.* Historie.

6. Ue, lub Ue, ü, przystępuje brzmieniem swoim do y, *np.* Uebel.

§. III. O wymawianiu Spółgłosrk.

PRZYKŁADY.

<i>Piszę się,</i>	<i>Czyta się.</i>
c Cäsar, Cicero, Cölius,	Cezar, Cycero, Cel-
Cybern, Calender,	lius, Cybern, Kalen-
Culm, hacken.	der, Kilm, hakken.
ch Chorhemd, Churfürst,	Korhem, Kurfyrst,
Chs, Christ.	oks, kryst.
h Höhlen, gehen, Floh,	Helen, g-en, flo,
pf Pfand, Pfeffer, Pferd.	sand, fefer, ferd.
ph Pharao, Philosoph,	Farao, Filozof.
v Verfasser, Virgil.	terfasser, Wirgil.
qu Qual, Quelle, Quitte.	kwal, kwelle, kwitte.
s Sagen, Esel, Uien.	zagen, ezal, azyen.
sch Schaubühne, Uische,	szaubnye, asze.
sk Sklave.	szklawe.
sp Spalten, Speiche,	szpalten, szpeyche,
Spinnen.	szpinen.
st Staub, Beystand,	sztäub, beysztand,
Fürst.	fyrst.
ß Haß, Stoß, süße.	has, sztos, fyse.

ti Nation.	nacyon.
š, š zahm, Zimmet,	cam, cymmet,
Schag.	szac.

U w a g i.

c, z samogłoskami á, e, i, ú, y, brzmi iak nasze c, np. Cásar, z innémi głośkami iak k, np. Calender.

č wymawia się iak k, w wyrazach Čh r, Čhur, i przed r, š, w iednéy zgłosce; np. Čhor, Čemd.

h we środku i na końcu wyrazu pierwotnego nie wymawia się, i iest tylko znakiem, że samogłoskę poprzedzającą przedłużyć w wymawianiu potrzeba np. Höhlen, hoh.

pf na początku wyrazu, ph, v wszędzie brzmią iak f, np. Pfand, Pharao, Verfasser; v w wyrazach obcych brzmi iak w, Virgil.

qu, waży nasze kw, np. Quaal.

f, na początku wyrazu i między dwiema samogłoskami wymawia się nakszałt naszego z, np. sagen; sch, iak sz, sk, sp, st, na początku zgłoski; a po r we środku, nawet i na końcu brzmią iak nasze szk, szp, np. Schaubühne, Sklave, erst.

ti, Zgłoska w wyrazach cudzoziemskich wymawia się iak w języku, z którego wyraz iest wzięty, np. Nation.

š, š, podobne ma brzmienie do naszego c, np. zahm.

Przestroga. Te tylko wyszczególniliśmy o-koliczności, w których wymawianie głosek Niemieckich znacznie się różni od dźwięku głosek Polskich, nie namieniając nic, kiedy i którą gloski Niemieckie wymawiają się otwartémi lub ściśnionémi ustami, ciszeý lub głośnieý, mięk-

ko, czyli cienko lub twardo; pilnie tedy uważać potrzeba wymawiających Niemców, aby się tego douczyć.

§. IV. O Znamionach pisarskich Niemczyzny.

Znamiona pisarskie pospolite Niemczyźnie z Polszczyzną są te:

, Przecinek,	Beysirich.
; Średnik,	Strichpunct.
: Dwukropek,	Doppelpunct.
. Kres, kropka,	Schlusspunct.
! Znak wykrzyknika,	Ausrufungszeichen.
? Znak pytania?	Fragezeichen.
() Nawias,	Einschließungszeichen.
- Łącznik,	Verbindungszeichen.
„ Cudzostów,	Anführungszeichen.
(*) Odsyłacz,	Anmerkungszeichen.

Na znamiona pospolite te same są prawdzi w Niemczyźnie, co i w Polszczyźnie. Masz o tém naukę w Grammatyce Narodoweý.

Znamiona szczególne Niemczyźnie.

e, kładące się nad samogłoskami drukowémi mnieyszémi a, o, u, i obok tych Samogłosek większych A, O, U, np. ändern, üben: Aenderung, Ueb, Uebung: którym iakie nadaie brzmienie, iuz się powiedziało.

e, ręczne lub dwie kreski, albo dwie kropki to samo znaczą, co znamie poprzedzające, tylko że służą postaciom ręcznym, pierwsze większym, dwa ostatnie mnieyszym: które też w wielu książkach widzieć się daią nad postaciami, drukowemi.

?, lub^s abo o, pisze się nad u ręczném dla rozróznienia go od n ręcznego, iednaką z nióm postać mającego.

, Odcinek Apostroph, iest znak odciętý Głoski e od wyrazu, i od samych tylko wierszopisów używany bywa, np. Hab' ich nur immer frohen Muth; was frage ich nach Gold und Gut.

S. V. Zbiór wyrazów Niemieckich w pierwszym Rozdziale zamkniętych, wraz ze znaczeniem onychże, dla odczytania go i nauczzenia się pamięć.

Wal wegorz.	Di ^o ta.
Wetern rodzice.	Eiche dąb.
Wendern odmieniać.	Esel osiek.
Wenderung odmiana.	Eule sowa.
Weyßern (sich) wysydz,	Floh pchła.
na wierzch, pokazać	Fragen pytać się.
Wische popiół. (się.)	Froh wesoly.
Wien Azya.	Füllen napelniać.
Wär niedźwiedz.	Fürst Xiążę.
Werre jagoda.	Geben isdz.
Wein goleń, noga.	Gold złoto.
Weystand pomoc.	Gut dobrze.
Wort szalupa.	Haben miec.
Cázar Cezar.	Haßen siekać:
Calender Kalendazz.	Haß nienawiść.
Chorhemd komża.	Heulen wyc.
Christ Chrześcianin.	Historie historia.
Churfürst Elektor.	Ich ia.
Citron Cytryna.	Immer zawsze.
Cölius Celiusz.	Kaiser Cesarz.
Culm Chelmno.	König Król.
Cypren Cypr.	Lauffer laufer, biegus.

Leer próżny.	Sinn myśl.
Muth umysł, odwaga.	Sklave niewolnik.
Nation Narod.	Spalten łupać.
Nach po, o.	Speiche sprycha.
Nur tylko.	Spinnen prząsdz.
Nhş wól.	Staub kurz.
Del oliwa.	Stoß szturchanie,
Oelen oliwą smarować.	kułak.
Paar para.	Süße słodkość.
Pfand zastaw.	Ueben ćwiczyc, wpra-
Pfeffer pieprz.	wiać.
Pferd koń.	Uebung wprawa.
Pharao Faraon.	Verfasser autor, spra-
Philosoph Filozof.	wca.
Höhlen wydrązać.	Virgil Wirgiliusz.
Quaal udręczenie.	Was co.
Quelle zdroj.	Wie iak.
Sauite pigwa.	Zimmet cynamon.
Gegen powiedziec.	Zahm łaskawy, oswo-
Schak skarb.	iony.
Schaubühne Teatr.	

R O Z D Z I A Ł II.

O Częściach mowy Niemieckie.

P R Z Y K Ł A D.

Niemand leugnet, daß die Wissenschaften den Verstand schärfen, die Einbildungskraft beleben, und das Gedächtniß mit einer Menge von Kenntnissen bereichern.

Nikt nie przeczy, że nauki rozum zaostrzają, imaginacją ożywiają, i pamięć mnożąc wiadomości ubogacają.

Über wisse zugleich o! mein Kind, daß ein gelehrter Mensch ohne From-

Ale wiedz oraz o! moje dziecię, że uczony człowiek bez po-

migfeit und Tugend das bożności i cnoty nay-
elendeste und verächtlich; nędzniejszym i nay-
ste Geschöpf ist. wzgardziśszym stwo-
rzeniem iest.

Obaczmy w tym przykładzie wszystkie czę-
ści mowy Niemieckiey z ich nazwiskami, a po-
tém przyzwoite nad niemi uczynmy uwagi.

Części nieodmienne.

1. Wykrzyknik, Zwi-
schenwort, np. o! o!
2. Spójnik, Bindewort, np. daß że, und i, aber
3. Przysłówek, Neben-
wort, np. zugleich oraz.
4. Przyimek, Vorwort, np. mit z, ohne bez.

Części odmienne.

5. Przedimek, Ge-
schlechtswort, np. die, den, daß, einer,
ein
6. Imię, Nennwort. np. Verstand rozum,
Menge mnóstwo,
Mensch człowiek.
7. Zaimek Fürwort, np. mein mój.
8. Słowo Zeitwort, np. schärfen ostrzyć.
9. Imię słów Mittelwort, np. gelehrter uczony.

Oprócz ośmiu części mowy wspólnych Niem-
czyźnie z Polszczyzną, postrzegamy w przykła-
dzie Niemieckim dziewiątą die, den, daß, einer,
ein, która na Polskie nie iest przełożona.

Ta część mowy sama przez się nic nie
znacząca, nazywa się *Przedimkiem*, że się
kłada zwykła przed Imionami pospolitemi, np.
der Mensch Człowiek: die Tugend cnota: daß Ge-
schöpf stworzenie: eine Menge mnogość: ein Kind
dziecię.

Der, die, daß, nazywa się *Przedimkiem*,
określającym od starego słowa Polskiego okre-
szam czyli determinuję: albo króćcy *okreśnym*
lub *okreśnikiem*: po Niemiecku daß bestimmte Ge-
schlechtswort,

Ein, eine, ein, nazywa się *przedimkiem*
poiedynczym albo *nieokreśnym*, daß unbestimmte
Geschlechtswort.

Oba te *Przedimki*, to iest *Okreśny* i *Po-
iedynczy* odmieniają się przez przypadki, któ-
rych w Niemczyźnie iest tylko cztery: przez
liczby zaś odmienia się sam tylko *Okreśnik*,
który w liczbie mnogiéy iedno bierze zakoń-
czenie na wszystkie trzy rodzaje, iako w for-
mach przypadkowania zaraz obaczmy.

R O Z D Z I A Ł III.

Formy Przypadkowania.

Trzy są formy na przypadkowanie Przy-
miotników, der Beywörter, a cztery na przypad-
kowanie Rzeczowników, der Hauptwörter.

Przypadkowanie Przedimkow,

Okreśnego. Poiedynczego.

Liczba poiedyncza.

Rodzay.

męzki, żeński, niiaki, męzki, żeński, niiaki,

1. der	die	daß.	ein	eine	ein.
2. des	der	des.	eines	einer	eines.
3. dem	der	dem.	einem	einer	einem.
4. den	die	daß.	einen	eine	ein.

Liczba mnoga.

Przez wszystkie trzy	Przedimek pojedyn-
rodzaie,	czy nie ma liczby
1. die.	mnogięy.
2. der.	
3. den.	
4. die.	

Przypadkowanie przymiotników.

Forma Pierwsza.

Na imiona przymiotne bez przedimka.

Liczba pojedyncza.   *mnoga.*

1. schöner,	schöne,	schönes,	schöne.
piękny,	piękna,	piękne,	piękni, piękne.
2. schönes,	schöner,	schönes,	schöner-
pięknego,	piękney,	pięknego,	pięknych.
3. schönem,	schöner,	schönem,	schönen.
pięknemu,	piękney,	pięknemu,	pięknym.
4. schönem,	schöne,	schönes,	schöne.
pięknego,	piękną,	piękne,	pięknych, kne.

Forma Druga.

Na Przymiotniki z Okreśnikiem.

Liczba pojedyncza.

1. der schöne,	die schöne,	das schöne.
piękny.	piękna,	piękne.
2. des schönen,	der schönen,	des schönen.
piękn-go,	piękney,	pięknego.
3. dem schönen,	der schönen,	dem schönen.
pięknemu,	piękney,	pięknemu.
4. den schönen,	die schöne,	das schöne.
pięknego,	piękną,	piękne.

Liczba mnoga.

1. die schönen,	piękni, piękne.
2. der schönen,	pięknym.
3. den schönen,	pięknym.
4. die schönen,	pięknym, piękne.

Forma Trzecia.

Na Przymiotniki z Przedimkiem pojedynczym.

Liczba pojedyncza tylko.

1. ein schöner,	eine schöne,	ein schönes,
piękny,	piękna,	piękne.
2. eines schönen,	einer schönen,	eines schönen,
pięknego,	piękuęy,	piękn-go.
3. einem schönen,	einer schönen,	einem schönen,
pięknemu,	piękney,	pięknemu.
4. einen schönen,	eine schöne,	ein schönes,
pięknego,	piękną,	piękne.

Przeostroga. Formy służące na przymiotniki; służą też na Imięstwy i Zaimki, oprócz tych, których przypadkowanie niżej jest położone.

Przypadkowanie Rzeczowników.

Forma Pierwsza.

Na Rzeczowniki rodzaju Męskiego i niakięgo.

Liczba pojedyncza.

1. der lub ein Engel,	das lub ein Kloster,
Aniol,	Klasztor.
2. Engels,	Kloster,
Aniola:	Klasztoru.
3. Engel,	Kloster,
Aniolowi,	Klasztorowi.
4. Engel,	Kloster,
Aniola,	Klasztor.

1. die — Engel,	die — Klöster,
Amolowie,	Klasztory.
2. Engel,	Klöster,
Amolów,	Klasztorów.
3. Engeln,	Klöstern,
Aniolom,	Klasztorom.
4. Engel,	Klöster,
Aniolów,	Klasztory.

Forma Druga.

Na Rzeczowniki rodzaju męskiego tylko.

Liczba pojedyncza.   *mnoga.*

1. der lub ein Mensch,	die Menschen,
Człowiek,	Ludzie.
2. Menschen,	Menschen,
Człowieka,	ludzi.
3. Menschen,	Menschen,
Człowiekowi,	ludziom.
4. Menschen,	Menschen,
Człowieka,	ludzi.

Forma Trzecia.

Na Rzeczowniki rodzaju Męskiego i niakiiego.

Liczba pojedyncza.

1. der lub ein Stand,	daß lub ein Amt,
stan,	urząd.
2. Standes	Amtes,
stanu,	urzędu.
3. Stande,	Ämte,
stanowi,	urzędowi.
4. Stand,	Ämt,

Liczba mnoga.

1. die — Stände,	die — Ämter,
stany,	urzędy.
2. Stände	Ämter
stanów,	urzędów.
3. Ständen	Ämtern
stanom,	urzędom.
4. Stände	Ämter
stany,	urzędy.

Forma Czwarta.

Na Rzeczowniki rodzaju żeńskiego tylko.

Liczba pojedyncza.

1. die lub ein Insel	Eugend	Ruß
wyspa,	cnota,	orzech,
2. Insel	Eugend	Ruß
wyspy,	cnoty,	orzecha,
3. Insel	Eugend	Ruß
wyspie,	cnocie,	orzechowi,
4. Insel	Eugend	Ruß
wyspę,	cnotę,	orzech.

Liczba mnoga.

1. die — Inseln	Eugenden	Rüsse
wyspy,	cnoty,	orzechy,
2. Inseln	Eugenden	Rüsse
wysp,	cnót,	orzechów,
3. Inseln	Eugenden	Rüssen
wyspom,	cnotom,	orzechom,
4. Inseln	Eugenden	Rüsse
wyspy,	cnoty,	orzechy.

Uwaga. W liczbie mnogiej wszystkich form na Rzeczowniki przypadek trzeci kończy

się na n, a drugi i czwarty taki jest, iak pierwszy. Gdzie zaś i sam przypadek pierwszy jest zakończony na n, tam trzy następujące przypadki niczém się od niego nie różnią.

Przypadkowanie Zaimków nieforemnych.

Liczba Pojedyncza.

1. Ich,	Du,	Er,	Sie,	Es,
ia.	ty.	on.	ona.	ono.
2. Meiner,	Deiner,	Seiner,	Ihrer,	Seiner,
mnie,	ciebie,	onego,	iey,	onego.
3. Mir,	Dir,	Ihm,	Ihr,	Ihm,
mnie, mi,	tobie, ci,	iemu,	onéy, iéy,	iemu.
4. Mich,	Dich,	Ihn,	Sie,	Es,
mnie, mié,	ciebie, cié,	onego, go,	oné,	ia,
				ie.

Liczba Mnoga.

1. Wir my.	Ihr wy.	Sie oni, one.
2. Unser nas.	Euer was.	Ihrer onych, ich.
3. Uns nam.	Euch wam.	Ihnen onym, im.
4. Uns nas.	Euch was.	Sie onych, ich;

Liczba Pojedyncza. (one.)

1. Der,	Die,	Das,	Die,
ten.	ta.	to.	ci, te.
2. Dessen,	Derer,	Dessen,	Derer,
tego.	téy.	tego.	tych.
3. Dem,	Der,	Dem,	Denen,
temu.	téy.	temu,	tym.
4. Den,	Die,	Das,	Die,
tego.	té.	to.	tych, te.

Liczba Pojedyncza.

1. Wer,	Was,	Jemand,	Niemand,
кто.	co.	któs.	nikt.

2. Wessen,	Jemandes,	Niemandes,
czyy.	czyis.	nikomu.
3. Wem,	Jemanden,	Niemanden,
komu, czemu.	komus.	nikomu.
4. Wen, Was,	Jemanden,	Niemanden,
kogo, co.	kogos.	nikogo.

Te trzy Zaimki nie mają liczby mnogiej. Zaś jedermann każdy, w liczbie nawet pojedynczy w drugim tylko przypadku przybiera s.

Przestroga. Dokładniejsza nauka o Przypadkowaniu będzie w Części drugiej.

ROZDZIAŁ III.

Formy Czasowania.

Jedna jest tylko Forma na czasowanie słów niemieckich; wiele atoli a ią Niemcy słów nieforemnych, i trzy słowa posiłkowe.

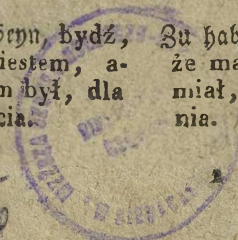
Czasowanie słów posiłkowych.

Abwandelung der Hülfswörter.

Tryb bezokoliczny. Die unbestimmte Art. Werden, stać Seyn, bydz. ze Haben, mieć, się, lub zo- iestem, abym ze mam, a- stać, że zo- był. bym miał, staie, abym został.

Zu werden, stać Zu Seyn, bydz, Zu haben, mieć, się, że się sta- ze iestem, a- ze mam, abym ię, abym zo- bym był, dla miał, dla mie- stał, dla sta- bycia. nia. nia się.

245/106

Imiesłowy. Mittelwörter.

Czasu terażniejszego. Der gegenwärtigen Zeit.

Werdend, staja- cy się, staja- ca się, staja- ce się.	Wesend, nie- używany.	Habend, mają- cy, mająca, mające.
--	--------------------------	---

Czasu przeszłego. Der vergangenen Zeit.

Geworden któ- ry się stał, która się sta- ła, które się stało.	Gewesen, któ- ry był, która była, które było.	Gehabt, miany, miana, miane.
--	--	---------------------------------------

Tryb oznajmujący. Die anzeigende Art.

Czas terażniejszy. Die Gegenwärtige Zeit.

Jch werde, staie się. Du wirst, staiesz się. Er wird, staie się. Sie wird, ona się staie. Es wird, ono się staie. Wir werden, staiemy się. Ihr werdet, staiecie się. Sie werden, oni się staja. one się staja.	Jch bin, iestem. Du bist, iestes. Er ist, iest. Sie ist, ona iest. Es ist, ono iest. Wir sind, iestesmy. Ihr seyd, iestescie. Sie sind, oni są, one są.	Jch habe, mam. Du hast, masz. Er hat, ma. Sie hat, ona ma. Es hat, ono ma. Wir haben, mamy. Ihr habet, macie. Sie haben, oni mają, one mają.
--	--	--

Niedokonany przeszły. Die kaum vergangene.

Jch wurde, zo- stałem; zo- stałam; zo- stałom.	Jch war, by- łem, byłam, byłom.	Jch hatte, miałam, mia- łam, miałom.
Du wurdest, zo- stałeś, zоста- łeś, zостаłos.	Du wardest, by- łeś, byłaś, byłos.	Du hattest, miałeś, mia- łaś, miałos.
Er wurde, zo- stał.	Er war, był.	Er hatte, miał.
Sie wurde, zo- stała.	Sie war, była.	Sie hatte, mia- ła:
Es wurde, zo- stało.	Es war, było.	Es hatte, miało.
Wir wurden, zo- staliśmy, zo- staliśmy,	Wir waren, by- liśmy, były- śmy:	Wir hatten, mieliśmy, miałyśmy.
Ihr wurdet, zo- staliście, zo- staliście.	Ihr wartet, by- liście, były- ście.	Ihr hattet, mieliście, miałyście.
Sie wurden, zo- stali, zоста- ły.	Sie waren, byli;	Sie hatten, mieli, miały.

Przeztroga I. Zamiast ich wurde, du wurdest, er wurde, częścię dobrzy Pisarze Niemiec-
cy używają: ich ward, du wardest, er ward.

Przeztroga II. W dalszych czasach lubo
nie będzie się kładł odmiana słów przez rodza-
ie. powinny ją iednak dzieci robić na wzór tych
dwóch czasów poprzedzających.

Dokonany przeszły. Die völlig vergangene.

Jch bin gewor- den, stałem się, stałem się, i t. d.	Jch bin gewesen, byłem. by- łam, i t. d.	Jch habe gehabt, miałem, mia- łam, i t. d.
--	--	--

Du bist geworden, stales się	Du bist gewesen, byles.	Du bist gehabt, miales.
Er ist geworden, siak się.	Er ist gewesen, był.	Er hat gehabt, miał.
Wir sind gewor- den, staliśmy się.	Wir sind gewe- sen, byliśmy.	Wir haben ge- habt mieliśmy.
Ihr seyd gewor- den, staliście się.	Ihr seyd gewe- sen, byliście.	Ihr habet ge- habt, mieli- ście.
Sie sind gewor- den, stali się.	Sie sind gewesen, byli.	Sie haben ge- habt, mieli.

Zaprzeszty. Die längst vergangene.

Jch war gewor- den, stalem się był, stakam się się była, i t. d.	Jch war gewe- sen, byłem był, byłam, była i t. d.	Jch hatte gehabt, miałem był, miałam była, i t. d.
Du warest gewor- den, stales się był.	Du warest gewe- sen, byles.	Du hattest ge- habt, miales dył.
Er war geworden, stai się był.	Er war gewesen, był.	Er hatte gehabt, miał był.
Wir waren ge- worden, stali- śmy się byli.	Wir waren gewe- sen, byliśmy,	Wir hatten ge- habt, mieliśmy byli.
Ihr waret gewor- den, staliście się byli.	Ihr waret gewe- sen, byliście.	Ihr hattet ge- habt, mieliście byli.
Sie waren gewor- den, stali się byli.	Sie waren gewe- sen, byli.	Sie hatten ge- habt, mieli by- li.

I. Przyszty. Die zukünftige.

Jch werde wer- den, stanę się.	Jch werde seyn, będę.	Jch werde haben, mieć będę.
-----------------------------------	--------------------------	--------------------------------

Du wirst werden, stansiesz się.	Du wirst seyn, będziesz.	Du wirst haben, mieć będziesz.
Er wird werden, stanie się.	Er wird seyn, będzie.	Er wird haben, mieć będzie.
Wir werden wer- den, staniemy się.	Wir werden seyn, będziemy.	Wir werden ha- ben, mieć be- dziemy.
Ihr werdet wer- den, staniacie się.	Ihr werdet seyn, będziecie.	Ihr werdet ha- ben, mieć be- dziecie.
Sie werden wer- den, staną się.	Sie werden seyn, będą,	Sie werden ha- ben, mieć będą.

II. Przyszty. Die zukünftige.

Jch werde gewor- den seyn, stanę się, mozem został, mo- żem została, i t. d.	Jch werde gewe- sen seyn, będę, może żem był, może żem by- ła, i t. d.	Jch werde ge- habt haben, be- dę miał, mo- że żem miał, może żem mia- ła, i t. d.
Du wirst gewor- den seyn, staniesz się.	Du wirst gewe- sen seyn, będziesz.	Du wirst ge- habt haben, be- dziesz miał
Er wird gewor- den seyn, stanie się.	Er wird gewesen seyn, będzie.	Er wird gehabt haben, będzie miał.
Wir werden ge- worden seyn, staniemy się.	Wir werden ge- wesen seyn, be- dziemy.	Wir werden ge- habt haben, be- dziemy mieli.
Ihr werdet ge- worden seyn, staniacie się.	Ihr werdet ge- wesen seyn, be- dziecie.	Ihr werdet ge- habt haben, be- dziecie mieli!
Sie werden ge- worden seyn, staną się.	Sie werden ge- wesen seyn, be- dą.	Sie werden ge- habt haben, be- dą mieli.

Tryb rozkazujący. Die gebiethende Art.

Werde, stań się, zostań.	Sey, bądź.	Habe, miej.
Werdet, stańcie się.	Seyd, bądźcie.	Habet, miejcie.

Tryb łączący. Die verbindende.

Czas teraźniejszy. Die gegenwärtige Zeit.

Jch werde, że się staie, niech się stanę, obym się stał, obym się stała, it. d.	Jch sey, że istem, niech będe, obym był, obym była, i t. d.	Jch habe, że mam, niech mam, obym miał, obym miała, i t. d.
Du werdest, że się staiesz.	Du seyst, że istes.	Du habest, że masz.
Er werde, że się staie.	Er sey, że iest.	Er habe, że ma.
Wir werden, że się stajemy.	Wir seyn, że istesmy.	Wir haben, że mamy.
Ihr werdet, że się staiecie.	Ihr seyd, że istescie.	Ihr habet, że macie.
Sie werden, że się staja.	Sie seyn, że są.	Sie haben, że mają.

Niedokonany przeszły. Die kaum vergangene.

Jch würde, stałbym się, stałabym się, it. d.	Jch wäre, byłbym, byłabym, it. d.	Jch hätte, miałbym, miałabym.
Du würdest, stałbyś się.	Du wärest, byłbyś.	Du hättest, miałbyś.
Er würde, stałby się.	Er wäre, byłby.	Er hätte, miałby.

Wir würden, stałibyśmy się.	Wir wären, byłibyśmy.	Wir hätten, mieliśmy.
Ihr würdet, stałibyście się.	Ihr wäret, byłibyście.	Ihr hättet, mielibyście.
Sie würden, stałiby się.	Sie wären, byłiby.	Sie hätten, mieliby.

Dokonany przeszły. Die völlig vergangene.

Jch sey geworden, że się stał, że się stała, i t. d.	Jch sey gewesen, że był, że była, it. d.	Jch habe gehabt, że miał, że miała, i t. d.
Du seyst geworden, że się stał.	Du seyst gewesen, że był.	Du habest gehabt, że miał.
Er sey geworden, że się stał.	Er sey gewesen, że był.	Er habe gehabt, że miał.
Wir seyn geworden, żeśmy się stali.	Wir seyn gewesen, żeśmy byli.	Wir haben gehabt, żeśmy mieli.
Ihr seyd geworden, żeście się stali.	Ihr seyd gewesen, żeście byli.	Ihr habet gehabt, żeście mieli.
Sie seyn geworden, że się stali.	Sie seyn gewesen, że byli.	Sie haben gehabt, że mieli.

Zaprzeczony przeszły. Die längst vergangene.

Jch wäre geworden, byłbym, został, była, została, it. d.	Jch wäre gewesen, byłbym, byłaby, it. d.	Jch hätte gehabt, byłbym, byłaby, it. d.
--	--	--

Du wärest gewor- den, bylbyś zo- stał.	Du wärest gewes- sen, bylbyś byl.	Du hättest ge- habt, bylbyś miał.
Er wäre gewor- den, bylby zo- stał.	Er wäre gewesen, bylby byl.	Er hätte gehabt, bylby miał.
Wir wären ge- worden, byli- byśmy zostali.	Wir wären gewes- sen, bylibyśmy byli.	Wir hätten ge- habt, byliby- śmy mieli.
Ihr wäret gewor- den, bylibyście zostali.	Ihr wäret gewes- sen, bylibyście byli.	Ihr hättet ge- habt, byliby- ście mieli.
Sie wären gewor- worden, byliby zostali.	Sie wären gewes- sen, bylibi by- li.	Sie hätten ge- habt, byliby mieli.

I. Warunkowy. Die erste bedingt:

Ich würde wer- den, stałbym się, stałabym się, i t. d.	Ich würde seyn, byłbym, była- bym, i t. d.	Ich würde ha- ben, miałbym, miałabym, i t. d.
Du würdest wer- den, stałbyś się.	Du würdest seyn, byłbyś.	Du würdest ha- ben, miałbyś.
Er würde wer- den, stałby się.	Er würde seyn, byłby.	Er würde haben, miałby.
Wir würden wer- den, stałiby- śmy się	Wir würden seyn, bylibyśmy	Wir würden ha- ben, mieliby- śmy.
Ihr würdet wer- den, stałiby- ście się.	Ihr würdet seyn, bylibyście.	Ihr würdet ha- ben, mieliby- ście.
Sie würden wer- den, stałiby się.	Sie würden seyn, byliby.	Sie würden ha- ben, mieliby.

Zamiast słowa posiłkowego werden, czę-
sto się używa w tym czasie słów mögen, sol-

len, np. ich möchte seyn, bylbym; ich sollte haben,
miałem mieć.

II. Warunkowy. Die zweite bedingte.

Ich würde gewor- den seyn, byl- bym został, by- łabym była, i t. d.	Ich würde ge- wesen seyn, byl- bym byl, by- łabym była, i t. d.	Ich würde ge- habt haben, byl- bym miał, by- łabym miała, i t. d.
Du würdest ge- worden seyn, byłbyś został.	Du würdest ge- wesen seyn, byl- byś byl.	Du würdest ge- gabt haben, byl hyś miał.
Er würde gewor- den seyn, bylby został.	Er würde gewes- sen seyn, bylby był.	Er würde gehabt haben, bylby miał.
Wir würden ge- worden seyn, bylibyśmy zo- stali.	Wir würden ge- wesen seyn, by- libyśmy byli.	Wir würden ge- habt haben, by- libyśmy mieli.
Ihr würdet ge- worden seyn, bylibyście zo- stali.	Ihr wärdet ge- wesen seyn, by- libyście byli.	Ihr würdet ge- habt haben, bylibyście mieli.
Sie würden ge- worden seyn, byliby zostali.	Sie würden ge- wesen seyn, by- liby byli.	Sie würden ge- habt haben, by- liby mieli.

Mówi się także: Ich wäre geworden seyn,
byłbym się stał: du wärest geworden seyn, byl-
byś się stał, i t. d.

Przeszły. Die künftige.

Ich werde werden, że się stanę.	Ich werde seyn, że będę.	Ich werde haben, że mieć będę.
------------------------------------	-----------------------------	-----------------------------------

Du werdest werden, że się staniesz.	Du werdest seyn, że będziesz.	Du werdest haben, że mieć będziesz.
Er werde werden, że się stanie.	Er werde seyn, że będzie.	Er werde haben, że mieć będzie.
Wir werden werden, że się staniemy.	Wir werden seyn, że będziemy.	Wir werden haben, że mieć będziemy.
Ihr werdet werden, że się staniecie.	Ihr werdet seyn, że będziecie.	Ihr werdet haben, że mieć będziecie.
Sie werden werden, że się staną.	Sie werden seyn, że będą.	Sie werden haben, że mieć będą.

Tryb bezokoliczny z przymkami: um, ohne, tłumaczy się na Polskie, już przez imię, już przez słowo, już przez imiesłów osobliwy (Gerundium) np.

Um zu werden, dla stania się, aby się stać.	Um zu seyn, dla bycia, aby bydź.	Um zu haben, dla mienia, aby mieć.
Ohne zu werden, nie stając się.	Ohne zu seyn, nie będąc.	Ohne zu haben, nie mając.
Ohne geworden zu seyn, nie zostawszy.	Ohne gewesen zu seyn, nie bywasy.	Ohne gehabt zu haben, nie mając.

W Z O R.

Worbild.

Czasowania Słów foremnych.	Abwandlung richtiger Zeitwörter.
Tryb bezokoliczny.	Die unbestimmte Art.
Loben, chwalić, że chwalię, abym chwalił.	Reisen, iechać, że iadę, abym iechał.

Zu loben, chwalić, że chwalię, abym chwalił, do chwaleńia.	Zu reisen, iechać, że iadę, abym iechał, do iechania.
--	---

Imiesłowy. Mittelwörter.

Czasu terażniejszego.	Der gegenwärtigen Zeit.
Lobend, chwalcący, chwalcąca, chwalcące.	Reisend, iadący, iadąca, iadące.

Czasu przeszłego.	Der vergangenen Zeit
Gelobt, pochwalony, pochwalona, pochwalone.	Gereiset, nie nie znaczy sam przez się: bo słowo reisen niakie.

Tryb oznajmujący. Die anzeigende Art.

Terażniejszy czas. Die gegenwärtige Zeit.

Ich lobe, chwalię.	Ich reise, iadę.
Du lobest, chwalisz.	Du reisest, iedziesz.
Er lobet, chwali.	Er reiset, iedzie.
Sie lobet, ona chwali.	Sie reiset, ona iedzie.
Es lobet, ono chwali.	Es reiset, ono iedzie.
Wir loben, chwalamy.	Wir reisen, iedziemy.
Ihr lobet, chwalicie.	Ihr reiset, iedziecie.
Sie loben, oni chwala.	Sie reisen, oni iada.
one chwala.	one iada.

Niedokonany czas. kaum vergangene.

Ich lobete, chwaliłem, chwaliłam, chwaliłom.	Ich reisete, iechałem, iechałam, iechaliśmy.
Du lobetest, chwaliłeś, chwaliłaś, chwaliłos.	Du reisetest, iechałeś, iechałaś, iechałos.

Er, sie, es lobete, chwalił, chwaliła, chwaliło.
 Wir lobeten, chwaliliśmy, chwaliliście.
 Ihr lobetet, chwaliliście, chwaliliście.
 Sie lobeten, chwalili, chwalili.

Er, sie, es reisete, iechał, iechała, iechało.
 Wir reiseten, iechaliśmy, iechaliście.
 Ihr reisetet, iechaliście, iechaliście.
 Sie reiseten, iechali, iechali.

Dokonany przeszły.

Völlig vergangene.

Ich habe gelobet, pochwaliłem, pochwaliłam, i t. d.
 Du hast gelobet, pochwalites.
 Er hat gelobet, pochwalil.
 Wir haben gelobet, pochwalili.
 Ihr habet gelobet, pochwalili.
 Sie haben gelobet, pochwalili.

Ich bin gereiset, poiechałem, poiechałam, i t. d.
 Du bist gereiset, poiechales.
 Er ist gereiset, poiechał.
 Wir sind gereiset, poiechali.
 Ihr seyd gereiset, poiechali.
 Sie sind gereiset, poiechali.

Zaprzeszły.

Längst vergangene.

Ich hatte gelobet, pochwaliłem był, pochwaliłam była, i t. d.
 Du habest gelobet, pochwalites był.
 Er hatte gelobet, pochwalil był.
 Wir hatten gelobet, pochwalili byli.

Ich war gereiset, poiechałem był, poiechałam była, i t. d.
 Du wardest gereiset, poiechales był.
 Er war gereiset, poiechał był.
 Wir wa i gereiset, poiechali byli.

Ihr hattet gelobet, poiechaliście byli.
 Sie hatten gelobet, pochwalili byli.

Ihr waret gelobet, poiechaliście byli.
 Sie waret gereiset, poiechali byli.

I. Przyszły.

Die erste künftige.

Ich werde loben, będę chwalił, będę chwaliła, i t. d.
 Du wirst loben, будiesz chwalił.
 Er wird loben, będzie chwalił.
 Wir werden loben, będziemy chwaliłi.
 Ihr werdet loben, będziecie chwaliłi.
 Sie werden loben, będą chwaliłi.

Ich werde reisen, będę iechał, będę iechała, i t. d.
 Du wirst reisen, будiesz iechał.
 Er wird reisen, będzie iechał.
 Wir werden reisen, będziemy iechali.
 Ihr werdet reisen, będziecie iechali.
 Sie werden reisen, będą iechali.

W tym czasie zamiast słowa posiłkowego werden, często bywa używane wollen, gdy czynność jaka od dobrej woli mówiącego zawisła: np. Ich will ihn loben, będę go chwalił.

II. Przyszły.

Die zweite künftige.

Ich werde gelobet haben, pochwałę, może bydzem chwalił, i t. d.
 Du wirst gelobet haben, pochwalisz.
 Er wird gelobet haben, pochwali.

Ich werde gereiset seyn, poiadę, może bydzem iechał, i t. d.
 Du wirst gereiset seyn, priedziesz.
 Er wird gereiset seyn, poiedzie.

Wir werden gelobet haben, pochwalimy.
 Ihr werdet gelobet haben, pochwalicie.
 Sie werden gelobet haben, pochwała.

Wir werden gereiset seyn, poiedziemy.
 Ihr werdet gereiset seyn, poiedzieoie.
 Sie werden gereiset seyn, poiađa.

Drugie znaczenie czasu tego, może być *żem* pochwalił, *żem* poiechał, częścię Niemcy wyrażają przez słowa: können, müssen, sollen; np. Er kann gewesen seyn, może że i był, Er soll gelobet haben, podobno chwalił, lub miał pochwalić, Ihr müßet gefallen seyn, musieliście upaść, albo możecie upadli.

Tryb rozkazujący. Die gebiethende Art.

Lobe, chwal.
 Lobet, chwalcie.

Reise, iedź.
 Reitet, iedźcie.

Na inne osoby trybu tego, nie mają Niemcy osobnych zakończeń, lecz albo ie biorą z trybu życzącego, np. sey er; niech on będzie: loben wir, chwalmy, i t. d. albo ie biorą z trybu bezokolicznego, i słowa lassen, np. laß ihn seyn, niech on będzie: laß uns loben, chwalmy.

Tryb łączący. Die verbindende Art.

Terazniejszy czas. Die gegenwärtige Zeit.

Daß ich lobe, że chwale, niech chwale, abym chwalił, abym chwaliła, i t. d.

Daß ich reise, że iadę; niech iadę, abym iechał; abym iechała, i t. d.

Daß du lobest, że chwaliysz.
 Daß er lobe, że chwali.
 Daß wir loben, że chwylimy.
 Daß ihr lobet, że chwalicie.
 Daß sie loben, że chwala.

Daß du reise, że iedziesz.
 Daß er reise, że iedzie.
 Daß wir reisen, że iedziemy.
 Daß ihr reiset, że iedziecie.
 Daß sie reisen, że iada.

Niedokonany przeszły.

Die kaum vergangene.

Daß ich lobete, żem chwalił, żem chwaliła, i t. d. iżbym chwalił, i t. d.

Daß ich reisete, żem iechał, żem iechała, i t. d. iżbym iechał.

Daß du lobetest, żeś chwalił.

Daß du reisetest, żeś iechał.

Daß er lobete, że chwalił.

Daß er reisete, że iechał.

Daß wir lobeten, żeśmy chwaili.

Daß wir reiseten, żeśmy iechali.

Daß ihr lobetet, żeście chwaili.

Daß ihr reisetet, żeście iechali.

Daß sie lobeten, że chwaili.

Daß sie reiseten, że iechali.

Mówi się także: Daß ich reisen möchte, iżbym iechał; daß du reisen möchtest, iżbyś iechał, i t. d. daß ich loben möchte, iżbym chwalił, i t. d.

Dokonany przeszły.

Büßlig vergangene.

Daß ich gelobet habe, żem pochwalił, żem pochwaliła, i t. d.

Daß ich gereiset sey, żem poiechał, żem poiechała, i t. d.

Daß du gelobet habest, zes pochwalik.

Daß er gelobet habe, zo pochwalik.

Daß wir gelobet haben, zesmy pochwalili.

Daß ihr gelobet habet, zesćie pochwalili.

Daß sie gelobet haben, ze pochwalili.

Daß du gereiset seyst, zes poiechał.

Daß er gereiset sey, ze poiechał.

Daß wir gereiset seyn, zesmy poiechali.

Daß ihr gereiset seyd, zesćie poiechali.

Daß sie gereiset seyn, ze poiechali.

Zaprzeszty.

Łangst vergangene.

Daß ich gelobet hätte, iz byłbym pochwalik, iz byłabym pochwalila, i t. d.

Daß ich gereiset wäre, ze byłbym poiechał, ze byłabym poiechala, i t. d.

Daß du gelobet hättest, iz byłbyś pochwalik.

Daß du gereiset wärest, iz byłbyś pochwalik.

Daß er gelobet hätte, iz byłby pochwalik.

Daß er gereiset wäre, iz dyłby poiechał.

Daß wir gelobet hätten, iz byłibyśmy pochwalili.

Daß wir gereiset wären, iz byłibyśmy poiechali.

Daß ihr gelobet hättet, iz byłibyście pochwalili.

Daß ihr gereiset wäret, iz byłibyście poiechali.

Daß sie gelobet hätten, iz byłiby pochwalili.

Daß sie gereiset wären, iz byłiby poiechali.

I. Warunkowy.

Die erste bedingte.

Ich würde loben, chwaliłbym, chwaliłabym, i t. d.

Ich würde reisen, iechałbym, iechałabym, i t. d.

Du würdest loben, chwaliłbyś.

Du würdest reisen, iechałbyś.

Er würde loben, chwaliłby.

Er würde reisen, iechałby.

Wir würden loben, chwaliłibyśmy.

Wir würden reisen, iechałibyśmy.

Ihr würdet loben, chwaliłibyście.

Ihr würdet reisen, iechałibyście.

Sie würden loben, chwaliłiby.

Sie würden reisen, iechałiby.

Tu także często bywa używane słowo polysilkowe mdgen, np. ich mdchte loben, chwaliłbym, ich mdchte reisen, iechałbym.

II. Warunkowy.

Die zweite bedingte.

Ich würde gelobet haben, byłbym pochwalik, byłabym pochwalila, i t. d.

Ich würde gereiset seyn, byłbym poiechał, byłabym poiechala, i t. d.

Du würdest gelobet haben, byłbyś pochwalik.

Du würdest gereiset seyn, byłbyś poiechał.

Er würde gelobet haben, byłbym chwalił.

Er würde gereiset seyn, byłby poiechał.

Wir würden gelobet haben, byłibyśmy pochwalili.

Wir würden gereiset seyn, byłibyśmy poiechali.

Ihr würdet gelobet haben, byłibyście pochwalili.

Ihr würdet gereiset seyn, byłibyście poiechali.

Sie würden gelobet haben, byłiby pochwalili.

Sie würden gereiset seyn, byłiby poiechali.

Przyszty.

Die künftige.

Daß ich loben werde, ze chwalić będę, ze chwalię.

Daß ich reisen werde, ze iechać będę, ze iechadę.

Daß du loben werdest, ze chwalić będziesz.	Daß du reisen werdest, ze iechać będziesz.
Daß er loben werde, ze chwalić będzie.	Daß er reisen werde, ze iechać będzie.
Daß wir loben werden, ze chwalić będziemy.	Daß wir reisen werden, ze iechać będziemy.
Daß ihr loben werdet, ze chwalić będziecie.	Daß ihr reisen werdet, ze iechać będziecie.
Daß sie loben werden, ze chwalić będą.	Daß sie reisen werden, ze iechać będą.

Tryb bezokoliczny z przymkaniem um i ohne,

Um zu loben, dla chwaleńia, aby chwalić.	Um zu reisen, dla iechania, aby iechać.
Ohne zu loben, nie chwalać.	Ohne zu reisen, nie iechać.
Ohne gelobet zu haben, nie pochwaliwszy.	Ohne gereiset zu sein, nie pojechawszy.

Uwagi nad czasowaniem.

1. Słowa Niemieckie nie odmieniają się przez rodzaje, ale zarówno, czy męczyzna, czy niewiasta mówi: Ich war, byłem, byłam, byłom: Ich lobete, chwaliłem, chwaliłam, i t. d. iakośmy w formie czasowania uważać byli powinni.

2. W czasowaniu swoim Niemcy często używają wyrzutni, mówiąc: np. du lobst, er lobt, zamiast: du lobest, er lobet.

3. Jak my Polacy, tak i Niemcy nie mają słów biernych, der leidenden Gattung, prócz imiesłowu czasu przeszłego. gehabt, gelobet, i t. d.

do którego godając swoje słowo posiłkowe werden, przez wszystkie czasy i osoby, tłumaczą to, co Łacinnicy przez swoje słowa bierne wyrażają. Albo też ieszcze do trzeciéy osoby pojedynczéy każdego czasu słów nawet niakich przydając zaimek man, nadają im znaczenie słów biernych Łacińskich, np.

Ich werde gelobet, iestem chwalony, chwalona, chwalone.	Man lobet mich, mnie chwałą.
Du wirst gelobet, iestes chwalony, chwalona, chwalone.	Man lobet dich, ciebie chwałą.
Er wird gelobet, iest chwalony.	Man lobet ihn, iego chwałą.
Sie wird gelobet, iest chwalona.	Man lobet sie, ją chwałą.
Es wird gelobet, iest chwalone.	Man lobet es, chwałą ie.
Wir werden gelobet, iesteśmy chwaleni, chwalone.	Man lobet uns; nas chwałą.
Ihr werdet gelobet, iesteście chwaleni, chwalone.	Man lobet euch, was chwałą.
Sie werden gelobet, są chwaleni, chwalone.	Man lobet sie, chwałą ich, chwałą ie.
Ich wurde gelobet, byłem chwalony, byłam chwalona, i t. d.	Man lobete mich, mnie chwalono, i t. d.
Ich bin gelobet worden, byłem pochwalony.	Man hat mich gelobet, mnie chwalono.
Ich war gelobet worden, byłem był chwalony.	Man hatte mich gelobet, mnie chwalono było.

Ich werde gelobet wer-	den, będę chwalony.	Man wird mich loben,	mnie chwalić będą.
Ich werde gelobet wor-	den seyn, będę po-	Man wird mich gelobet	haben, mnie pochwa-
chwalony, może, żem	był chwalony.	la, podobno mnie	pochwala.
Werde du gelobet, bądź	pochwalony.	Man lobe dich, niech	cię chwala.
Werdet ihr gelobet, bądź-	cie chwaleni.	Man lobe euch, niech	was chwala.

I tak dalej przez Tryb łączący, wszystkie jego czasy, osoby, i przez Tryb bezokoliczny. Gdzie oraz uważać mamy; że Imiesłów geworden, w czasowaniu bierném traci zgłoskę ge.

Przestroga. Dokładniejsza nauka o Czasowaniu, będzie w części następujący téy Grammatyki.

CZEŚĆ DRUGA.

ROZDZIAŁ I.

o Rodzaiach Imion.

§. I. Rodzaje Rzeczowników żywotnych.

Wszelkie Imiona żywotne znaczące płeć męską, są rodzaju męskiego: np. Gabriel, Gabryel, Król, Bóg, Kozioł; Gdy znaczą płeć żeńską, są rodzaju żeńskiego, np. Elżbieta, Elżbieta, Röniginn, Królowa, Ziega, Koza; nie znaczące żadney płci, są rodzaju według zakończenia swego, np. Hase, Zając, męskiego, Schwalbe, Jaskółka, żeńskiego, Füllen, żrebie, niakięgo.

Od tego pravidła wymiują się tylko Imiona zdrobniałe na lein, lub chen, np. Daß En-gelchen, Aniołek, Bruderlein, braciszek, daß Mäd-chen, dzi-wczę, daß Fräulein, panienka, i t. d. tudzież daß Weib, kobieta, żona, i daß Mensch, gdy znaczy niewiastę służącą.

§. II. Rodzaje Rzeczowników nieżywotnych.

Rodzaje Rzeczowników nieżywotnych Niemieckich, do których należą i żywotne, gdy żadney płci nie znaczą, przeto są trudniejszy do rozeznania od Polskich, że często-

króć jedno zakończenie zamyka imiona wszystkich trzech rodzajów: *np.* Himmel, niebo, męzkiego, Fuchtel, kiy, żeńskiego, Siegel, pieczęść, niakiiego, Sempel, gil, męzkiego, Drosfel, drozd, żeńskiego, Kameel, wielbłąd, niakiiego.

Nim trudność tę względem rodzajów ułatwi częste rozmawianie z Niemcami, korzystajmy z następujących prawideł.

I. Prawidła Powszechne.

Rodzaju żeńskiego są Imiona zakończone na heit, feit, ucht, uft, uld, unft, ur, *np.* Klug, heit rostopność, Munterfeit, rzeźwość, Frucht, owoc, Luft, powietrze, Schuld, dług, Vernunft, rozsądek, Spur, ślad, Ucht, zegarek.

Rodzaju niakiiego, są naprzód zakończone na ech, jer, ohr, och, ot, *np.* Blech, blacha, Clavier, klawikort, Bier, piwo, Joch, jarzmo, Rohr, trzcina, Schrot, śróć.

Powtóre. Imiona zdrobniałe, *np.* Baumchen, drzewko.

Potrzącie. Nazwiska gtosek, i wszelkie wyrazy za rzeczowniki wzięte, *np.* daß U, und B, daß Leben und Sterben, życie i śmierć; daß Nuß ist eine harte Nuß, mus jest to twardy orzech: Ein Hab' ich ist besser, als zehn hätte ich, jedno mam jest lepsze, niżeli dziesięć miałbym.

II. Prawidła ogólne.

Imiona, których zakończeń nie masz umieszczonych pod prawidłami powszechnemi, są ogółem rodzaju męzkiego, wiele jednak jest rodzaju:

Już żeńskiego *np.* Amfel, kos, Esfel, ornat, Dattel, daktyl, Deichsel, dyszel, Distel, oset, Fesfel, kaydany, Hummel, bak, Kachel, kafel, Klafter, szeń, Mandel, migdał, Nachtgal, słowik, Rudel, makaran, Predigt, kazanie, Schindel, gont, Sichel, sierp, Stadt, mia-to, Staffel, stopień, Trommel, bęben, Striegel, zgrzebło, Vesper, nieszpór, i po większej części zakończone na acht, ast, au, e, eu, ey, ist, niß, i na ung, rebione z trybu bezokolicznego przez zamienienie en na ung, *np.* Obacht dozór, Herrschaft państwo, Klau pazur, Uehre kłós, Spreu plewa, Zauberey czary, Mitgift posag, Uergerniß zgorznienie; Meinung mniemanie.

Już niakiiego, Almosen jałmużna, Uchtel achtelik, Bauer klatka, Ding rzecz, Juder fura, Jahr rok, Kericht śmieci, Laster występek, Lob pochwała, Maul gęba, Mittel sposób, Stroß słoma, Ufer brzeg, Wachs wosk, Wildpret zwierzyna, Zeugniß świadectwo, Geschrey krzyk, Gewölb sklepienie, i tym podobne pochodzące od słów, a mające zgłoskę ge przed swą głośką pierwotną.

Ledwie nie wszystkie imiona własne krajów, miast, wsi, kruszców, *np.* Pohlen Polska, Berlin Berlin, Lügen Licen, Bley ołów, Kupfer miedz, Messing mosiądz, Zinn cyna.

Wiele zakończonych na at, et, ot, thum, *np.* Defanat Dziekaniia, Barret biret, Loth łót, Alterthum starożytność.

§. III. Rodzaje Przymiotników.

Przymiotniki tego są rodzaju, którego ich Rzeczowniki, czy wyraźne, czy domyslnie, *np.* Ein

gutes Wort findet eine gute Stelle, dobre słowo znayduje dobre przyięcie. Ein jeder weiß, każdy wie, domysłaiąc się, Mensch człowiek.

Między Niemieckimi a Polskimi Przymiotnikami ta zachodzi różnica, że nasze Przymiotniki mają trzy zakończenia podług trzech rodzajów, a wiele z nich mają i czwarte na przysłówek; Niemieckie zaś w początku swoim iedno tylko mają zakończenie nieodmienne na wszystkie trzy rodzaje i na przysłówek; np. schön, które znaczy piękny, piękna, piękne, pięknie, a dla zgody mowy przybierają iuż trzy zakończenia obce, iuż iedno, podług prawideł następujących:

1. Przymiotnik niepoprzedzony od Okreśnika, ani od zaimka mającego zakończenie Okreśnika, przybiera zakończenie tegoż Przedimka, to iest: na rodzaj męzki zgłoskę er na rodzaj żeński i na liczbę mnogą zgłoskę e, na rodzaj nniaki zgłoskę es, np. kleiner mały, kleine mała, kleineres małe, kleine mali, małe: verschiedener guter Wein, rozmaite dobre wino, frische holländische Butter, świeże hollenderskie masło, verschiedener gutes Brod, rozmaity dobry chleb, Mein gutes Freund, mój dobry przyjaciel, mein liebes Kind, moje kochane dziecię, ein artiger Jüngling, dobrze ułożony młodzieniec, ein wildes Pferd, dziki koń, wilde Pferde, dzikie konie.

2. Przymiotnik mający przed sobą Okreśnik, lub Zaimek z jego zakończeniem, przez wszystkie trzy rodzaje kończy się na e, w liczbie mnogiej na en, np. Der erkaltete Greis, ostygły atarzec, die beglückte goldene Zeit, szczęśliwy złoty czas, das verirrte Lamm, obłąkane jagnię, eine bejahrte Person, letnia osoba, dieser

alte Hirt, ten stary pasterz, die salben Blätter, pożółkłe liście, ihre grossen Augen, iey wielkie oczy.

ROZDZIAŁ II.

o Stopniowaniu Przymiotników.

von den Vergleichungsstaffeln.

Stopniują się Przymiotniki Niemieckie iedne foremnie, drugie nieforemnie.

I. Foremnego stopniowania prawidła.

są te:

1. Dodawszy do pierwotnego zakończenia Przymiotnika zgłoskę er, zrobi się stopień wyższy, np. fest tęgi, fester tęższy, reich bogaty, reicher bogatszy, gnädig łaskawy, gnädiger łaskawy.

2. Dodawszy do tegoż zakończenia pierwotnego est, zrobi się stopień naywyższy, np. fest tęgi, festest naytęższy, reich bogaty, reichest naybogatszy: gnädig łaskawy, gnädigst nayłaskawszy.

Przestroga. W stopniu naywyższym e, przed st, opuszczać zwykli Niemcy, ile razy przykre wymawianie nie zabrania im tego, iako widzieliśmy w ostatnim przykładzie gnädigst.

II. Nieforemność przymiotników

iest czworaka.

1. Niektóre w stopniu wyższym i naywyższym kreskują samogłoski a, o, u, w zgłosce pierwotnej znaydujące się, np. alt stary,

älter starszy, ältest naystarszy, fromm skromny, frommer skromniejszy, frommst nayskromniejszy, jung młody, jünger młodszy, jüngst najmłodszy: podobnie arg zły, arm ubogi, bang niespokojny, blaß blade, dumm głupi, gesund zdrowy, glatt gładki, grob gruby, groß wielki, hart twardy, kalt zimny, fard skąpy, flug rostopny, frank chory, frumm krzywy, kurz krótki, lang długi, oft częsty, plump prostakowaty, roth czerwony, scharf ostry, schmal wązki, schwach słaby, schwarz czarny, stark mocny, stolz pyszny, voll pełny, warm ciepły, zart uprzemy, delikatny, i kilka innych.

2. Niektóre w tychże stopniach tracą, niektóre przybierają jaką zgłoskę, np. hoch wysoki, höher wyższy, höchst naywyższy, nah bliski, näher bliższy, nächst naybliższy.

3. Inne w drugim i trzecim stopniu nie są podobne do pierwszego iako to:

bold,	eher,	ehest,
rychło,	rychleý,	nayrychleý.
gern,	lieber,	liebšt.
chętnie,	chętnieý,	naychętnieý.
gut,	besser,	best,
dobry,	lepszy,	naylepszy.
wiel,	mehr,	meist,
wiele,	więcéy,	naywięcéy.

4 Minder mniéy, mindest naymniéy, nie ma stopnia równego.

Przestroga. I. Tak stopniowane Przymiotniki we dwóch ostatnich stopniach, równie iak w pierwszym, żadnego ieszcze nieoznaczają rodzaju, i są oraz przysłówkami: a na wydanie rodzajów przydawać im trzeba obca

zakończenia według prawideł §. III. Rozdziału poprzedzającego, np. fester mocny, feste mocna, festest mocne, festerer mocniejszy, festere mocniejsza, festereś mocniejsze, feste moer, moone, festere mocniejszy, mocniejsze, der reiche bogaty, die reiche bogata, das reiche bogate, der reichere bogatszy, die reichere bogatsza, das reichere bogatsze, die festesten naysmocniejszy, naysmocniejsza, die reichsten naybogatsi, naybogatsze.

II. Jak my Polacy, tak też i Niemcy, prócz trzech znaczniejszych stopniów wydają i inne w myśli znajdujące się, a to przez przydanie iakiego wyrazu, np. kurz krótki, krótka, krótkie, krótko, zünftig przykrótki, przykrótka, przykrótkie, przykrótko, allzünftig zbyt krótki, zbyt krótko, allerkürzest naykrócéy, am kürzesten albo aufskürzeste naykrócéy.

III. W porównaniu dwóch rzeczy po stopniu wyższym używają tylko als lub denn, np. ich bin stärker als du, iestem mocniejszy od ciebie: sie ist reicher als ich, iest bogatsza odemnie: nichts wunderbarer ist denn das Quecksilber, nic dziwniejszego nie masz nad żywe srebro.

R O Z D Z I A Ł III.

o Przypadkowaniu.

Przypadkowanie Niemieckie częścią od Przedimka, częścią od rodzajów, częścią od zakończenia zawisło.

S. I. O używaniu Przedimków.

1. Przedimek określony, kładzie się, ióá przed Imionami pospolitemi, kiedy przez te Imiona chcemy oznaczyć cały rodzaj, lub gatunek rzeczy, albo też jedną lub kilka rzeczy determinowanych, czyli określonych i pewnych, *np.* Der Mensch kann sein Vergnügen in dem Glücke der Andern erneuern, człowiek może swoje ukontentowanie w szczęściu drugich ponowić. Tu der Mensch, der Andern, znaczą wszystkich w powszechności ludzi, czyli cały rodzaj ludzki.

Die Wissenschaften schärfen den Verstand, nauki zaostrzają rozum: tu Wissenschaften i Verstand, znaczą wszystkie gatunki nauk i wszystkie rozmy.

Die Begierde andere glücklich zu machen ist die edelste Wollust, żądza innych szczęśliwymi uczynienia, jest najszlachetniejszą rokoszą: tu Begierde znaczy żądzę determinowaną, to jest tę, która ma na celu uszczęśliwienie innych, Wollust rokosz, jest określona samym stopniem naywyższym przymiotnika.

Die zehn Gebote Gottes, dziesięcioro Przykazania Boskiego: tu zehn Gebote, maia przed sobą Okreśnika, iako liczba stała i nieodmienna.

Der König ist krank, Król jest chory, domyślając się Króla tego, w którego iestem Kraiu, ddy to mówię.

Podobne określenie Imion uważamy w przykładach następujących.

Wird der Wein deswegen, weil ihn viele bis zur Betäubung der Vernunft mißbrauchen, wird er aufhören eine kräftige Arznei, ein köstliches Geschenk der Natur zu seyn? Czyliż wine dla tego

że go wielu aż do obłąkania rozumu źle uży, waią, czyliż dla tego przestanie bydź dzielnem lekarstwem i szacownym darem natury?

Mit dem Zorn, welchen du zeigst wirst du nichts ausrichten, gniewem który okazujesz, nie nie wskórasz.

Der König von Sardinien ist sieben und fünfzig Jahr alt, Król Sardynijski ma 57 lat.

Ich will mit der linken Hand schreiben, będę pisał lewą ręką.

zre. Kładzie się także Okreśnik przed Imieniem Gott, i przed Imionami własnymi Ludzi, Kraiów, Miast, Wsi, ale tylko w ten czas, kiedy te Imiona brane są za pospolite, a znaczenie ich określa iaki Przymiotnik, lub następujący po nich przypadek drugi, *np.* Der barmherzige Gott albo Gott der barmherzige, Bóg miłociw: der Gott Abrahams, Bóg Abrahama: der Seegott Neptun, morski Bóg Neptun, daş ist die Penelope dieser Stadt, to iest Penelopa tego Miasta, der tapfere Sobieski, waleczny Sobieski, daş alte Rom, stary Rzym.

3cie. Dodaie się ieszcze Przedimek określony Imionom własnym ludzi, nawet iako własnym w tych przypadkach, które zakończeniem swoim nie różnią się od pierwszego, dla rozeznania onych, *np.* Viele jungen Herren erfahren das traurige Schicksal des Uetron und Diomedes, wielu młodych Paniczów doświadczaią smutnego losu Akteona i Dyomedesa, Cato war dem Cicero gewogen, Kato był Cyceronowi przychylny, Dawid liebte den Jonathan, Dawid kochał Jonatę: tudzież Imionom własnym Kraiów rodzaju żeńskiego i męzkiego, iako to: die Sauff, Luzacya, die Mark, Marchia, die

Schweiz, Szwaycarya, die Wallachen, Wołoszczyzna, der Brixgau, Bryzgowia.

4te. Imiona nakoniec własne Narodów, rzek, gór, zawsze się kładą z Okreśnikiem, np. Die Alpen, der Bessw, die Donau, der Rhein, sind bekannte Berge und Flüsse, Alpy Wezuwiusz, Dunay, Ren, są znaiome góry i rzeki: Podobnie maia: die Welt, świat, der Himmel, und die Erde, niebo i ziemia: die Sonne und der Mond, słońce i księżyc, i t. d.

II. Przedimek pojedynczy, używa się także przed Imieniem pospolitým liczby tylko pojedynczým, gdy przez to imie nie wyrażamy, tylko iednę istność wyłączną z całego iey gatunku; nie determinuiąc iednak, która to jest Istność, i gdy w Polskim dodadź mu można, pewny, pewna, pewne, iakis, iakas, iakies, ieden, iedna, iedno, którykolwiek, i t. d.

PRZYKŁADY.

Ein Mensch ohne Frömmigkeit und Tugend ist das elendeste Geschöpf, człowiek bez bogoboyności i cnoty, jest nayędźniejszy stworzenie.

Ich habe einen wundenbaren Wurm gesehen, widzialem iakiegoś dziwnego robaka.

Einem fliehenden Feinde muß man eine goldene Brücke bauen, uciekającemu mieprzyjacielowi potrzeba złoty most stawiać.

Eine gründliche Erlernung der Wissenschaften hat einen großen Einfluß in unsere Sitten, gruntowne uczenie się wszelkich nauk, ma wielki wpływ w naszą obyczajność.

Sein Vater ein Mann von ausnehmenden Verstande, iego oyciec. mąż wybornego rozumu.

Ein König sagte in Indien eine allgemeine Jagd an, pewny Król nakazał w Indyach powszechnie polowanie.

Leihe mir eine Feder, pożycz mi iakiego pióra.

Das ist ein rechtschaffener Mann, to jest poczciwy człowiek.

Als wir eines Abendes spazierten, gdysmy się iednego wieczora przechodzili.

Du bist ein Alexander, ein Plato dieser Zeit, tyś jest Alexandrem, Platonem tego wieku.

Gott ist nicht ein Gott, dem gotlos Wesen gefällt, Bóg nie jest Bogiem, któremu się bezbożność podoba.

Du hast durch deinen Fleiß allezeit ein Recht zu Erholungen, ty masz przez swoją pilność zawsze prawo do rozrywek.

III. Z uwag poprzedzających łatwo się domyslać, gdzie się opuszcza Przedimek, to jest:

1. Przed Imieniem Gott, wziętým w znaczeniu właściwým i bez Przymiotnika: np. Gott sey Dank, Bogu dzięki: Studiere zur Ehre Gottes, ucz się na chwałę Boga.

2. Przed imionami własnymi ludzi w przy-padku pierwszym i w innych, które zakończeniem swoim różnią się od pierwszego, tudzież przed imionami własnymi Kraiów, Miast i Wsi: rodziui niakiego, np. Friedrich Wilhelm König von Preussen, Fryderyk Wilhelm Król Pruski, Kopernik ist zu Thorn geboren, Kopernik się w Toruniu urodził: Katons Tod, Katona śmierć.

3. Przed imionami urzędowemi, gdy ta poprzedzają imiona własne, można także nie kłaść Przedimka, np. Kaiser Franz, Cesarz Franciszek, König Wilhelm, Król Wilhelm, Churfürst August, Elektor August, Erzbischof Krassicki, Arcybiskup Krasicki, Baron Leibniz, Baron Leibniz.

4. Przed imionami pospolitemi poprzedzonymi od Zaimków, lub od przypadku drugiego zakończenia ich dopełnionego, np. Mein Vater, mój oyciec, dein Freund, twój przyjaciel, sein Bruder, jego brat, ihr Mann, ięć mąż, ihr Aunverwandten, ięć krewni: unser Haus, nasz dom: euer Feld, wasze pole: ihr Vaterland, ich oyczyna: Gelerts Briefe, Gelerta listy: des Vaters Segen baut den Kindern Häuser, aber der Mutter Fluch reißt sie nieder, oycowskie błogosławieństwo kładzie dzieciom domy, ale macierzyńskie przekleństwo obala one.

5. Wołając, np. Vater vergiebt ihnen, denn sie wissen nicht, was sie thun! Oycze przepuść im, bo nie wiedzą co czynią! Herr öffne uns doch die Augen, Panie, otwórz nam przecie oczy.

6. Przed imionami pospolitemi branemi nieokreśnien, to jest, gdy przez nie wyrazić nie chcemy, ani całego gatunku rzeczy, ani jednę jakąś rzecz szczególną, a osobliwie przed imionami cnót, występków, namiętności, pokarmów, napoiów, korzeni, kruszców, materyi, i wszelkich rzeczy podzielnych pod iednym nazwiskiem, gdy jest mowa o jakiejś ich części niedeterminowanej, zwłaszcza po Przyimkach i wyrazach ilość znaczących, np. Gelehrte Leute sind einem Lande unentbehrlich, uczeni ludzie są krajowi koniecznie potrzebni:

Männer müssen nicht wie Kinder sehn, dorosni ludzie nie powinni z sobą, jak dzieci wołować: Kinder sind Kinder, dzieci są dziećmi: ich habe wunderbare Würmer gesehen, dziwne robaki widziałem: Hoffart zeigen, pychę okazywać: Lust haben, mieć ochotę: Geld zahlen, pieniądze rachować: Korn dreschen, zboże młócić: Holz hauen, dwa rąbać, Fleisch essen, mięso ięść: Wasser trinken, wodę pić: Athem holen, oddychać: aus Demuth, z pokory: durch Geduld und Standhaftigkeit vermindert man seine Leiden, przez cierpliwość i stateczność umniejsza się swoięy dolegliwości: Ein Schock Krebse, kopa raków: zwey Tonnen Bier, dwie beczki piwa: drey Ellen Tuch, trzy łokcie sukna: viel Wein, wiele wina: Brod genug, chleba dosyć, i t. d.

7. Opuścić jeszcze można przedimek przed kilką Rzeczownikami ciągiem po sobie następującemu, w wielu innych mówienia sposobach. zwłaszcza w Przysłowiach, których używanie nauczy, np. Leben oder Tod, Himmel oder Hölle, kann man lang ansehen, was man von beyden wählen solle? życie lub śmierć, niebo lub piekło, można długo wpatrzeć, co z dwojga obrać? Geduld und Hoffnung, Zeit und Glück machen alles möglich, cierpliwość i nadzieia, czas i szczęście czynią wszystko podobnym: Noth bricht Eisen, potrzeba prawo łamie.

8. Często nakoniec Okreśnik zrasta się z Przyimkami w jeden wyraz, i tak zamiast an dem, an das, auf das, auf dem, durch das, für das, zu der. ic. często się mówi: am, an, auf, aufm, durchs, fürs, zum, zur, ic. np. am Ufer stehen, na brzegu stać: ans Licht bringen, na widok wystawić: aufs Feld reiten, w pole ięchać:

aufm Haupte tragen, na głowie nosić: durchs Was-
ser gehen, przez wodę iść: fürs Geld bekom-
men, za pieniądze dostać: zum guten reizen, do
dobrego zchęcać: zur Güte bewegen, do dobroci
nakłaniać.

*§. II. Uwagi nad Formami
Przymiotników.*

1. Przymiotnik bez Okreśnika lub Zaim-
ka z jego Zakończeniem przypadkuje się iak
tenże Okreśnik, *np.* stärker, stärkerer, Wein,
mocne, mocniejsze wino: stärker, stärkeres
Weines, mocnego, mocniejszego wina, i t. d.
gute, bessere Butter, dobre, lepsze masło: guter,
besserer Butter: dobrego, lepszego masła, i t. d.
feines, feineres Papier, cienki, cieńszy papier:
feines, feineres Papiers, cienkiego, cieńszego
papieru, i t. d. podług Formy pierwszój Przy-
miotników.

2. Przymiotnik poprzedzony od Okreśni-
ka lub Zaimka, z jego zakończeniem w tych
Przypadkach, w których się zakończenie Okre-
śnika nie odmienia, kończy się na e, w któ-
rych się zaś odmienia, kończy się na en, *np.*
der hohe, höhere, höchste Berg, wysoka, wyższa,
najwyższa góra: des hohen, höheren, höchsten
Berges, wysokiéy, wyższéy, najwyższéy góry,
i t. d. dieser alte Mann, ten stary człowiek: die-
ses alten Mannes, tego starego człowieka: un-
sere buchstäbliche Streitigkeiten, nasze głoskowe
spory: ihre grossen Augen, iéy wielkie oczy,
i t. d. podług Formy drugiéy. Wołając: ihr
lieben Herren: warum habet ihr das Eitele so lieb,
kochani Panowie! czemuż się tak w próżności
kochacie.

3. Przymiotnik z Przedimkiem pojedyn-
czym lub iednym z Zaimków mein, dein, sein,
sein, w tych przypadkach, w których Przedi-
mek lub Zaimek nie ma zakończenia Okre-
śnika, przypadkuje się podług Formy pier-
wszéy, w innych podług Formy drugiéy, *np.*
ein schöner schönerer Vogel, piękny, piękniejszy
ptak: Mein bester Freund, mój najlepszy przy-
jaciół: Kein nützliches Werk, żadne użyteczne
dzieło: Eine schöne Gegend, piękna okolica: ein
neß schön, schöneren Vogels, pięknego, pię-
knieszego ptaka: i t. d. meines besten Freun-
des, moiego najlepszego przyjaciół i t. d.

Przestroga I. Pierwszy przypadek liczby
mnogiéy Przymiotnika poprzedzonego od ie-
dnego z Zaimków: mein, sein, dein, często by-
wa kończony na e, *np.* meine eigene Thaten, mo-
ie własne czyny.

Przestroga II Prawidła poprzedzające za-
chowane mieć chce Gottsched, gdy nawet dwa
lub trzy przymiotniki razem się kładą. chyba-
by dla lepszego brzmienia, w drugim przypad-
ku liczby mnogiéy końcowego r, kilka razy
powtarzać się nie chciało; *np.* Vieler grossen be-
rühmten Leute Meinung ist, wielu wielkich, sta-
wych ludzi mniemanie jest: zamiast, Vieler gros-
ser berühmter ic. iak niżéy.

Przestroga III. W przypadku pierwszym
i czwartym Przymiotników rodzaju niakiego
Niemcy opuszczają często końcową zgłoskę
es, a we wszystkich przypadkach wszystkich
trzech rodzajów Głoskę e, przed l, m, n, s,
mówiąc: sein Tuch, cienkie sukno; zamiast
feines: edle szlachetna, grösserm, większemu:
eigener, własny, andern, innego, unsern, naszego,

zamiast: feines, edele, grösserem, anderen, unse-
ren: Disseß; to, skraca się czasem na dieß,

§. III. Uwagi nad Formą I.
Rzeczowników.

Do téy Formy należą Rzeczowniki rodza-
iu męzkiego i niżakiego, zakończone na er,
el, en, i wszystkie zdrobniałe, np. Engel, Anioł,
Siegel, piącć, Bürger, obywatel, Sitter, krata,
Kragen, kołnierz, Bügelchen, ptaszek, Büchlein,
xiażeczka.

Niektóre z tych imion w liczbie mnogiej
kreskują Samogłoski a, o, u, np. Apffel jabłko,
Apffel jabłka: Bogen łuk, Bögen łuki: Bruder
brat, Brüder bracia: podobnie der Hammel skop:
Haudel sprawa, Mangel niedostatek, Mantel
plaszcz, Nabel pepek, Nagel gwoździ, Sattel sio-
dło, Schnabel dziób, Zigel ogonek, Vogel
ptak, Jaden nić, Garten ogród, Hafen port,
Laden sklep. Magen żołądek. Schaden szkoda,
Wagen wóz, Boden dno, Ofen piec, Acker ro-
la, Infer kotwica, Hammer młot, Krämer kra-
marz, Vater oyciec, das Kloster klasztor, i
kilka innych.

Do téy także Formy należą: der Bolzen
strzała, Brunnen studnia, Daume palec wielki u
nogi, Fels opoka, jako pierwotne kończące
się na en, i przypadkują się podług tegoż za-
kończenia, np. des Bolzens strzały, dem Brun-
nen studni, i t. d.

§. IV. Uwagi nad Formą II.

Rzeczowniki do téy Formy należące są
tylko rodzaju męzkiego. Naprzód: zakoń-

czone na ant, ent, et, it, ist, wszystkie cu-
dzoziemskie, np. Communikant komunikant,
Delinquent winowayca, Planet planeta, Jesuit
Jezuita, Atheist Ateusz. Powtórę: wiele imion
urzędowych także cudzoziemskich, np. Advocat
advokat, Wojewod Wojewoda. Potrzecie:
Imiona narodowe, które nie są razem przy-
miotnikami, ani się kończą na er, np. Pohl
Polak, Franzos Francuz. Poczwarę: zakoń-
czone na e, np. der Affe małpa, Bube chłopiec,
Bürge rękoymia, Knabe chłopiec, i wiele in-
nych jako to: Ahn przodek, Vär niedźwiedz,
Both postaniec. Buchstab głoska, Drach smok,
Falk sokół, Fürst Xiążę, Gefährte towarzysz,
Genoss współnik, Gesell czeladnik, Graf Graf,
Greis starzec, Hans Jan, Held bohater, Herr
pan, Hirt pasterz, Knapp tkacz, Mond księżyc,
Narr błazen, Ochs wół, Pfaff pop, Pfau paw.
Pilsz grzyb, Prinz Xiążę, Quast kutas, Schöps
skop, Schulz, Schultheiß wójt, sędzia, Sklav
niewolnik, Soldat żołnierz, Thor głupiec, Un-
terthan poddany, i kilka innych.

We wszystkich przypadkach formy téy
trafia się wyrzutnia, np. dem zamiast: dem
lem, Bub zamiast Bube: des, dem, den, Heßn,
zamiast Herren.

§. V. Uwagi nad Formą III.

Podług téy formy przypadkują się wszy-
stkie inne rzeczowniki męzkie i niżakie, któ-
re do dwóch Form poprzedzających nie nale-
żą, i wiele Imion urzędowych cudzoziemskich
zakończonych na al, an, ar, ar, au, ier,
np. der Stand stan, das Jahr rok, das Amt

urząd, General General, Capitain Kapitan, Sekretar Sekretarz, Officier Officer.

W liczbie pojedynczemy w przypadku pierwszym, dodaje się niektórym z tych Imion Głoskę e, dla łagodniejszego ostatniemu Spółgłoski brzmienia, np. Käse ser, Auge oko, zamiast Käs, Aug: w następujących przypadkach często się e odrzuca, np. des Abends w wieczór, Sonntag w Niedzielę, ein General jednego Generała, zamiast Abends, Sonntags, dem Mann mężowi, zamiast Manne: nigdy się zaś nie mówi Gotte, ale tylko Gott Bogu.

W liczbie mnogiej jedne się kończą na er, i wszystkie kreskują samogłoski a, o, u, a są następujące: der Dorn cierni, Fleck plama, Geist duch, Gott Bóg, Hals szyja, Halm źdźbło, Kloss kłóska, Kloss kloc, Leib ciało, Mann mąż, Ort miejsce, Pfad kolek, Rand brzeg, kray, Schild tarcza, Strauß bukiet, czub, Vormund opiekun, Wald las, Wurm robak, das Naß ściern, Amt urząd, Bad łaźnia, Band wstęga, Bild obraz, Blatt list, Brett deska, Buch książka, Dach dach, Dorf wieś, Ey jaie, Fach przegroda, Fass naczynie fasa, Feld pole, Floss tratwa, Geld pieniądze, Gemach pokój, Gemuth umysł, Geschlecht płeć, ród, Gesicht twarz, Gespenst straszdyło, Gewölb sklep, sklepienie, Glas sklanka, kieliszek, Glied członek, Grab grób, dół, Gras trawa, Gut maieństwo, dobra, Haupt głowa, Haus dom, Hemd koszula, Holz drzewo, Horn róg, Hahn kur, Raib ciele, Kind dziecię, Kleid suknia, Korn ziarno, Kraut ziele, Kreuz krzyż, Lamm iagnię, Land kray, Licht świeca, Lied pieśń, Loch dziura, Maal znamie, Maul gęba, Nest gniazdo, Pfand zastaw, Rad koło, Regiment rey-

ment, Reiß gałazka, zraz, Kind wół lub krowa, Scheit polano, Schloß zamek, Schwert miecz, Spital szpital, Thal dolina, Tuch sukno, Wolf naród, Wammś kaftan, Weib baba, Wort słowo, Zelt namiot. i zakończone na thum, np. Dörner ciernie, Jhrthümer błędy.

Drugie się kończą na e, i z tych same tylko męzkie kreskują samogłoski a, o, u, np: Stand stan, Stände stany, Kopf głowa, Kopfe głowy: Fuchs lis, Füchse lisy: wyjąwszy der Aal węgorz, Arm ramie, Dachś żbik, Drať drót, Grad gradus, stopień, Habicht iastrzab, Herzog książę, Hund pies, Kranich żoraw, Kuh świć kukawka, Lachs losos, Port port, Punct punkt, Schmaus bankiet, Schuh trzewik, Staat szpak, Stoff materya, Strauß strus, Tag dzień, Versuch próba, doświadczenie, i kilka innych, które się nie kreskują, np. der Aal, die Aale, Herzog, Herzoge, Hund, Hunde.

S. VI. Uwagi nad Formą IV.

Do téj Formy należą, same Rzeczowniki rodzaju żeńskiego.

W liczbie pojedynczemy wszystkie są nieodmienne. W liczbie mnogiej jedne się kończą na e, i kreskują samogłoski: a, o, u, drugie na n, trzecie na Złoskę en.

Na e, kończą się następujące Angst ucisk; Art siekiera, Bauf ława, Braut oblubienica, Brust piersi, Duff wapor, Faust pięść, Frucht owoc, Gaus gęś, Grust grób, Gunst przychylność, łaska, Hand ręka, Haut skóra, Hinderniß przeszkoda, i wszystkie zakończone na niß: Kluft parów, Kraft siła, Kuh krowa,

Kunst sztuka, Pauß wesz, Luft powietrze, Lust echota, Macht moc, Magd służebnica, Maus mysz, Nath szew, Noth potrzeba, Nuß orzech, Sau świnia, Schnur sznurek, Stadt miasto, Wand ściana, Wurst kiszka nadziana, Zunft cech, i wiele innych, *np.* Nengste uciski, Nidste potrzeby, Zünfte cechy.

Przybierają głoskę n, zakończone na e, el, er, *np.* Biene pszczoła, Bienen pszczoły, Amsel kos, Amseln kosy, Ader żyła, Adern żyły; Zgłoskę en, wszystkie inne, *np.* Jugend cnota, Tugenden cnoty, Krankheit choroba, Krankheiten choroby.

S. VII. o Imionach niesforemnych i udomnych.

Z Imion niesforemnych iedne są, co w jednéj liczbie przypadkują się według dwoistey Formy: i tak wszystkie imiona ludzkie na ar, w liczbie pojedynczey przypadkować można na Formę pierwszą lub drugą, *np.* Tatar Tatar, Tartarš albo Tartarn Tatar, i t. d. w liczbie atoli mnogiéy tylko podług drugiey, *np.* Tartarn Tatarzy, Hemd koszula, ma w liczbie mnogiéy Hemder lub Hemden koszule, Ort miejsce, Orte lub Orter miejsce.

Drugie są, co w liczbie pojedynczey należą do iednéj Formy, w liczbie zaś mnogiéy przypadkują się podług innéj Formy, i tak Bauer chłop, Gevatter kmiot, chrestny oyciec, Kasser Kacerczyk, Pantoffel pantofel, Pommer Pomorzanie, Splitter śdziebelko, drzazga, Stachel śadło, kolea, Stiefel bót, Unger Węgrzyn. w liczbie pojedynczey, *np.* des Bau

ers chłopca, i t. d. zaś te: Baron Baron, Hahn kogut, Mast maszt, Mond księżyc, Papagen papuga, Psalm Psalm, Schwan łabędź, Staat stan, Państwo, Strahl promień, das Aug oko, Bett łóżko, Ohr ucho, w téjże liczbie mnogiéy tak te iak tamte przypadkują się podług Formy drugiey, *np.* die Bauern chłopci, Augen oczy.

Die Mündel sierota w opiece, Mutter matka, Tochter córka, mają w liczbie mnogiéy: Mündel sieroty, Mütter matki, Töchter córki.

Zaimki dzierzawcze mein mój, dein twój, sein iego, swój, ihr iéy, swój, unser nasz, euer wasz, ihr ich, swój: tudzież kein żaden, i imie liczbowe ein ieden, położone przed Rzeczownikiem wyraźnym, odmieniają się przez Ródzaje i Przypadki, iak przedimek pojedynczy, *np.* mein Vater mój oyciec, dein Bruder twój brat, sein Kind iego dziecie, ihr Dheim iéy wuy, i t. d. w liczbie mnogiéy i po Rzeczownikach przybierają zakończenie Okreśnika, *np.* Wessen Diener ist das? czyy to jest sługa? meiner mój, unser nasz, euer wasz, i t. d. Wie viele Bücher sind da? iak wiele jest tam książek? eines iedna, keines żadna; z okreśnikiem przypadkują się iak wszelki inny Przymiotnik, *np.* der, die, das, ein, eine, ein, ieden, iedna, iedno, die Meinen, albo lepiej die Meinigen, moi.

Trzecie są: które weale odmienną mają Formę: iakie są Zaimki ich, du, er, i t. d. tudzież imiona liczb pierwotnych, z których się dwa, tak się przypadkują,

1. *Samo.*

Zweene, zwo, zwey, dway,
dway, dwie, dwa.
Zweener, zwöer, zweyer,
dwo, dwóch, dwóch.
Zweenen, zwöen, zweyen,
dwom, dwom, dwom.
Zweene, zwo, zwey, dwo,
dwie, dwa.

2. z *Rzeczownikiem;*

Zween Männer, dway
mężowie: w dalszych
Rodzaiach i Przypad-
kach oprócz czwarte-
go podobnego pier-
wszemu, iak pod licz-
bą 1.

3. Z *Okreśnikiem i Rzeczownikiem.*

Die zween Kna- ben, dway chłopcy.	Die zwo Schwe- stern, dwie siostry.	Die zwey Kinder, dwoie dzieci.
Der zween Kna- ben, dwo chłopców.	Der zwo Schwe- stern, dwóch siostr.	Der zwey Kinder, dwoyga dzieci.
Den zween Kna- ben, dwom chłopcom.	Den zwöen Schwestern, dwom sio- strom.	Den zweyen Kin- dern, dwoygu dzieciom.
Die zween Kra- ben, dwóch chłopców.	Die zwo Schwe- stern, dwie siostry.	Die zwey Kinder, dwoie dzieci.

Pospoliciéy iednak nieodmieniaią Niemcy
liczby zwey przez rodzaje: często nawet ani
przez przypadki.

Drey trzy, przypadkuie się iak zwey bez
różnicy rodzajów; dalsze liczby vier cztery,
fünf pięć, sechs sześć, i t. d. gdy się kładą
z Rzeczownikiem wyraźnym, nie się nie od-
mieniaią, same zaś i z Okreśnikiem przypad-
kuia się iak drey.

Imiona własne ludzi zakończenia Niemie-
ckiego w drugim przypadku przybierają s lub
es, albo ns, w trzecim i czwartym n, lub en,
np. Virgil Wirgilius, Gottfried Gotfryd, Cicero:
Virgilś Wirgiliusza, Gottfriedes Gotfryda, Ci-
cerons Cycerona, Virgilén Wirgiliuszowi, i t. d.
z Zakończeniem zaś obcém trzy ostatnie Przy-
padki samym się Przedimkiem wydaia, np.
Thomas Tomasz, des Thomas Tomasz, dem
Thomas Tomaszowi, den Thomas Tomasz.

Imiona własne Miast i Kraiów w drugim
tylko Przypadku zakończenie swoje odmienia-
ią, np. Deutschland Niemcy, Deutschlands Nie-
miec, Wien Wiedeń, Wiens Wiednia: in: Deutsch-
land w Niemcezech, zu Wien w Wiedniu.

Der Schmerz ból, i das Herz serce, w dru-
gim przypadku biorą es, w trzecim w liczbie
mnogięy en.

Imie Mann, w wyrazach złożonych od-
mieniać się zwykło na Leute, np. Kaufmann
kupiec, Kaufleute kupcy, Fuhrmann furman,
Fuhrleute furmani.

Nie mają tylko liczbę pojedynczą wszy-
stkie imiona szczególne, tak iak i w Polszczy-
źnie, np. Bisping Biszyng, Posen Poznań,
Turkey Turcyja, i wiele innych iako to: der
Mund usta, Hausrath sprzęty domowe, Ruß
sadze, Zuhör potrzeby, Schwindsucht sucho-
ty, das Gebüsch krzaki, Gewässer wody, Ge-
weih ielenie rogi, i tym podobne.

Nie mają tylko liczbę mnogą: Vestern
rodzice, Fastnachten zapusty, Graupen krupy,
Hesen drożdże, Hosen spodnie, Klenen otręby,
Lichtmessen dzień gromniczny, Ostem Wielka-

noc. Pfingsten Zielone Świątki, Schlossen grad, Wassen bröh.

Gdy kilka Rzeczowników jedną znaczącą osobę lub rzecz ciągiem jeden po drugim się kładzie, ostatni się tylko przypadkuje, tak rozumieć o liczbach złożonych, *np.* Johann Christoph Gottscheds deutsche Sprachkunst, Jana Krzysztofa Gotszeda Niemiecka Grammatyka, Mit fünf und zwanzigen, z dwudziestu pięciu, Daß ein tausend acht hundert und zehnte Jahr, tysiączny ośmsetny dziesiąty rok.

Pierwsza, druga, trzecia, i t. d. godzina, ein, zwey, drey, u. s. w. Uhr; dziesięciu ludzi, Zehn Mann: sto stóp długi, hundert Fuß lang.

Lubo halb pół, odmienia się jak Przymiotnik, *np.* halbe Stunde, pół godziny: iednak złożone z mego imiona, równie jak zakończone na hand i ley są nieodmienne, *np.* andere halbe Stunden, półtorej godziny, drittehalb Ellen, półtrzecia łokcia; allerhand albo allerlei Bücher, wszelkiego gatunku książki.

ROZDZIAŁ II.

o Czasowaniu.

§. I. o Słowach w ogólnosci.

W słowach wszystkich naybardziéy uważać potrzeba Tryb bezoboliczny, Trybu oznajmującego czas terażniejszy, niedokonany przeszły, i Imiesłów bierny: bo się z tych wszystkie inne czasy robią, jakośmy w Formie czasowania uważać byli powinni.

W słowach foremnych czas przeszły niedokonany zawsze się kończy na te, a Imiesłów na et, *np.* lobete, reisete, gelobet, gereiset.

§. II. o Słowach nieforemnych.

Ze słów nieforemnych iedne są, które odstępują od formy ogólnéy, *naprzód:* w drugiéy i trzeciéy osobie liczby poiedynczéy czasu terażniejszego trybu oznajmującego: *powtórze:* w czasie przeszłym niedokonanym, czyli niezłożonym tegoż trybu: *potrzebie:* w trybie rozkazującym, *potzwarte:* w czasie przeszłym niezłożonym trybu łączącego, *popiąte:* w Imiesłowie biernym. Inne zaś w niektórych tylko z tych trybów i czasów różnią się od foremnych.

Wszystkie już słowa nieforemne dzielą się na sześć głównych szeregów. I. Słów kończących się w czasie przeszłym niedokonanym trybu oznajmującego na zgłoskę *te*. II. Słów zamieniających w tymże czasie semogłoskę lub dwugłoskę przedostatniéy zgłoski trybu bezobolicznego na *a*. III. Na dwugłoskę *ie*. IV. Na samogłoskę *i*. V. Na *o*. VI. Na *u*. Obaczmy to w przykładach.

- I. Wissen wiedzieć, *ich* weiß *wiem*, *du* weißest *wiesz*, *er* weiß *wie*: *ich* mußte *wiedzialem*: *wisse* *wiedz*, *ich* mußte *wiedziałbym*, *gemußt*.
- II. Befehlen rozkazać, *ich* befahle *rozkazuję*: *du* befehlst *rozkazujesz*, *er* befiehlt *rozkazuje*: *ich* befahl *rozkazałem*, *befehl* *rozkaz*, *befohlen*.

- III. Fangen łapać, ich fange łapie, du fängst łapiesz, er fängt łapie: ich feng złapalem, sang łap, ich fenge złapałbym: gefangen.
- IV. Reiten iechać konno, ich reite iadę, du reitet iedziesz, er reitet iedzie: ich rit iechałem: reit iedź: ich ritte iechałbym, geritten.
- V. Biethen podać, — ich biethe podaie: du beust podajesz, er beut podaie: ich both podalem: beut podaj: ich bõthe podalbym: gebothen.
- VI. Waschen myć: ich wasche myię, du wäschst myiesz: er wäscht myie: ich wusch myłem: wusch myy, ich wüsche myłbym: gewaschen.

Inne osoby i czasy idą foremnie zachowując pierwotną samogłoskę brybu bezokolicznego, wir wissen wiemy, wir befehlen rozkazuemy: ihr befehlet rozkazujecie: daß ich wisse że wiem: daß du wissest że wiesz: i t. d. daß ich befehle że rozkazuję, daß du befehlest; i t. d.

U w a g i.

1. W drugiéy i trzeciéy osobie liczby pojedynczèy e, pszed s i przed t opuszcza się, ile razy opuszczenie to przykrógo wymawiania nie czyni, np. befehlst, befehlt, zamiast befehlest, befehlet.

2. Tryb rozkazujący słów tych, które w drugiéy osobie czasu teraźniejszego odmieniają samogłoskę lub dwugłoskę pierwotną na ie lub i lub eu, robi się z téyże drugiéy osoby odrzucając st lub est, np. du befehlst, befehlt;

du beichst, beich, du beust, beut: w innych robi się z trybu bezokolicznego, np. fangen, fange, wissen, wisse.

3. Lubo w czasie przeszłym niezłożonym trybu oznaymującego, Niemcy końcowe e odrzucać zwykli, to jednak w trybie życzącym przymracaia, i samogłoski a, u, u, kreskuia, np. ich befahlt, daß ich befahle, ich both, daß ich bõthe.

4. W słowach nieforemnych imiestów bierny kończy się ogólnie na en, wyiawszy dziewięć słów szeregu pierwszego, które zachowują cechę słów nieforemnych, iako widzieć można w tablicy wszystkich słów nieforemnych umieszczonéy w przydatku do Grammatyki.

§. III. o Słowach złożonych.

Słowa czyli foremne, czyli nieforemne złożone z cząstek: Aster, aufer, außer, be, emp, ent, er, ge, hinter, miß, ur, ver, verab, verun, wider, zer; niektóre z durch, über, um, unter voll, wieder, czasują się iak ich niezłożone, np. er asterredet, on szkaluie: mißtraue deinem Freunde nicht, nie miéy w podeyrzeniu twego przyjaciela: daß durchdringt mir daß Herz, to mi przesywa serce: ich ubertieß es dir, iam to na ciebie spuścił: er umarmte mich, on mnie uścikał: unterstehe dich nicht, nie waż się: ich vollbringe, vollende, vollzeihe es, ia tego dokończam.

W złożonych zaś ze wszystkich innych cząstek, a zwłaszcza z przymiotniów i przysłówków ta zachodzi osobliwość; że cząstki te w czasie teraźniejszym i przeszłym nie-

dokonanym trybu tak oznajmującego iak łączącego, tudzież w trybie rozkazującym odrywaia się od swoich słów, i osobno się przy końcu zdania kładą, ile razy Składnia szyku drugiego (o którym w trzeciéy Części Grammatiki téy) nie iest na przeszkodzie.

PRZYKŁADY.

Abgeben oddać, ich gebe ab, oddaie: anfangen zaczynać: ich fieng an, zacząłem: fortlaufen odbiegać, er lief fort, odbiegł: zumachen zamknąć: mach zu zamkniy: wohlwollen dobrze życzyć: ich will ihm wohl dobrze mu życzyć: durchschlagen przebiiać: dieses Papier schlägt durch, ten papier przebiia: übergehen wystąpić: die Augen giengen ihm über, ~~o~~ mu w oczach stanęły: umbringen zabić: ein Wolf bringt den andern nicht leicht um, wilk nie łatwo drugiego zagryza: wiederkommen, powrócić, kommen sie bald wieder, powróć prędko Wpan nazad.

Imiesłów bierny słów złożonych z cząstki nieodzielney nie przyymaie zgłoski ge, np. auferstehen zmartwychwstać, er ist auferstanden, zmartwychwstał: bestellen obstalować, ich habe bestellt, obstalowałem: wyiawszy mißhandeln: źle czynić: urtheilen dekretować, sędzić: antworten odpowiadać: argwohnen mieć podeyrzenie, rathschlagen naradzać się, rechtfertigen usprawiedliwiać, handhaben utrzymywać, willfahren bydź powolnym, które lubo złożone z cząstki nieoddzielney przybieraią iednak w Imiesłowiu ge, np. gemißhandelt, geurtheilet, geantwortet, geargwohnet, gerathschlagen, gerechtfertiget, gehandhabet, gemißfahret, podobnie buchstabiret, studiret, nie przybieraią zgłoski ge.

W słowach zaś złożonych z cząstek edzielnych Imiesłów przybiera wprawdzie zgłoskę ge, ale ta się po Przyrostku mieści, np. vorsagen przepowiedzieć, ich habe vorgesagt przepowiedziałem: aufstehen wstać, ich bin aufgestanden wstałem, i w tych mißarten wyrodzi się, mißfallen nie podobać się, mißlingen nie udać się, mißrathen źle poradzić, mißwachsen niedorastać, np. mißgeartet, mißgefallen, mißgelungen, mißgerathen, mißgewachsen.

Podobna zachodzi przekładnia w trybie bezokolicznym przyimkowym słów tychże, np. anzufangen, fortzulaufen, zuzumachen, wohlzuwollen, wiederzukommen.

§: IV. o Używaniu słów posiłkowych.

Czasy składane słów wszystkich iak się robią, forma sama na oko ukazuje: trudność tylko zachodzi w poznaniu, które słowa posiłkuie słowo seyn, a które słowo haben; lecz tę następuiące prawidła ułatwia.

1. Słowo seyn, służy tylko słowom niakim: naprzód: znaczącym poruszenie z mieysca na mieysce, np. Ich bin geeilet spieszyłem się, du bist geeilet poiechales, sie ist mir gefolget, poszła za mną, wyiawszy ich habe gehinfet, potknąłem się, ich habe getanzet tańcowałem, ich habe gegleitet ślizgałem się, er hatte gehüpset wyskoczył z radości, i t. d.

Powtóre. Zaczynaiącym się od er, i ver, np. er ist erkaltet, on zmarzł, ihr wart verstimmet, wyście oniemieli.

Potrzenie. Następującym: Aufplaken rozpaść się, aufwachen obudzić się, bersten rozpuknąć się, bleiben zostać się, gedeihen byc na zdrowie, gelingen udać się, genesen ozdrowieć, geschehen stać się, glimmen tleć, loschen gasnąć, schwinden schnąć, sitzen siedzieć, stehen stać, sterben umrzeć, wachsen rość, i kilka innych.

Przestroga. Jeżeliby iednak które z tych słów brano było czynnie, przydaie mu się słowo haben, np. Ich habe das Pferd geritten, iam tego konia uiezdził.

2. Haben służy wszystkim innym ogólnie słowom, a mianowicie rządzącym przyładkiem czwartym i wszystkim zaimkowym, chociażby te były niakiie, i poruszenie z mieysca na mieysce znaczyć zdawały się, np. Du hattest gearbeitet, tyś pracował, wir haben es bekommen, dostaliśmy tego, es hat geregnet deszcz padał, ich habe mich aus dem Athem gelaufen, ubiegałem się aż do zadyszenia, er hat sich müdegestanden ustał się do zmordowania, er hat sich empor geschwungen, w górę się wybił.

S. V. o Słowach Zaimkowych.

Von den zurückkehrenden Zeitwörtern.

Względem słów zaimkowych tyle tu tylko uważać mamy, że my Polacy zaimka się, siebie, sobie, używamy na wszystkie osoby i liczby; Niemcy zaś według osób i liczb, zaimki swoje odmieniają, np. Ich schäme mich ia się wstydzę: du schämst dich: ty się wsty-

dzisz, er schämet sich, on się wstydzi; sie schämt sich, ona się wstydzi: wir schämen uns, my się wstydzimy: ihr schämt euch, wy się wstydzicie, sie schämen sich, oni się wstydzą, i t. d.

Ich bilde mir ein, ia sobie wyobrażam, du bildest dir ein, ty sobie wyobrażasz, er, sie bildet sich ein, on, ona sobie wyobraża: wir bilden uns ein, my sobie wyobrażamy, ihr bildet euch ein, wy sobie wyobrażacie, sie bilden sich ein, oni, ona sobie wyobrażają.

Ich entschlage mich meiner Sorgen, uwalniam się od moich trosków: du entschlägst dich deiner Sorgen, uwalniasz się od twoich trosków: er entschlägt sich, seiner Sorgen, on się uwalnia od swoich trosków: sie entschlägt sich ihrer Sorgen, ona się uwalnia od swoich trosków: wir entschlagen uns unserer Sorgen, my się uwalniamy od naszych trosków: ich entschlagent euch eurer Sorgen, wy się uwalniacie od waszych trosków: sie entschlagen sich ihrer Sorgen, oni, one uwalniają się od swoich trosków.

Powtóre: że wiele iest słów zaimkowych w Niemczyźnie, które w Polszczyźnie takiemi nie są, i nawzajem, np. sich bedanken, dziękować, sich bedienen używać, lernen uczyć się, beichten spowiadać się, fragen pytać się.

S. VI. o Słowach nieosobistych.

Von den unpersönlichen Zeitwörtern.

Słowa nieosobiste, to iest w trzeciém tytło osobie pojedynczém przez wszystkie tryby i

czasy używane, są dwojakie u Niemców: iedne, którym się dodaje zaimek *es*, drugie, którym służy *man*.

Es tym w ogólności dodaje się słowom, które nie oznaczają właściwie ani czynienia, ani cierpienia; mówią Niemcy o przypadkach, odmianach powietrza, obowiązkach, zwyczajach i obyczajach ludzkich: *es regnet* deszcz pada, *es schneyet* śnieg pada, *es frieret* marznie, *es dauet* odwilża, taie, *es thauet* rosa pada, *es gebühret sich*, albo *es geziemet sich* przystoi, *es verdreust mich* przykrzy mi się: *es hungert mich* ięszd mi się chce, *es schläfert mich* drzymie mi się, *es schmerzet mich* dolega mi, *es bestemdet mich* dziwno mi, *es erfreuet mich* cieszy mnie, *es betrübt mich* smuci mię, *es ist gefährlich* niebezpieczno iest, i t. d. gdzie razem uważamy, że nawet słowa osobiste czynne, mogą być użyte nieosobiście.

Man używa się przed trzecią osobą słów wszelkich; kiedy osoba prawdziwa nie iest pewna, lub gdy się iey wydać nie chce, iuż przez skromność, iuż przez ostrożność: *np.* *man sagt* mówią, *man glaubte* rozumiano, *man hat Nachricht bekommen* dowiedziano się, *man will sich nicht rühmen* alles getroffen *zu haben*, nie będę się chełpił, *zem* wszystko zgadł; lub *zem* wszystko dobrze zrobił: *man schmeichelt sich mit keiner Vollkommenheit*; nie przypisuję sobie żadney doskonałości. *Wie oft spricht man mit den Fischen, wenn man das Verlangte nicht erhalten kann. Die Trauben sind sauer, ich mag sie nicht!* Jak często mówi się z liszkami, kiedy się pożądaney rzeczy dopiąć nie może: jagody te są kwaśne, nie chcę ich.

Jak *es* tak *man* nie odmieniają w czasowaniu słów, którym się dają: trzecia bowiem osoba słów idzie zupełnie przez wszystkie tryby i czasy, iak w osobistych.

§. VII. o używaniu Trybu bezokolicznego.

Ponieważ w formie czasowania, Tryb bezokoliczny dwojaki iest położony, ieden bez przyimka, drugi z przyimkiem *zu*; wiedzieć potrzeba, iż pierwszego używają Niemcy, *naprzd*: ze słowami znaczącemi poruszenie z miejsca na miejsce, *np.* *gehen wir spazieren*, chodźmy się przechodzić: *kommt ihr spielen*, chodźcie grać.

Powtóre: ze słowami następującemi: *dürfen*, śmieć, *heißen* rozkazać, *helfen* pomagać, *hören* słyszeć, *können* módz, umieć, *lassen* dopuścić, *kazac*, *mögen* módz, *müssen* musieć, *sehen* widzieć, *sollen* być powinnym, *wollen* chcieć, *np.* *ich darf es nicht sagen*, nie śmiem tego powiedzieć: *helfet mir schreiben*, pomóżcie mi pisać: *ich höre ihn weinen*, słyszę go płaczącego: *wir sahen ihn gehen*, widzieliśmy go idącego.

Potrzenie: z temi: *bleiben* zostać, *finden* znaleźć, *lehren* uczyć, *lernen* uczyć się, *np.* *er blieb stehen in der Rede*, nie umiał daléy mówić: *ich will dich lehren Gutes thun*, nauczę cię dobrze czynić: *wir lernen reiten*, uczymy się na koniu ięzdzić.

Drugi tryb bezokoliczny, to iest z przyimkiem *zu*, ze wszystkimi innemi słowami używany bywa, *np.* *es ist schon Zeit aufzustehen*,

inż jest czas wstać: *Es gereuet mich dieses ge-
than zu haben*, żal mi, żem to uczynił: *ich
meine dich daselbst zu finden*, rozumiem, że cię
tam znajde: *wer sich zu beissen schämt der schämt
sich Gottes Freund zu seyn*, kto się modlić wsty-
dzi, ten się wstydzi Boskim bydź przyzacie-
lem: *ein tugendhaftes Kind denkt nicht der andern
Fehler zu beobachten*, cnotliwe dziecię nie obra-
ca myśli swojej do postrzegania w drugich
błędów: *sondern es merket auf ihre guten Eigen-
schaften*, ale uważa ich dobre przymioty: *die
es nachzuehmen sucht*, które naśladować sta-
ra się.

Przestroga. Gdy które z jedenastu słów
owych *dürfen*, *heissen* ic. ma bydź położone
w czasie przeszłym dokonanym lub zaprze-
szłym, a do niego należeć będzie ieszcze tryb
bezokoliczny, znaczenia iego dopełniający, wte-
dy nie imiesłowu słowa onego, lecz trybu tak-
że bezokolicznego używa się. *np. er hat es nicht
thun sollen*, a nie *gesollt*; nie powinien był tego
czynić, *wer hat dich sagen heissen*, a nie *geheißt*,
któż ci to powiadać kazał: *ich habe es sagen
hören*, a nie *gehört*, iam słyszał, że to mówio-
no: *sie hatte ihn grüssen lassen*, a nie *gelassen*, ka-
zała go pozdrowić.

R O Z D Z I A Ł V.

O Pisowni, von der Rechtschreibung.

Prawidła Pisowni szczególnie Niemozyźnie,
te są powszechniejsze.

1. Głoski większe początkowe piszą Niem-
cy nietylko tam, gdzie i my Polacy, ale też we

wszystkich Rzeczownikach, *np. Abendessen ko-
lacya, Birne gruszka, Entschluß determinacya,
Falte fałd, Garbe snop, i t. d.*

2. W wyrazach pochodnych, których pier-
wotno miały a, o, u, piszmy te same samogło-
ski, ale kreskowane, gdy w miejscu pierwot-
nego a, lub o, słyszeć się daie dźwięk podo-
bny do e, a na miejscu pierwotnego u, brzmi
niby nasze y, *np. Namen imię, nämlich miano-
wicie, schlafen spać, schläfrig śpiący, Lohn za-
płata, Löhnung lenung, Mutter matka, Müt-
ter matki.*

3. Za i, pisze się ie, na końcu wyrazów, *np.
die ci, sie oni, one: wie iak: często też i we
środku, np. mietzen naymować, Sties gruby pia-
sek, nieszen kichać.*

4. j, długie pisze się w zgłoskach ja, jö,
je, ju, *np. jammern lamentować, jährlich ro-
cznie, jedoch przecież, juchzen krzyczeć iak
chłop piiany, juchen świeżbieć.*

5. c, pisze się zamiast f, *naprzód: w wy-
razach cudzoziemskich, np. Cato Katon, com-
municiren komunikować, powtóre: przed f,
zamiast drugiego f, np. Stoß piętro, Stöße
piętra, gußen wypatrywać.*

6. Po Samogłosce długiej pojedynczej i
po t, pisać się często zwykło h, lubo go w wy-
mawianiu nie słyhać, *np. Mahlzeit bankiet,
mahlen mleć, wohl dobrze, rathen radzić, Thurm
wieża, Thomas Tomasz.*

7. Piszmy dann tedy, denn albowiem, wann,
wen kiedy, przez dwa nn.

8. ff, znaczące dwa f, pisać się powinno,
*naprzód: na końcu zgłosek, w których brzmi
i pisze się ff, gdy przybiera samogłoskę, np*

Haß nienawisć, háßlich nienawistny bo się pi-
sze i mówi: Haßes: Fluß rzeka, Flußwasser rze-
czna woda, bo się pisze Flusseß.

Powtóre: we środku wyrazów zamiast
ff, gdy się po nim e, opuszcza, np. er ist za-
miast, isset je, zerrißnes zamiast zerrissenes roz-
darte.

Potrzenie: Po Samogłosce lud dwugłosce
długiéy, od której w przedłużonym wyrazie
odrywa się, i z następującą samogłoską brzmi
jak nasze s pojedyncze, np. groß wielki, gro-
ßes: Stoß uderzenie, Stoßes: Fuß noga, Fu-
ßes u. i w spółniku daß że.

We wszystkich innych okolicznościach na
początku zgłoski pisz s pojedyncze długie, a
na końcu wyrazu pierwszego ś krótkie, np.
feisen mydlić, beseeleń ożywiać, Reise podróż,
Graß trawa, daß to.

Przestroga: Po spółgłosce, długiej dwu-
głosce, lub samogłosce nigdy się spółgłoska
nie podwaja.

9. Pisz sch, st, sp, st, na wydanie brzmie-
nia sz, szk, szp, szp. szt, np. Schande wstyd,
Sklave niewolnik, spinnen prząść, stammeln ią-
kać się.

10. v, piszmy za f, w wyrazach Niemiec-
kich, Vater oyciec, Vieß runo, voll pełny,
von od z, i w przyrostkach, ver, ver, za w,
w niektórych wyrazach cudzoziemskich; np. Va-
sal lennik, Venedig Wenecya, Bivline Skrzypce,
Pulver proch, i t. d.

W wyrazach -Greekich, za f, pisze się
ph, np. Philosoph Filozof, Phnix Fenix.

11. y, używane bywa na końcu wyrazów
w dwugłosce, np. May may, bey u, pfuy fe,

we środku między dwiema samogłoskami, np.
speyen pluć; w imionach cudzoziemskich, np. Syl-
be zgłoska Myrrhen mira.

12. Ile razy w wyrazach Niemieckich sły-
chać brzmienie naszego t, pisz t, np. Zahl li-
czba, a zamiast podwójnój téy głoski pisz tt,
np. Kraken drapać.

CZEŚĆ DRUGA.

ROZDZIAŁ I.

O Składni, von der Wortfügung.

Tróista wyrazów Niemieckich Składnia, to jest, Szyku, Zgody, i Rządu, w czém iest podobna do Składni wyrazów Polskich, a w czém się od niéy różni, obaczmy:

§. I. Składnia Szyku.

PRZYKŁAD.

Ein Knabe both auß Mitleiden einem Manne, welcher sehr hungrig außsah, sein ganzes Frühstück an, und bat auch andere ihm etwas zu geben. Einige Zeit nachher gieng er mit seinem Bruder in einen Kahn, der am Ufer eines schnellen Flusses lag. Sie wankelten, bis der kleine Kahn umschlug, und sie beyde in das Wasser fielen. Dieses sah der mit

Pewny chłopiec ofiarował z politowania iednemu człowiekowi, który bardzo głodny wyglądał, swoje całe śniadanie, i prosił ieszcze drugich, ażeby mu co dali. Po niejakim czasie wszedł on ze swoim bratem wiadno czołno, które na brzegu jednéy bystréy rzeki leżało. Chybotali się oni, aż się czołenko wywróciło, i oba

Butterbrode beschenkte arzt w wodę wpadli. Wi-me Mann, und eilte dział to ów chlebem te beyden zu helfen. Er z masłem obdarzony hätte eben so leicht die ubogi człowiek, i przy-sen als jenen zuerst er-biegł obu ratować. greifen können; aber sein Mógłby on równie la-kleiner Wohlthäter sein two tego iak owego ihm in die Augen. Da pierwéy uchwycił; lecz er ihn nun zuerst rette-iego mały dobrodziej-te, hatte der Strom den wpadł mu pierwszy ändern so weit wegge-w oczu. Gdy go więc rissen, daß er nicht ge-pierwéy ratuie, pęd rettet werden konnte. wody drugiego tak da-leko porwał, że u-ratowanym bydź nie mógł.

U w a g a.

Nie tak są wolni Niemcy w szykowaniu wyrazów swoich, iak my Polacy: u nich bowiem każdy prawie wyraz ma sobie wyznaczone miejsce, które rzadko się odmienia. I tak kładzie się pospolicie:

1. Wyraz nieodmienny przed swoim odmiennym, np. auß Mitleiden, mit seinem, in einen.
2. Przedimek przed swoim imieniem, lub iego rzędem, np. ein Knabe, der mit Butterbrode beschenkte. Die unsern Vätern so kostbare Freyheit! Naszym oycóm tak szacowna wolność!...
3. Przymiotnik przed swoim rzeczownikiem, np. ganzes Frühstück, einige Zeit, schnellen Flusses,

4. Przypadki rządzone od trybu bezokolicznego przed tymże trybem: a um, i ohne przed jego rządem, np. ihm etwas zu geben, beyden zu helfen, um die Sache recht zu erfahren, aby rzecz dobrze poznać: ohne ein Wort zu sagen ani słowa nie mówiąc.

5. Co się tycze słowa osobistego zgadzającego się z przypadkiem pierwszym, to według troistego położenia swojego, troiaki szyk robi.

- I. Gdy się słowo kładzie zaraz po przypadku pierwszym.
- II. Gdy się odkłada na koniec zdania.
- III. Gdy się umieszcza przed przypadkiem pierwszym.

Szyk pierwszy ogólny.

W szyku ogólnym układają się wyrazy tym порядkiem. Na pierwszym miejscu, przypadek pierwszy: na drugim, Słowo osobiste: na trzecim, Zaimek bez przyimka, po nim przysłówki, osobliwie czas i miejsce oznaczające, po tych, wyrazy rządzone od słowa i od innych części mowy, co wszystko dla krótkości nazwiemy rządem; na czwartym, część słowa nieodmienna, czyli też będzie przyrostek oddzielny, czyli też tryb bezokoliczny, lub imiesłów słowa przedniego posilkowanego od osobistego, np. (1) Ein Knabe, (2) both, (3) aus Mitleiden einen Manne sein ganzes Frühstück, (4) an.... Und (1) domyślić się, er (2) bat, (3) auch andere.... (1) Er (2) hätte (3) eben so leicht diesen als jenen zuerst (4) ergreifen können.

Tym sposobem szykują Niemcy wyrazy swoje, ile razy na początku zdania przed przypadkiem pierwszym żadnego innego wyrazu nie kładą, albo tylko ieden z następujących: aber ale, allein aliści, als iako, auch także, denn ko, entweder albo, ja owszem, nicht nie, noch ani, nur tylko, sondern lecz, tylko, und i, weder ani; które szyku pierwszego nie psują: np. aber sein kleiner Wohlthäter fiel ihm in die Augen. Nur die Tugend macht uns verchrenstwerth, tylko cnota sama czyni nas szanownymi.

Szyk drugi.

W tym szyku słowo osobiste z miejsca drugiego przekłada się na koniec zdania nie rozłączając się z częścią oddzielną, reszta stoi, iak w szyku ogólnym, np. Welcher — (3) sehr hungrig (4) — (2) aussah.... (1) der — (3) am Ufer eines schnellen Flusses (4) — (2) lag.... Daß (1) er — (3) nicht (4) gerettet werden (2) könnte.

Przestroga: Gdy prócz części słowa nieodmiennéy posilkowaney znajdzie się jeszcze w zdaniu osobny Imiesłów, lub tryb bezokoliczny, wtedy słowo osobiste maże się kładź przed niemi: i tak w ostatnim przykładzie można było powiedzieć: konnte nicht gerettet werden.

Szyku drugiego używa się, napród: z Zaimkami względnymi welcher, welche, welches, der, die, das, który, która, które: so które, welcher, was für ein, co za ieden: wer kto, was co, kiedy Zaimki te nie wyrażają pyta-

nia, iako widzieć w przykładach pierwszym i drugim.

Powtore: Ze Spóynnikami i Przysłówkami: alš iak, alš da, indem, gdy, bevor, ehe, nim, biš, až, póki; daš že; daš, aufdaš, namit aby; je im; imfalle ieżeliby; nachdem skoro; ob czyli; seit odtąd; sintemal, weil ponieważ; sobald chociaż; wann, wenn so ieżeli; warum dla czego; wie iak; wo gdzie, bez pytania, i ze złożonemi z tychże, alš wenn iakoby, bišdaš až, dafern, sofern, wofern ieżeli; obgleich, obšchon, obwohl, wenngleich, chociaż, i t. d. iako ukazuje przykład trzeci.

Przestroga. Spóyniki: obgleich, obšchon, obauch, obzwar, wennauch, wenngleich, mogą się rozłączyć, i iedna część stać przed Przypadkiem pierwszym, druga po nim, *np.* Wenn du auch nicht willst, so mušt du eš thun, chociaż nie chcesz, iednak musisz to uczynić.

S z y k T r z e c i

Mieści się słowo osobiste przed Przypadkiem pierwszym, *naprzód:* pytając się i rozkazując, często też wykrzykując i życząc, *np.* Willst du dich selbst betrügen? chceszże się sam oszukać? Bedenken Sie eš recht, rozważ to Wac Pan dobrze. Kommen Sie mit mir, chodźcie W Panowie ze mną. Träfe doch kein aufrechter Lehrer auf undankbare Lehrlinge! Bodayby nie trafił żaden poczciwy Nauczyciel na niewdzięcznych uczniów.

Powtore: Gdy Spóynnik: wenn opuszcza się: i w drugiey części zdania po wyrazach so, da, i tym podobnych, znaczących nasze

to, tedy, naówczas, czy wyraźnych, czy domysłnych, *np.* lernest du selbst nicht? zamiast wenn du selbst nicht lernest, so wird dich kein Unterwiser gelehrt machen, ieżeli się sam uczyć nie będziesz, to cię żaden Nauczyciel uczonym nie zrobi. Da er ihm nun zuerst rettete, hatte der Strom ic. domyślając się so przed hatte.

Potrzenie: Gdy cokolwiek z rządu, oprócz Spóynników i Przysłówek, od szykiem pierwszym i drugim wyrażonych, zdanie zaczyna, *np.* Einige Zeit nachher gieng er ic. Diefes sah der arme Mann ic. Heute will ich thun, dziś to uczynię. Was einer nicht gelernt hat, daš kann er auch nicht, czego się kto nie uczył, tego też nie umie.

Przestroga. Kiedy w szyku drugim i trzecim, Przypadek pierwszy nie iest iedei z zaimków, ich, du, er, sie, eš, wir, ihr, man, na ten czas rząd poprzedzać go może, *np.* Wenn zur Vollführung deiner Pflicht dich Gotteš Liebe nicht befelet, so rühme dich der Tugend nicht, und wisse daš dir alleš fehlet. Jeżeli do dopelnienia twoiey powinności miłość cię Boga nie zágrzewa, tedy nie przechwalay się z cnota, i wiedz, że ci wszystkiego nie dostaie.

Wenn mich mein Vater verlassen wird, albo wird mich mein Vater verlassen, ieżeli mnie mój oyciec opuści; so wird sich doch meiner meine Mutter annehmen, tedy się matka moia opiekować mną będzie.

O wie entfliehen der erhitzten Arbeit die goldenen, die edel genossenen Stunden! O iak szybko upływaią przy gorliwéy pracy złote, szlachetnie użyte godziny!

S. II. Składnia Zgody.

P P A W I D Ł A.

1. Przedimek, Zaimek i Przymiotnik, zgadza się z Rzeczownikiem, czy wyraźnym, czy tylko domyślnym w Rodzaju, w Liczbie i w Przypadku.

2. Słowo z Zaimkiem osobistym, czy wyraźnym, czy domyślnym zgadza się w osobie i liczbie tylko, bo słowa Niemieckie nie odmieniają się przez Rodzaje.

P R Z Y K Ł A D Y.

Gott der allmächtige, Bóg Wszchemogący; Gott allein, Bóg sam; August der dritte, August trzeci; Alexander der grosse, Alexander wielki; Zur Zeit Maximilians des ersten, za czasów Maksymiliana pierwszego; Von Ludwigs der vierzehnten Zeiten, od czasów Ludwika czternastego; Der Herr selbst, sam pan.

Sey vorsichtig in deinen Vergnügungen, bądź przeczorny w twoich rozrywkach. Przy wyrazie sey, domyślny się du.

Den flügste unter der Menschen ist der, welcher die Gelegenheit, seinen Zweck zu erreichen, nicht fahren läßt, najroztropniejszy między ludźmi jest ten, który sposobności dójścia do swojego końca nie opuszcza. Przy tych wyrazach der flügste, der, welcher, domyślny się Mensch.

Die Vernunft und Tugen gehen über Reichtum, rozum i cnota przewyższają bogactwa. Ta gehen zgadza się z domyślnym zaimkiem sie.

Uwaga: W siedmiu pierwszych przykładach widzimy, że imiona przymioty Boskie oznaczające, i Przymiotniki wyszczególniające imiona własne ludzi, po swoich Rzeczownikach kładź się zwykły: allein i selbst, rzadko Rzeczownika poprzedzają.

S. III. Niektóre osobliwości względem Zgody.

I. Przymiotnika z Rzeczownikiem.

Ponieważ Przymiotnik Niemiecki przy właściwym zakończeniu swoim jest nieodmienny, a w przybieraniu zakończeń odmiennych, do Okreśnika stosuje się; więc zachodzącą między sobą a Rzeczownikiem zgodę wewnętrzną nie on, ale Okreśnik już sam przez się, już użyzionym zakończeniem swoim powierzchownie wydaie, iakośmy w przykładach powyższych uważać byli powinni.

I tak nawet nie zawsze wyrażają Niemcy przyrodzoną zgodę Przymiotnika z Rzeczownikiem; używając tamtego w stopniu równym i wyższym przez wszystkie rodzaje, liczby i przypadki z zakończeniem pierwotnym nieodmiennym i bez wszelkiego przedimka, ile razy go kładą bez Rzeczownika wyraźnego, na przód: iako powtórny przypadek pierwszy, zamiast którego u nas Polaków często bywa przypadek szósty, np. Die wahre Weisheit macht nicht schwermüthig, sondern heiter, prawdziwa mądrość nie czyni smutnym, lecz wesołym: Die Tugend ist kostbarer, als Gold, cnota jest droższa niż złoto, Ein jedes Kind soll gehor-

sam seyn, każde dziecię powinno bydź postu-
szone. Wir fühlen es, daß wir nur dann wahr-
haftig glücklich sind, wenn wir tugendhaft sind, czu-
iemy to, że tylko wtedy prawdziwie szczęśli-
wymi iesteśmy, kiedy iesteśmy cnotliwi.

Powtórę: Jako powtórny przypadek czwar-
ty, bądź sam przez się, bądź z Przyimkiem
für; po słowach, które przypadku tego po-
dwójnego wyciągają, np. Man hat mich unde-
rleidet überfallen, nieubranego mnie zastano. Ich
habe die Briefe unversteget empfangen, iam listy nie
zpieczęsowane odebrał. Halt: dich nicht für un-
sehbar, nie miéy się za niemylnego.

Zaimek także es, gdy wyraża nasze *nim*,
nią, *niem*, *nimi*, *niemi*, bez odmiany się kła-
dzie, np. ich bin, jestem nim, sie ist es, ona
jest nią: wir sind es, my iesteśmy nimi.

W zgadzaniu trzeciéy osoby Zaimka dzier-
żawczego z Rzeczownikiem uważać potrzeba
nie tylko na tenże rzeczownik wyrażający za-
wsze rzecz dzierżaną, ale też na osobę dzier-
żącą: gdy albowiem ta jest rodzaju męzkiego
lub niakiego, liczby pojedynczéy, używa się
Zaimek sein, jeżeli zaś jest liczby mnogiéy ia-
kiegokolwiek rodzaju, albo też liczby poie-
dynczéy, ale rodzaju żeńskiego, używa się ihr,
np. Der Herr N. hat seinen Bruder, seine Schwe-
ster, sein einziges Kind und alle seine Freunde ver-
lohren, Pan N. swego brata, swoją siostrę,
swojego iedynaka, i wszystkich swoich przy-
jaciół utracił. Sein eigener Fleiß wird ihn ge-
lehrt machen, iego własna pilność uczonym go
zrobi.

Die Frau N. hat ihren Sohn nach Leipzig
geschickt, aber ihre Tochter will sie noch bey sich be-

halten, Pani N. syna swojego do Lipska posłała,
ale swoje córkę chce ieszcze przy sobie zatrzy-
mać. Ihr Mann soll nach Preußen verreisen, iéy
mąż ma do Pruss iechać.

Die Soldaten haben ihren General verlohren,
żołnierze Jenerała swego stracili. Die Sterne
haben ihren Glanz, gwiazdy mają swoją świe-
tność.

II. Słowa z Zaimkiem osobistym.

My Polacy zwykliśmy pospolicie zgadzać
Słowo z Zaimkiem tylko domyślnym: Niem-
cy zaś zawsze go wyraźnie kładą, ile razy
w zdaniu nie masz wyraźnego Imienia w przy-
padku pierwszym, z którymby słowo swoje
zgadzali. I tak po Polsku mówi się: *jestem*,
miałeś, *będzie chwalił*, *byliśmy*: po Niemie-
cku zaś mówić trzeba: *ich bin*, *du hattest*, *er
wird loben*, *wir waren* ic. wyjąwszy tryb roz-
kazujący.

Słowom nawet nieosobistym dodaje się es
lub man, gdy innego Przypadku pierwszego
przy sobie nie mają, np. Es regnet, deszcz
pada: es geizmet sich, przystoi; es trägt sich zu,
przytrafia się; man glaubet: rozumieją; man hat
sich bemühet, starano się.

Mówi się także: Es waren hier viele Bü-
cher, zamiast wiele Bücher waren hier, albo hier
waren viele Bücher, było tu wiele książek, es
blieben nur etliche davon, zamiast etliche davon
blieben, tylko kilka z nich zostało.

Jak u nas, tak u Niemców, osoba poie-
dyncza kładzie się często ze słowem liczby
mnogiéy; np. Mutter kommet, ich bitte euch, ma-
tko chodźcie, proszę was, Wir Friedrich Wil-

helm ic. befehlen, My Fryderyk Wilhelm, etc. rozkazujemy.

Gdy zaś Niemcy chcą wyrazić nasze WCPan, WCPani, WCPanna, WCPanowie, WCPanie, WCPanny, WCPaństwo, na ów czas kładą słowo w osobie trzeciéy liczby mnogiéy, np. Herr von P... was machen Sie? WCPanie P... co WCPan robisz? Madame freuen sie sich, WCPani, ciesz się WCPani. Sie haben es mir gesagt, WCPannaś mi to powiedziała.

Chcąc znowu kogo tyle tylko uczyć, ile my mówiąc *Wasć*: używają słowa w osobie trzeciéy liczby poiedynczéy, np. mache es, zrób to Wasć: ich bitte ihn, Proszę Wasć: sie soll dieses nicht vornehmen, nie powinnaś tego przedsiębrać.

S. IV. Składnia Rzędu.

I. WYKRZYKNIK.

Wykrzykniki własnego rzędu nie mają, dodają się tylko przypadkom, np. O ich unglücklich, waź habe ich verlohren, da ich die Unschuld verlohre! o ia nieszczęśliwy czegożem nie postradał, gdym niewinność stracił! Ach mein Gott! Ach mój Boże! O Vaterland! o Ojczyzno! O des Unverständes! o nierozumie! Weh dir! biada tobie! O mich elenden! Ach mnie nędzemu.

II. PRZYIMEK.

1. Rządzą przypadkiem drugim te przyimki: Anstatt lub statt, diesseits, jenseits, kraft,

vermöge, vermittelst, halben, willen, wegen, um, unerachtet, ungeachtet, unangesehen, während.

Anstatt lub statt meiner, zamiast mnie, diesseits des Berges, z téy strony gory; jenseits des Flusses, z tamtéy strony rzeki; kraft albo vermöge seiner Zusage, na mocy iego przyrzeczenia; vermittelst dessen, za pośrednictwem tego.

Deines Bestens halben, um deines Bestens willen, dla twego dobra.

Wegen der Wahrheit, albo der Wahrheit, wegen, dla prawdy; unangesehen, albo ungeachtet aller Einwendens, pomimo wszelkiego zarzutu: aller Sorgfalt ungeachtet, pomimo wszelkiéy troskliwości, während der Zeit, pod ten czas.

Z temi trzema Przyimkami, halben, willen, wegen, kładzie się: meinet, deinet, seinet, unfert, eurent ihrent, des, wes zamiast: meiner, deiner, ic. dessen, wessen, np. meinetwegen, dla mnie; um deinetwillen, dla ciebie; ihrenthalben, dla nich; deswegen, dla tego: weßwegen, dla czego.

2. Rządzą Przypadkiem trzecim: auß, außer, bey, binnen, entgegen, gegenüber, längst, mit, nach, nebst, samt, von, zu.

PRZYKŁADY.

Auß der Stadt, z miasta; auß dem Kleide, prócz sukni; bey meinem Freunde, u mego przyjaciela; bey gutem Verstande, przy dobrym rozumie; bey großer Strafe, pod wielką karą; binnen acht Tagen, w ośmiu dniach.

Mit entgegen, naprzeciw mnie; nach meiner Zusage, albo meiner Zusage nach, według moiséy obietnicy; nach dir po tobie.

Gegenüber dem Rathshause, albo dem Rathshause gegenüber albo gegen den Rathshause über, naprzeciw Ratusza.

Längst dem Strome, wzdłuż Rzeki; mit allem Fleiße, z wszelką pilnością; nebst lub sammt seinem Gefolge, ze swoją kalwakatą; seit vielen Jahren, od wielu lat; von ihm, od niego, o nim; von Jugend auf, od młodości; von seiner Kindheit an, od jego dzieciństwa; zu Ihnen, do WCPana; zu dem Fenster hinaus, oknem.

2. Przypadkiem czwartym rządzą to przyimki; durch, für, gegen, ohne, sonder, un, wider, np. durch meinen Fehler, przez mój błąd; er bezahlt für mich, on płaci za mnie; gegen die Stadt, ku miastu; auch gegen Feinde soll man Liebe haben, nawet ku nieprzyjacielowi miłość mieć należy; ohne meinen Beistand, bez mojej pomocy; sonder eigene Mühe, bez własnej pracy; um Gnade bitten, o łaskę prosić; wider seinen Willen, przeciw jego woli.

Mówi się także: Zweifel ohne, bez wątpienia; von Alters her, od wieków; die ganze Stadt hindurch, przez całe miasto.

4. Rządzą Przypadkiem drugim lub trzecim; außerhalb, innerhalb, oberhalb, unterhalb, laut, np. außerhalb des Landes lub dem Lande, za kraiem; innerhalb des Landes lub dem Lande, w kraiu; oberhalb des Bergeß, lub dem Berge, na górze; unterhalb des Hügelß albo dem Hügel, poniżej pagórka; laut seines Versprechens lub seinem Versprechen, podług jego życzenia.

5. Przyimki an, auf, hinter, in, neben, über, unter, vor, zwischen, gdy znaczą gdzie? rządzą przypadkiem trzecim, gdy znaczą dokąd? rządzą przypadkiem czwartym, np. an

einem Steine liegen, przy kamieniu leżeć; an einen Stein stoßen, o kamień uderzyć; Es liegt auf dem Tische, leży na stole: er leget es auf den Tisch, kładzie to na stół; Er steht hinter mir, stoi za mną; wirf es hinter dich, rzuć to za siebie; In der Schule seyn, bydź w szkole; in die Kirche gehen, iść do kościoła; Sie sitzt neben mir, ona siedzi przy mnie; setze dich neben mich, usiądź przy mnie; Ueber dem Kopfe, nad głową, über Kopf, na głowę; Unter dem Tische, pod stołem; unter den Tisch, pod stół; Die Truppen stunden vor der Stadt Berlin, woyska stały przed miastem Berlinem; sie giengen vor die Stadt Breslau, poszły pod miasto Wrocław; Zwischen den Zähnen halten, między zębami trzymać; zwischen die Zähnen nehmen, między zęby wziąć.

W przypadkach poprzedzających uważamy, że niektóre Przyimki kładą się zawsze przed swoim rzeczownikiem: niektóre po imieniu: drugie mogą się kłaść przed i po niem: inne zrastają się w jeden wyraz z Zaimkiem od siebie rządzonym: że niektóre przybierają do siebie inne przyimki lub przysłówki: niektóre nakoniec ze złożonych mogą się rozłożyć, część ich iedna przed, druga po imieniu mieć się może może.

Przestroga: Szczególniejsze mówienia sposoby z Przyimkami znajdziesz w przydatku do téj Grammatyki.

III, PRZYSŁÓWKI.

Przysłówki znaczące ilość, rządzą przypadkiem drugim, np. Des Dinges genug, dosyć tego, viel Lärmens und Schreyens, wiele hałasu i krzyku: ein wenig Weins, trochę wi-

na. Rzadko jednak Niemcy używają na rząd ten, mówiąc pospolicie: Brod genug, dość chleba; wenig Geld, mało pieniędzy; viel Wasser, wiele wody.

Inne przysłowki kładą się z temi przypawkami, któremi rządzą przymiotnikami od nich pochodzące, np. seinem Stande gemäß handeln, przyzwyczajcie swemu stanowi postępować: nächst dem Himmel, po Bogu.

Kładą się za stopniem równym te przysłowki: eben so, ganz und gar, genug, überaus, ziemlich, np. eben so groß, równie wielki; ganz und gar schlecht, wcale zły; ziemlich gut, dość dobry.

Kładą się ze stopniem wyższym: je, desto, viel, weit, np. je mehr, je besser, im więcej, tém lepij: je weniger, desto lieber, im mniej, tém przyjemniej.

Okoliczność przeczenia jednym pospolicie przysłówkiem wyraża się, np. Ich habe nichts gethan, nicem nie uczynił; du bist niemals gesund gewesen, tyś nigdy nie był zdrow; Sie haben niemanden gesehen, WCPan nikogo nie widziałeś; Freund! die Tugend ist kein leerer Name, Przyjacielu, cnota nie jest próżnym nazwiskiem.

IV. SPOYNIKI.

Spóyniki kładą się z trybami, i tak als kładzie się z trybem oznajmującym, np. Als ich in die Schule gieng, gdym szedł do szkoły! daß gdy znaczy aby, auf daß, damit, kładą się z trybem życzącym, np. bemühe dich, daß du gelehrig werdest, starsy się, abys został uczonym; ich melde es, auf daß es niemanden un-

kannt sey, oznajmuję to, aby nikomu tajne nie było: damit man besser sprine, muß man ein wenig zurückgehen, ażeby lepij skoczyć, potrzeba się trochę w tył cofnąć.

Inne Spóyniki kładą się z trybem, inż oznajmującym, inż życzącym, np. Du siehst ja, daß man dich höher schätzt, als andere deine gleichem, wiesz, że cię więcej szacują, niż innych tobie równych: Hoffe nur, daß dir alles gelingen werde, wenn du daß Deine redlich thun wirst, ufaj tylko, że ci się wszystko uda, jeżeli rzecz twoją dobrze sprawować będziesz: er denke, daß ihm alles erlaubt sey, rozumie że mu wszystko jest wolno: wenn ich es gewußt hätte, gdybym był o tém wiedział: aber es trug sich zu, lecz się przytrafiło: es wäre aber sehr schlecht, byłoby atoli bardzo źle.

V. I M I E.

Jak w Polsce, tak i w Niemczech imiona rzeczowne i przymiotne wyciągające dopełnienia w znaczeniu swoim, rządzą przypadkiem drugim, np. die Strahlen der Sonne, promienie słońca, ein Kasten voll des feinsten Goldes, skrzynka pełna najprzedniejszego złota.

Nie zachowują tego względu Niemcy z rzeczownikami ilość znaczącymi, mówiąc: np. ein Scheffel Haber, korezyk owsa; drei Tonnen Wein, dwie beczki wina: ein paar weise Männer, para mądrych ludzi.

Mówią jeszcze Niemcy przez przypadek drugi: seines Alters ein Kind, co do wieku swego dziecie: seines Geschlechts ein Edelmann, z rodu swego Szlachcic: ihrer Herkunft eine Franzosin, rodem Francuzka: seines Handwerks ein

Schneider, z professyi swoiëy krawiec, i t. d. domyślając się iednego z przyimków halben, megen, i t. d.

Przez ten przypadek drugi odpowiadaia na pytanie *kiedy*, wann, np. Sonntags, w Niedzielę, Montags, w Poniedziałek, i t. d. des Tages und des Nachts, w dzień i w nocy, i t. d. domyślając się Sur Zeit.

Na to samo pytanie *kiedy?* i na wiele innych, a najczęściej na te: *iak długo?* wie lange? *iak daleko?* wie weit? *na ile?* wie viel? odpowiadaia przez przypadek czwarty: np. Den ersten Hornung, pierwszego Lutego: den achten Heumonat, osmego Lipca: vorige Woche, przeszlego tygodnia: anderthalb Stunden, przez półtory godziny: vierzehn Tage, przez dwa tygodnie: einen Fuß von einander, na stopę ieden naście mil odległy: achtzig Jahr alt, osmdziesiąt lat mniący: einen Fuß breit, na stopę szeroki: zwey Klaftern tief, na dwa sążnie głęboki: zehn Ellen lang, na dziesięć łokci długi: vier Tonnen groß, cztery beczki zawieraiący: hundert Thaler wert, sto talarów wartuiący: tausend Dukaten reich, tysiąc dukatów maiący: domyślając się podobnie iednego z Przyimków: an, auf, durch, gegen, über, um.

Ponieważ Imiona Niemieckie osobnego zakończenia na przypadek szósty nie maią, więc gdy się łączą z wyobrażeniem narzędzia, kładź się zwykły w przypadku trzecim z przyimkiem mit, np. mit der Hand, ręką; mit dem Säbel, szablą.

VI. Z A I M E K.

Zaimek nie ma osobnego od imienia rządu.

Zaimki er, dieser, der, wer, maś, welcher, tę maią osobliwość, że gdy ściągają się do imion nieżywotnych, a przynajmniej nie do ludzkich, i maią przed sobą przyimek rządzący przypadkiem trzecim lub czwartym, domieniaią się na da lub dar, hier, lub hier, wo lub wor: i zrastaia się z przyimkiem: np. Wer Verstand hat, prahlet niemals damit, kto ma rozum, nigdy się z niego nie chłpi: Wer dem andern eine Grube gräbt, fällt selbst darin, lub hinein, kto pod drugim dół kopie, sam weń wpada: woran wir stets denken, davon reden wir oft; o czëm ustawicznie myślimy, o tem mówimy często: die Brüde, vorüber du gegangen bist, most, przez który ty szedłeś: das Geld, dafür ich Bürg ge worden, pieniądze, za które zaręczyłem: der Weg wohin das Heer geht, droga, którą wojsko idzie.

VII. S Ł O W O.

1. Przypadek drugi, który się zdaie być rządzony od słowa, iest prawdziwie rządzony od innego wyrazu, albo domysłnego, albo takiego, który się zamienił w słowo i wyciąga dopełnienia w znaczeniu swoim, np.

Es ist meines Amtes nicht, domyślimy się, Pflicht, Geschäft u. nie iest to moi-go urzędu obowiązkiem: der Hoffnung leben, domyślimy się, vermittelst, nadzieią żyć.

Er bedarf meiner, potrzebuie mnie, niby er ist meiner bedürftig, on iest mnie potrzebu-

iacy: der Feind bemächtigt sich unsers Landes
zamiast macht sich unsers Landes mächtig, nie-
przyjaciel opanowwya nasz kray: mann beschul-
digt ihn der Verrätherey, zamiast man macht ihn
der Verrätherey schuldig, obwiniają go o zdra-
dziectwo: du hast dich meines Herzens bemestert,
zamiast du hast dich zum Meister meines Herzens
gemacht, opanowałeś serce moje.

Przez podobną domyslnią i zamiennią,
kładą się z przypadkiem drugim słowa w przy-
padkach następujących:

Er wird des Kirchenraubes angeklagt, oskar-
żają go o złupienie kościoła: Man baraube mich
nur meines guten Namens nicht, niech mi tylko
mego dobrego imienia nie wydzierają: Dessen
oft erwähnen, o tém często wspominać: Sie
ist Todes verblieben; umarta: Einen eines Au-
genblicks würdigen, kogo weyrzeniem swoim
uraczyć.

Ich kann dessen entbehren, mogę się bez
tego obeyść: Ich will meines Vermögens genie-
ßen, użyć mego majątku: Ich bin der Meinung,
des Sinnes, des Vorhabens, iestem tego mnie-
mania, téy myśli, tego przedsięwzięcia: Des-
sen zu geschweigen, nie wspominając o tém:
Nimm deiner Jugend wahr, miej baczość na
twoię młodość: ich bediene mich eines Schreibers,
używam pisarza: sich einer Sache enthalten,
wstrzymać się od jakiej rzeczy.

Ein böser Mensch entlädt sich nie des uncu-
rigen Gewissens, zły człowiek nie pozbywa się
nigdy niespokojnego sumienia: erbarne dich
meiner, zlituj się nademną: sich seiner Augen
gebrauchen, swoich własnych oczu używać:
Man soll sich seiner Weisheit nicht rühmen, nie
potrzeba się z swoją mądrością przechwalać:

sich seiner Unart schämen, wstydzić się swojego
niestalku.

Ich will deiner gedenken, będę o tobie pa-
miewał: der Thoren lachen, śmiać się z głupich:
er pfleget seiner, on ma staranie o nim: si ipot-
ten meiner, nasławiają się ze mnie: er nimmet
sich der Armen an, ma staranie o ubogich: i
wiele innych zaimkowych.

1. Z przypadkiem trzecim prócz tych,
które się w rządzie zgadzają z Polskimi, przez
które się tłumaczą, kładą się słowa następu-
jące: Einem guten Rathe folgen, iść za dobrą
radą: ich begegnete ihm auf der Strasse, potka-
łem się z nim na ulicy: es ahnet mir, coś złe-
go przeczuwam: es grauet mir, strach mnie
bierze: Der Kopf thut mir weh, głowa mnie
boli: dem Gefinde zusehen, doglądać czeladzi:
einem zutrinken, pić do kogo: einem nachbringen,
nieść za kim; i wszystkie inne znaczące dąże-
nie do czego, iak do celu iakiego.

3. Z przypadkiem czwartym: Die Strafe
verdienen, zasłużyć na karę: verabscheue den
Müßiggang, brzydź się próżnowaniem: einen
bedienen, usługiwać komu: einen bedrohen, gro-
zić komu: anreden, mówić do kogo: anschauen,
patrzeć na kogo: verhindern, przeszkadzać ko-
mu: verdrissen, niepodobać się komu: Karten,
Ball spielen, w karty, w piłkę grać: ich erin-
nere mich, przypominam sobie: mich dünket,
zdaie mi się: es hungert mich, iesc mi się chce:
es durstet mich, pić się chce: es freieret mich,
zimno mi iest: er lehret sie seine Sitten, on ich
uczy swoich obyczaiów: ich heiße Polen mein

Waterland, nazywam Polskę moją oycyzną: i wszystkie inne wyrażające razem i osobę czyniącą, i rzecz czynioną.

4. Przypadek drugi naszego słowa bydz oznaczający przymiot iaki rzeczownika: a najczęściej pochwałę lub naganę, wyraża się przez przypadek trzeci z przyimkiem von, np. dieses Buch ist von guter Farbe, to sukno jest pięknego koloru: dies Buch ist von großen Werthe, ta książka jest wielkiego szacunku: zaś przypadek szósty naszych słów bydz, stać się, zostać, nazywać się, wyrażają Niemcy przypadkiem pierwszym: np. Du bist ein Hercules, ty jesteś Herkulesem: er wird Oberster, zostaje Pułkownikiem: ich bleibe dein Freund und Diener, zostaję twoim przyjacielem i sługą: sie heißt der Armen Mutter, nazywa się matką ubogich.

VIII. I M I E S Ł O W.

Imiesłowy temi rządzą przypadkami, ktorami ich słowa, np. der seine Kinder liebende Vater, dzieci swoje kochający Ojciec: der Ehre beraubt, odarty z honoru: des Kummerß enthoßen, od smutku oswobodzony.

Tu ieszcze wiedzieć należy, że Imiesłowy Polskie nie zawsze się przez imiesłowy Niemieckie tłumaczyć mogą, ale częstokroć omawiają się, np. Jadąc do Rzymu byłem także w Wiedniu, als ich nach Rom reisete, war ich auch zu Wien, prawdę mówiąc: die Wahrheit zu sagen, powiedziawszy to, upadł i umarł, nach dem er dieses gesagt hatte, fiel er und starb.

R O Z D Z I A Ł II.

O I L O C Z A S I E.

To jest o krotkości i długości czasu, który się łoży na wymówienie iakiej zgłoski.

Mówiąc w części pierwszey téy Grammatyki o wymawianiu, namieniło się, że wyrazów Niemieckich zgłoska przedostatnia często się skraca, a ostatnia często się przedłuża: kilka następujących prawideł ogólnych mogą bydz dla poczynających mówić po Niemiecku iakąkolwiek w téy mierze pomocą.

Prawidła Illoczasowe.

1. Z wyrazów iednozgłoskowych nayznacznięsy się przeciągają w mówieniu wyrazy mające w środku lub na końcu zgłoskę h, np. Lohn nagroda, Wahl obranie, Zahl liczba, Schuh trzewik, i wiele innych zwłaszcza na iednę Spółgłoskę kończących się, np. Flur prospekt na pole, Muß papka, Spur ślad, Ton ton, Zug ciąg, mir, dir, wir, wer, zwar, i t. d.

2. Wyrazy nieodmienne: ab, an, auf, auß, bey, dar, durch, ein, für, her, hin, mit, nach, um, un, von, vor, weg, will, zu, w imionach z nich składających się, mają Samogłoski długie, a zatem przedostatnie zgłoski wyrazu złożonego mają krótkie, np. ablegen złożyć, anspannen zaprzęgać, austilgen wykorzenie, beytragen przyłożyć się, darbieten ofiarować, durchgehen przeysdz środkiem, Cinnahne percepta, Fürbitte wstawienie się za kim, hinreisen odjechać, i t. d.

3. W wyrazach złożonych z części nieodmiennych, ostatnia wyrazu Samogłoska bywa długa, np. anben, daher, dabın, hıncın, hıevon, hınzı, i t. d.

4. W imionach i słowach złożonych z wyrazów odmiennych, przedostatniego zgłoska pierwotna przeciąga się, np. Handschuß rękawiczka, Königreich Królestwo, England Anglię, Laufbahn miejsce gonitwy, Wettlauf wyścigi, i t. d.

5. W wyrazach pochodnych zgłoska przedostatnia wyrazu pierwotnego, czyli się znajduie na początku, czyli we środku, lub na końcu, pospolicie się przedłuża w wymawianiu, np. leben żyć, lebender żyjący, belebende ożywiający, belebt ożywiony, gewiß pewny, Gedicht, powieść zmyślona, Geschrey krzyk, tugendhaft cnotliwy, wunderbar dziwny, Königinn Królowa, Finsterniß ciemnota, wyląwszy Türken Turcy, i kilka innyh zwłaszcza cudzoziemskich, w których się ostatnia przeciąga.

Przestrzega. Gdy w jakim wyrazie kilka razem okoliczności zachodzi, iloczias miarkować należy po okoliczności z początku w czterech ostatnich pierwszých, np. nachtreten, iść za kim: hinweggehen, odeyść: nach i weg, są długie, a tre i ge, krótkie, bo okoliczności druga i trzecia poprzedzają piątą.

PRZYDATEK

DO GRAMMATYKI.

ZBIÓR

IMION UŻYWAŃSZYCH.

§. I. Nazwisko Liczb.

1. Eins.	20. Zwanzig.
2. Zwey.	21. Ein und zwanzig.
3. Drey.	22. Zwey und zwanzig, u.
4. Vier.	30. Dreyßig.
5. Fünf.	40. Vierzig.
6. Sechs.	50. Fünzig.
7. Sieben.	60. Sechzig.
8. Acht.	70. Siebenzig.
9. Neun.	80. Achtzig.
10. Zehn.	90. Neunzig.
11. Elf.	100. Hundert.
12. Zwölf.	200. Zweyhundert.
13. Dreyzehn.	1000. Tausend.
14. Vierzehn.	1799. Ein tausend siebenhundert neun und neunzig.
15. Fünfzehn.	
16. Sechzehn.	
17. Siebzehn.	
18. Achtzehn.	1,000,000. Million.
19. Neunzehn.	

S. II. Nazwiska ciał niebieskich, odmian powietrznych i żywiołów.

Błyskawica Blitz m. (*)	Pora powietrza, Wetter n.
Chmura trübe Wolke.	
Deszcz Regen.	Powietrze Luft ż.
Glina Feimen n.	Rosa Thau m.
Gobledź Blatteis n.	Słońce Sonne ż.
Gród Hagel	Śnieg Schnee.
Grzmot Donner.	Szron Reif.
Gwiazda Stern m.	Tęcza Regenbogen m.
Lód Eis n.	Upał Hiße ż.
Mgła Nebel m.	Wiatr Wind.
Morze Meer.	Wicher Sturm.
Niebo Himmel m.	Woda Wasser n.
Obłok Wolke ż.	Xieżyc Mond.
Ogień Feuer n.	Ziemia Erde.
Piorun Donnerstrahl m.	Zimno Kälte ż.

S. III. Nazwiska Czasu i Świąt.

Wschód słońca Sonnenaufgangen.	Poniedziałek Montag.
Rano Morgen m.	Wtorek Dienstag.
Dzień Tag.	Sroda Mittwoch.
Południe Mittag m.	Czwartek Donnerstag.
Wieczór Abend.	Piątek Freytag.
Noc Nacht.	Sobota Sonnabend m.
Północ Mitternacht.	Dwa tygodnie vierzehn Tage.
Tydzień Woche ż.	Miesiące Monat.
Niedziela Sonntag m.	

(*) Głoska m. znaczy rodzaj męski, ż. żeński, n. niaki, którym zaś wyrazom Niemieckim żadna z tych trzech głosek nie jest dodana, te się zgadzają w rodzaju z Polskimi.

Styczeń Jenner.	Wilnia der Tag, der heilige Abend vor einem Feste.
Luty Hornung.	Boze narodzenie Weihnachten.
Marzec März.	Tusty Czwartek der letzte Donnerstag vor Fasten.
Kwiecień April.	Zapusty Fastnachten.
May May.	Kwietnia Niedziela, Palmsonntag m.
Czerwiec Brachmonat.	Wielki tydzień, Charwoche ż.
Lipiec Heumonat.	Wielki Czwartek, der drüne Donnerstag.
Sierpień Erndmonat.	Wielki Piątek Charfreytag.
Wrzesień Herbstmonat.	Wielka Sobota der heilige Abend vor Ostern.
Pazdziernik Weinmonat.	Zielone świątki Pfingsten.
Listopad Wintermonat.	Mięsny dzień Fleischtag.
Grudzień Christmonat.	Postny dzień Fasttag.
Rok Jahr n.	Roboczy dzień Werktag.
Półrocze halbes Jahr.	Święto Freytag.
Kwartal Vierteljahr n.	
Pora roku Jahreszeit ż.	
Wiosna Frühling m.	
Lenz m.	
Lato Sommer.	
Jesień Herbst m.	
Zima Winter m.	
Godzina Stunde.	
Pół godziny Halbstunde.	
Kwadrans Viertelstunde ż.	
Moment Augenblick.	
Żniwo Erndte ż.	

S. IV. Wyrazy Szkolne.

Arkusz papieru Bogen	Formuła Vorchrift.
Papier.	Kalamarz Dientesch n.
Atrament Dinte ż.	Karta Blatt n.
Bibuła Böhspapier n.	Koperta Umschlag m.
Bilet, karta Zettel m.	Lak Siegellack n.
Cyrkiel Zirkel.	Lekeya Pection, Aufgabe.

Libra papieru Buchpa-	Pieczętka Posthaft n.
pier n.	Pieczęć Siegel n.
Linia lineal n.	Pióro Feder z.
List Brief.	Piórnik Federschachtel z.
Ołówek Blesstift.	Scyzoryk Federmesser n.
Oplatek Oblate z.	Sextern Schreibebuch n.
Oryginał Urschrift z.	Teka Papiertasche.
Przepisanie, kopia	Tłómaczenie Ueberset-
Ubschrift.	zung z.
Piaszczniczka Sand-	Wiersz Zeile z.
büchse.	

S. V. Nazwiska ubiorów, bielizny, pościeli, i rzeczy do szycia potrzebnych.

Bawełna Baumwolle.	Kaftan Wamms n.
Bielizna Weißzeug n.	Kamizelka Weste.
Wąsże z.	Kapelusz Hut.
Bót Stiefel.	Kieszon Schabsack m.
Chustka Schnupstuch n.	Kitka Federbusch m.
Chustka na szyję Hals-	Kołdra Bettdecke.
tuch n.	Kolnierz Kragen.
Czapka Mütze.	Kontusz Kontusch, Ober-
Fartuch Schürze z.	rod.
Wortuch n.	Kornet Kopfszeug n.
Piranki Vorhänge.	Haube z.
Fransela Franse.	Koszula Hemd n.
Futro Pelz m.	Krochmal Krafmehl n.
Gotowalnia Nachttisch m.	Starke z.
Grzebień Kamm.	Kwef Kappe z.
Guzik Knopf.	Lóżko z pościelą,
Jedwab Seide z.	Bett n.
Igła Nadel.	Lóżko samo Bettstelle z.
Igielnik Nadelbüchse z.	Mankietka Handtrause.

Materac, siennik,	Pudełko Schachtel z.
Strohsak.	Puder Pulver.
Miotłka, szczotka,	Puzderko Futeral.
Rehrbürste.	Ręcznik Handtuch n.
Mondur, Montur, Mon-	Rękaw Ermel.
dirung. z.	Rękawek Muff.
Motek nici, Garnstrang.	Rękawiczka Handschuhe
Naparstek, Fingerhut.	mn.
Nió, Zwirn m.	Salopa Salope, Frauen-
Nożyczki, Schere z.	mantel m.
Obicie Teppich m.	Spodnica Unterrod m.
Obrąbek Saum.	Suknia Kleid n.
Parawan Vorhang.	Szabla Säbel m.
Pas Gürtel.	Szczotka do bótów,
Paski, rapcie Wehrge-	Schuhbürste.
häng n. Säbelriemen.	Sznurówka Schnürleib
Peruka Perücke.	n.
Piernat Unterbett n.	Szpilka Stechnadel,
Pierzyna Federbett.	Haarnadel.
Pierścień Ring.	Szuba Schube.
Plaszcz Mantel.	Plomok Bettfack.
Plótno Leinwand z.	Trzewik Schuh.
Pludry Hofen.	Wachlarz Fächer.
Podszewka Futter n.	Wstęga Band n.
Poduszka Kissen n.	Wyłoga Aufschlag m.
Podwiązka Knieband n.	Zakoba Trauerkleid n.
Podwłóśnik Puderman-	Zausznica, kolezyk
pońc ocha Strumpf. (tel.	Ohrgehäng n.
Pręcarka Schnalle.	Zegarek Safluhr z.
Prześcieradło Beilach m.	Zelazo Platteisen.
Betuch n.	Zupan Supan, Unterrod.

S. VI. Nazwisko pokarmów, napoiów, przypraw i sprzętów stołowych.

Barzecz Sauersuppe z.	Bigos Eingemittenes
Białek Schweif n.	gehacktes Fleisch

Butka Semmel.
 Buraki rothe Rüben.
 Chleb Brod n.
 Chleb z masłem But-
 terbrod n.
 Chrzan Mährerzig.
 Cukier Zucker.
 Cynamon Zimmer.
 Cebula Zwiebel.
 Czosnek Knoblauch.
 Flaki Roldanen, Fleck.
 Filiżanka Schale.
 Groch Erbsen mnog.
 Groch zielony Schot-
 ten m.
 Herbata Thee m.
 Jaja sadzone gekochte
 Eyer.
 Jajecznicza gerührte
 Eyer.
 Jajecznik Eyerkuchen.
 Jarmuż Rohl.
 Jarzyna Zugenäse n.
 Imbier Ingwer.
 Kapusta kwaśna Sau-
 erkraut n.
 Kartofle Erdäpfel.
 Kasza, Grüge.
 Kawa Caffe m.
 Kiszka Wurst.
 Kielbasa Brattwurst.
 Kolacya Abendmahl n.
 Abendessen n.
 Łyżka Pöffel m.
 Makaran Nudeln m.
 Mąka Mehl n.

Marchew gelbe Rübe.
 Masłanka Buttermilch.
 Mięso Fleisch.
 Miód przysny Honig.
 Miód napóy Meth.
 Misa, polmisek Schüs-
 sel z.
 Mleko Milch z.
 Musztarda Senf m.
 Nóż Messer n.
 Obiad Mittagsmahl.
 Obrus Tischtuch n.
 Obwarzanek Prekel.
 Ocet Esig.
 Ogórek Gurke z.
 Oliwa Baumöl n.
 Ośrodek Brodkrume.
 Okruszyna Brodflame.
 Pasztet Pastete z.
 Fieczemia Braten m.
 Pietruszka Peterstlge.
 Piwo Bier n.
 Placiek Kuchen.
 Potrawa Speise, Gericht n.
 Rosół Fleischsuppe z.
 Rozynka Rosine.
 Rzepa Rübe.
 Sałata Salat m.
 Serwatka Serviete.
 Skórka, kromka chle-
 ba Rinde, Rant n.
 Skonina Speck n.
 Sol Solz n.
 Solniczka Salzfaz n.
 Solone mięso Pedel
 Fleisch n.

Sucharek Zwieback.
 Skłanka Bierglaß n.
 Weinglaß n.
 Sztuka mięsa Rind-
 fleisch n.
 Szynka Schinken m.
 Szczaw Sauerampf.
 Talerz Teller.

Uczta Gastmahl m.
 Wędzonka geräucheret
 Fleisch n.
 Widelce Gabel z.
 Wino Wein m.
 Wódka Brandwein m.
 Zółtek Eyerdotter.
 Zwierzyna Wildpret n.

S. VII. Nazwiska Zwierząt.

Baran Widder.
 Bawol Büffelochs.
 Chart Windhund.
 Cielę Kalb.
 Dzik wild Schwein n.
 Jeleń Hirsch.
 Jeź Jgel.
 Kot, kotka Kater,
 Kaze.
 Koza Ziege.
 Koził Boc.
 Kret Maulwurf.
 Krowa Kuh.

Kūna Matke.
 Lis Fuchs.
 Lasicca Wiesel.
 Maciora Zuchtsau.
 Mysz Maus.
 Owca Schaf n.
 Pies Hund.
 Pies gończy Jagohund.
 Prosię Ferkel.
 Sarna Reh n.
 Skop Schöps, Hammel.
 Wiewiórka Eichhorn n.

S. VIII. Nazwiska Ptaków.

Bazant Fasant.
 Bekas Schnepfe z.
 Ciecwierz Birkhahn.
 Cyranka Ariecheute.
 Czyż Zeislein n.
 Geś Gans.
 Głusiec Auerhahn.
 Gołąb Taube z.
 Grzywacz Holztaube z.

Gil Gimpel.
 Jarząbek Haselhuhn n.
 Jastrząb Habicht.
 Jaskółka Schwalbe.
 Indyk Truthahn.
 Kaczka Ente.
 Kanarek Kanarienvogel.
 Kapłan Kapaun.
 Kenia Weihe m.

Kogut Hahn.	Skowronek Perche.
Kokosz Henne.	Słowik Nachtigal z.
Kos Umsel z.	Sroka Weister.
Kruk Rabe.	Sinogarlica Turteltaube.
Kukukka Kuckuck m.	Szczygiel Stieglitz.
Kuropatwa Rebhuhn n.	Szpak Staar.
Nietoperz Fledermaus z.	Trznadel Goldfing.
Orzeł Adler.	Wrona Krähe.
Przepiórka Wachtel.	Wróbel Sperling.
Sikora Meise.	

S. IX. Nazwiska Ryb i ich części.

Jesiotr Stör.	Pletwa Flossfeder.
Ikra Rogen m. Fischeyer	Płotka Fische, Weißfisch
mn.	mn.
Karaś Karausche z.	Piskorz Schlammpeisker.
Karp Karpen.	Pstrąg Forelle z.
Kiełb Gründling.	Rak Krebs.
Leszcz Bresse.	Sandacz Zander.
Lin Schley.	Sledź Hering.
Losoś Lachs.	Skrzele Fischhoren.
Luszczyka Schuppe.	Sum Weis.
Mlecz Milch z.	Szczupak Hecht.
Minog Rennauge z.	Stokwiesz Stodfisch.
Okun Warsch.	Wegorz-Ual.
Ośc Gräte.	Wyzina Haussen n.
Ostryga Musler.	

S. X. Nazwiska Robaków.

Chrzaszcz Maykäfer.	Jedwabnica Seiden-
Czerw Holzwurm.	murm m.
Gąsienica Raupe.	Komar Mücke.
Jaszczurka Cidery.	Konik Heuschrecke z.

Krówka Roßkäfer m.	Pluskwa Wanze.
Mól Motte, Schabe z.	Pszczola Biene.
Motyl Sommervogel,	Robak Wurm.
Schmetterling, Mel-	Robactwo Ungeziefer.
fendieb.	Ropucha Kröte.
Mrówka Ameise.	Slimak Schnecke z.
Mucha Fliege.	Swierz Grillé z.
Osa Wespe.	Szerszeń Hornisse z.
Pająk Spinne z.	Wąż Schlange z.
Paieczyna Spinnenweb.	Wolek Kienwurm.
Pchła Floh m.	Zaba Frosch m.
Piawka Blutigel.	Zółw Schildkröte z.

*S. XI. Nazwiska Drzew, Zboż,
Owoców i Jagód.*

Agrest Stachelbeere z.	Olsza Erle.
Brzoza Birke.	Orzech Nuß z.
Brzoskwinia Pfirsche.	Owies Haber.
Dąb Eiche z.	Pączek Knospe z.
Fiiołek Weißhen n.	Pniak Stamm.
Figa Feige.	Poziomka Erdbeere.
Galaz Uil.	Pozeczka Johanniskeez
Galazka Zweig m.	Proso Hirse m. (re.
Głóg Hagedorn.	Fszeniec Weizen m.
Gruszka Birne.	Sliwa Flaume.
Jabłko Apfel m.	Sosna Fichte.
Jakowiec Wachholder.	Tatarka Buchweizen m.
Jęczmień Gerste z.	Heidekorn n.
Korzeń Wurzel z.	Truskawka grosse Erd-
Lipa Linde.	beere, Prassel.
Liść Blatt n.	Wierzba Weide.
Mak Mohn.	Wiśnia Rische.
Malina Himbeere.	Zboże Getreide.
Morela Aprieose.	Zyto Roggen m.

§. VII. *Nazwiska Narzędzi i Sprzętów
Gospodarskich.*

Beczka Tonne.	Lopata, Szufła,
Brona Egge.	Schaufel.
Brytwanna Bratpfanne.	Miednica Becken n.
Ceber Lober.	Miotła Besen n.
Cegi Lange ż.	Młotek Hammer.
Czop Zapfen.	Magiel Mänge ż.
Drabina Leiter.	Motowidło Hoppel,
Drzewo Holz.	Spühle ż.
Durszlak Durhschlag.	Motyka Hacke.
Dynarek Dreysfuß.	Moździerz Mörser.
Dzban Krug.	Mydło Seife ż.
Faierka Kohlsanne.	Naczynie Geschirr.
Faska Faß, Faßchen n.	Nalewka Siebkanne.
Flasza Flasche.	Obręcz Reif m.
Garnek Topf.	Panew Pfanne.
Głownia Brand m.	Piła Säge.
Graycar Korkzieher.	Pochodnia Fackel.
Kądziel Kunkel.	Plug Pflug.
Knot Dacht.	Pruchno, hubka,
Konow Kanne.	Zunder m.
Krzesiwo Feuerzeug.	Rószk Kost.
Krzesło Lehnstuhl m.	Rożen Bratspieß.
Kubek Kübel.	Rydel Spatten, Stab,
Kufer Küffer.	schets n.
Lampa Lampe.	Rynka, tygiel, Ziegel.
Lapka Mausfalle.	Siarniczka Schwefel-
Latarnia Laterne.	saden m.
Leiek Trichter.	Sito, przetak Sieb n.
Lemiesz Pflugeisen n.	Skalka Feuerstein m.
Lichtarz Leuchter.	Sanki Schlitten m.
Lustro Kronenleuchter.	Skrzynia Kasten m.
Lawka Bank.	Stoczek Dachstod.

Stolec Nachstuhl.	Tarka Reibeisen.
Swider Bohrer.	Wiadro Wassereimer m.
Swieca Licht n.	Wóz Wagen.
Szczypoc Lichtpuge ż.	Wrzeciono Spindel ż.
Szuflada Schublade.	Zatyczka Stöpsel n.
Taboret Sessel.	Zwierciadło Spiegel m.

§. XIII. *Części Domu.*

Belka Balken m.	Podwórze Hof m.
Cegła Ziegel m.	Pokóy Kammer ż. Zim-
Dach Dach n.	mer n.
Drzwi Thüre ż.	Powal, sufit, Dede ż.
Ganek Gang.	Gipsdecke.
Izba Stube.	Podłoga Fußboden m.
Klamka Klinke.	Próg Schwelle ż.
Klucz Schlüssel.	Sala Saal m.
Kłódka Vorlegeschloß n.	Sciama Wand.
Komin Schornstein.	Spizarnia Speisekammer.
Kuchnia Küche.	Wapno Kalk m.
Ognisko Herd m.	Węgiel Kohle ż.
Okno Fenster.	Wschody Stiegen,
Okienica Fensterladen m.	Treppe ż.
Piec Ofen.	Zamek Schloß n.
Piętro Stod m. Stod-	Zasuwka Riegel m.
werk n.	Zawiasa Thüangel.
Piwnica Keller m.	

§. XIV. *Budynki, Pola, Wody.*

Austerya Wirthshaus n.	Brózda Zwischensurche.
Bagno Morast m.	Dół Grube
Gumpf m.	Dolina Thal n.
Bloto Roth m.	Dem Haus n.
Brama Thor n.	Dzwonnica Glocken-
Browar Brauhaus n.	thurm m.

Forteca Festung.
 Fara Pfarre, Pfarrkirche.
 Góra Berg m.
 Gospoda Herberge.
 Jaka Fleischbank.
 Inspekt Mistbett m.
 Kałuża Tache, Pfütze.
 Kaplica Kapelle.
 Karozma Kretschem m.
 Komora celna Zoll-
 haus n.
 Kościół Kirche z.
 Krzaki Gebüsch n.
 Las Wald.
 Łąka Wiese.
 Miasto Stadt z.
 Miasteczko Flecken m.
 Młyn Mühle z. Wind-
 mühle, Wassermühle.
 Most Brücke z.
 Mur Mauer z.
 Obora Viehstall m.
 Ogród Garten m.
 Opoka, skała Fels m.
 Owczarnia Schäferrey.
 Pagórek Hügel.
 Pałac Palast.
 Pastwisko Weide z:

Parken, plot Zaun.
 Plebania Pfarrerhaus n.
 Probstwo Probstey z.
 Pustynia Wüste.
 Ratusz Rathhaus n.
 Rynek Markt.
 Rzeka Fluß m.
 Skiba, zagon Furche z.
 Staw Teich.
 Staynia Stall m.
 Stodoła Scheuer.
 Strumień Bach.
 Studnia Brunnen m.
 Szopa Schoppen m.
 Szpichrz Speicher.
 Szpital Spital n.
 Szynkownia Schenk-
 haus n.
 Tama, grobla Damm
 mn.
 Ugór Brachacker.
 Ul Bienenstock.
 Ulica Gasse, Straße.
 Wieś Dorf n.
 Wał Wall.
 Wieża Thurm m.
 Więzienie Gefängniß.
 Zamek Schloß n.

*S. XV. Nazwiska chorob, lekarstw i in-
 nych powierzchownych skaz ciała.*

Apoplexya tkniży
 von Schlag gerührt.
 Blizna Narbe.

Ból Schmeż.
 Ból głowy Kopfschmerz.
 żen.

Brodawka Warze.
 Choroba Krankheit.
 Ciężce Hieb m.
 Czkałka Schluden m.
 Dusznosc Engbrüstig-
 feit.
 Febra Fieber n.
 Gangrena der kalte
 Brand.
 Garb Buckel.
 Garbaty Bücklich.
 Głuchy Taub.
 Gorączka das hitzige
 Fieber.
 Guz Beule z.
 Kaleka Krüppel.
 Karzeł Zwerg.
 Karszel Husten.
 Katar Schnupfen.
 Kolki Seitenstechen n.
 Krosta Finne, Hitzblat-
 ter.
 Kresa Schmarre.
 Kulawy Lahm.
 Kurcz Krampf.
 Letarg Schlassucht z.
 Lysy Kahl.

Marszezka Runzel.
 Mdłosc Ohnmaht.
 Niemowa Stumm.
 Odcisk, nagniotek
 Hühneraug n.
 Odrzucanie się Grolz,
 Rülps m.
 Ograszka Schauder m.
 Odra Masern mn.
 Ospa Kinderpocken mn.
 Palpitacya serca Herze-
 klopfen n.
 Piega Sommersprosse.
 Powietrze, mor Pest z.
 Puchlina Wassersucht.
 Rana Wunde.
 Róża Rose.
 Sinosc Bräune.
 Suchoty Swindsucht.
 Szalenstwo Raserey z.
 Trąd Ausfaß.
 Uderzenie Stoß m.
 Wrzód Geschwür n.
 Zaraźliwa, tożna choro-
 ba, ansteckende Krank-
 heit, Seuche.
 Żółtaczka Gelbsucht.

*S. XVI. Władze duszy, zmysły
 i części ciała.*

Barki Schulter.
 Bok Seite z.
 Broda Bart.
 Brzuch Bauch.

Brwi Augenbraunen.
 Cera Gesichtsfarbe.
 Ciało Leib.
 Członek Glied n.

Czoło Stirne z.	Podbrodek Kinn n.
Czucie Fühlen.	Podniebienie Gaumen
Dłoń die flache Hand.	^{m.}
Duch Geist.	Pot Schweiß.
Dusza Seele.	Powieka Augenlid n.
Dziąta Zahnfleisch n.	Ramię Arm m.
Gardziel Schlund.	Rozum Verstand.
Głowa Kopf m.	Ręka Hand.
Goleń Schienbein n.	Skóra Haut.
Grzbiet, plecy Rücken.	Skronie Schläf m.
Język Zunge z.	Slina Speichel m.
Języczek Zäpfchen n.	Sluch Gehör n.
Kark Genick n.	Smak Geschmack.
Kość Knochen m.	Staw Gelenk n.
Kostka Knöchel n.	Szyja Hals m.
Krew Blut n.	Trup Leiche z.
Policzek, lice Waden m.	Twarz Angesicht n.
Wąże z.	Ucho Ohr.
Lokieć Ellenbogen.	Udo Schenkel m.
Lopatka Schulterblatt n.	Usta Mund m.
Mózg Gehirn n.	Wargi Lippe, Lesze.
Noga Fuß m.	Węch Geruch.
Nos Nase z.	Włos Haar n.
Nozdrze Nasenlöcher.	Wnętrznosci Eingeweid
Oko Aug.	^{n.}
Pacierz Rückgrad.	Wola Willen m.
Pacha Achselhöhle.	Wzrok Gesicht n.
Palec Finger.	Ząb Zahn.
Palec wielki Daum.	Zebro Ribbe z.
Palec u nogi Zehe z.	Zdanie Urtheil.
Pamięć Gedächtniß n.	Zmysł Sinn.
Paznokieć Nagel.	Zołądek Magen.
Piersi Brust z.	Zołé Galle.
Pięść Faust.	Zrzenica Augapfel.
Pięta Ferse.	Zyła Ader.
Podeszwa Fußsohle.	

S. XVII. Nazwiska Rzemieślników, i
różnych stanów ludzi.

Bednarz Böttcher, Fass-	Młynarz Mähler.
binder.	Mularz Maurer.
Chłop Bauer.	Muzykant Musikant.
Chłopiec Junge, Bube.	Mayster Meister.
Cieśla Zimmermann.	Obywatel Bürger.
Cyrulik Balbier.	Ogrodnik Gärtner.
Doktor Arzt.	Owczar Schäfer.
Drukarz Buchdrucker.	Pan Herr.
Felczer Wundarzt.	Pani Frau, Dame.
Furman Fuhrmann.	Panna Jungfer.
Garbarz Gerber.	Parobek Hausknecht
Garncarz Töpfer.	Piekarz Bäcker.
Gospodarz Hausvater,	Piwowar Bierbrauer.
Wirth.	Powroźnik Seiler.
Gospodyni Hausmutter,	Rolnik Udermann.
Wirthinn.	Rybak Fischer.
Introligator Buchbinder.	Rymarz Riemer.
Kapelusznik Hutmacher.	Rzeźnik Fleischer.
Karczmarz Kretschmer,	Sędzia Richter.
Wirth.	Sierota Waife.
Kominiarz Schorstein-	Siodlarz Sattler.
feger.	Sklarz Glaser.
Konwisarz Zinngisser.	Slufierz Schleifer.
Kowal Schmidt.	Slusarz Schlosser.
Kramarz Krämer.	Stuga Diener.
Krawiec Schneider.	Snycerz Bildhauer.
Kucharz Koch.	Starzec Greis.
Kucharka Köchin.	Stelmach Wagner.
Kupiec Kaufmann.	Stolarz Tischler.
Kuśnierz Kürschner.	Stróż Wächter, Einheiser.
Malarz Maler.	Strzelec Jäger.
Miecznik Schwertsfeger.	Szlachec Edelmann.
Młodzieniec Jüngling.	Sukiennik Tuchmacher.

Szewe Schuler.
Swieczarz Lichtzieher.
Smuklerz Knopfmacher,
Gürtler.
Tkacz Weber.
Tokarz Drechsler.

Woznica Rutscher.
Zebrak Beiler.
Zegarmistrz Uhrmacher.
Ziomek Landsmann.
Złotnik Goldschmied.
Zniwiarz Schnitter.

*f. XVIII. Nazwiska Rodziców
i Krewnych.*

Rodzice Aeltern.
Przodkowie Vordältern.
Oyciec Vater.
Matka Mutter.
Oyczym Stiefvater.
Macocho Stiefmutter.
Dziad Großvater.
Babka Großmutter.
Pradziad Aeltervater.
Prababka Aeltermutter.
Szwagier Schwager.
Stryy Väter.
Wuy Oheim.
Ciotka Muhme.
Kum Gevatter, (inn).
Mąż Mann.
Zona Weib n. Gemahlinn.
Wdowiec Wittwer.
Wdowa Wittwe.
Brat Bruder.
Siostra Schwester.
Syn Sohn.

Córka Tochter.
Pasierb Stiefsohn.
Pasierbica Stieftochter.
Wnuk Enkel, (inn).
Prawnuk Urenkel, (inn).
Bliźnię Zwilling m.
Dziecię Kind.
Dzieci rodzone Geschwister mn.
Dzieci braci lub siostr,
Geschwisterfinder.
Synowiec Bruders
Sohn.
Siostrzeniec Schwester
Sohn.
Synowica Bruders
Tochter.
Siostrzenica Schwester
Tochter.
Rodowity geböhren.
Rodzony leiblich.

f. XIX. Nazwiska Kolorów.

Biały weiß.
Błękitny, niebieski;
modry blau.
Brunatny braun.

Ceglasty ziegelfarben.
Ciemnożółtawy dunkel
gelb.

Czarny schwarz.
Czerwony roth.
Fioletowy violett.
Granatowy, szafirowy,
dunkelblau.
Karmazynowy Karma
sinroth.

Kasztanowaty kastan
nienfarbig.
Ponsonowy hochroth.
Różowy rosenroth.
Zielony grün.
Zółty gelb.

T A B L I C A

Słów Nieforemnych.

Słowa nieforemne dzielimy tu na sześć głównych szeregów: pierwszy słów kończących się w czasie przeszłym niedokonanym na Zgłoskę te: drugi słów zamieniających w tymże czasie zgłoskę przedostatnią trybu bezokolicznego na Samogłoskę a: trzeci na Dwugłoskę te: czwarty na Głoskę i: piąty na o: szósty na u. Kiedy z tych szeregów podzielimy na gatunki słów podobnych sobie, nie tylko w czasie przeszłym niedokonanym, ale też w czasie teraźniejszym i imiesłowie: przy słowach, których osoby druga i trzecia są nieforemne, kładą się w nawiasie Głoski, na które się samogłoska, lub dwugłoska pierwotna odmienia, np. fallen (â), nahmen (im), fliehen (euch) te. bo się mówi: du fällst, er fällt, du nimmst, er nimmt, du fliehst, er flieht.

Szereg pierwszy,

Bringen przynieść, ich bringe, du bringst, er bringt,
ich brachte, gebracht.

Denken myśleć, *ich denke, du denkst, er denkt, ich dachte, gedacht.*
 Dürfen śmiać, *ich darf, du darfst, er darf, ich dürfte, (u) gedurft (u).*
 Können móc, *umieć, ich kann, du kannst, er kann, ich konnte, gekonnt.*
 Mögen móc, *ich mag, du magst, er mag, mochte, gemocht.*
 Sollen bydź powinny, *ich soll, du sollst, er soll, ich sollte, gesollt.*
 Wollen chcieć, *ich will, du willst, er will, ich wollte, gewollt.*
 Müssen musieć, *ich muß, du mußt, er muß, ich mußte, gemußt.*
 Wissen wiedzieć, *ich weiß, du weißt, er weiß, ich wußte, gewußt.*

Przestroga: sollte i wollte w trybie życzącym nie kreskuia się.

Sollen zastępuie także mieysce naszego słowa posiłkowego mam, *np. er soll heute bey mir seyn, ma dziś u mnie bydź.*

Szereg drugi.

Thun czynieć, <i>ich thue, ich that,</i>	gethan.
siehen stać:	stand (u) gestanden.
Bitten prosieć,	bat gebeten.
liegen leżeć,	lag, gelegen.
sitzen siedzieć,	sas, gesessen.
Beginnen zaczynać,	begann, begonnen.
gewinnen wygrywać:	gewann, gewonnen.
kommen przychodzić,	kam, gekommen.
pflügen zwyknać,	pflag, gepflügen.
innen cieć,	rann, geronnen.

Schwimmen plywać,	ich schwamm, geschwommen.
sinnen myśleć,	sann, gesonnen.
spinnen prząszyć,	spann, gesponnen.
Binden wiązać,	band, gebunden.
finden znalesć,	sand, gefunden.
schwimmen schrać,	schwam, geschwunden.
dringen nalegać,	drang, gedrungen.
Klingen brzęczeć,	klang (u), geklungen.
ringen pasować się,	rang (u), gerungen.
schlingen połykać,	schlang (u), geschlungen.
schwingen wiać zboże,	schwang (u), geschwungen.
singen śpiewać,	sang (u), gesungen.
sinken upadać,	sank (u), gesunken.
springen skakać,	sprang (u), gesprungen.
sinken śmierdzieć,	stank (u), gestunken.
trinken pić,	trank (u), getrunken.
winden windować,	wand (u), gewunden.
zwingen przymuszać,	zwang (u), gezwungen.
Geben (ie) dawać,	gab, gegeben.
geschehen (ie) stać się,	es geschah, gesch. hen.
lesen (ie) czytać,	las, gelesen.
sehen (ie) widzieć,	sah, gesehen.
Essen (ie) iesć,	aß, gegessen.
fressen (i) żrzeć,	fraß, gefressen.
messen (i) mierzyć,	maß, gemessen.
treten (it) deptać,	trat, getreten.
vergessen (i) zapomnieć,	vergaß, vergessen.
Empfehlen (ie) zalecać,	empfohl, empfohlen.
gelten (ie) popłacać,	galt, gegolten.
gebären (ie) porodzieć,	gebahr, geboren.
stehlen (ie) kraść,	stahl, gestohlen.
Bergen (ie) schować,	barg, geborgen.
bersten (ie) rozpuknać	barst, geborsten.
	dratsch, getroschen.

erschrecken (i) przela- krąć się,	ich erschroć,	erschrecken.
helfen (i) pomagać,	half,	geholfen.
Nehmen (im) brać,	nahm,	genommen.
schelten (i) kłaniać,	schalt,	gescholten.
sprechen (i) mówić,	sprach,	gesprochen.
stehen (i) kłóć,	stach,	gestochen.
sterben (i) umierać,	starb,	gestorben.
streffen (i) trafiać,	traf,	getroffen.
verderben (i) psuć,	verdarb,	verdorben.
werben (i) werbować,	warb,	geworben.
wersen (i) rzucać,	warf,	geworfen.

Przestroga: Słowa helfen, stehen, sterben, verderben, werben, werfen, w czasie przeszłym niedokonanym trybu życzącego maia, ich hülfe, stünde, stürbe, verdürbe, würde, würde.

Szereg trzeci.

Blasen (a) dać,	ich blies,	geblasen.
braten (a) piec,	briet,	gebraten.
fallen (a) upadać,	fiel,	gefallen.
halten (a) trzymać,	hielt,	gehalten.
hängen (a) wisieć,	hieng,	gehängen.
lassen (a) dopuścić,	ließ,	gelassen.
laufen (a) biegać,	lief,	gelaufen.
rathen (a) radzić,	rath,	gerathen.
schlafen (a) spać,	schief,	geschlafen.
Gehen iść,	gieng,	gegangen.
Hauen rąbać,	hieb,	gehauen.
Heißen zwać się,	hieß,	geheißen.
Rufen wołać,	rief,	gerufen.
Bleiben zostać się,	blieb,	geblieben.
leihen pożyczyc,	lieh,	geliehen.
meiden chronić się,	mied,	gemieden.

preisen wychwalać,	ich pries,	gepriesen.
reiben trzeć,	rieb,	gerieben.
scheiden rozłączać,	schied,	geschieden.
scheinen wydawać się,	schien,	geschienen.
schneyen śnieżyć,	es schne,	geschneien.
schreiben pisać,	schrieb,	geschrieben.
schreyen krzyczeć,	schrie,	geschrien.
schweigen milczeć,	schwieg,	geschwiegen.
speyen pluć,	spie,	gespien.
steigen wstępować,	stieg,	gestiegen.
treiben pędzić,	trieb,	getrieben.
verzeihen przebaczać,	verzieh,	verziehen.
weisen pokazać,	wies,	gewiesen.

Szereg czwarty.

Besteissen (sich) usiłować,	ich bestiß (mich) bestissen.	
beißen kąsać,	biß,	gebissen.
gleichen równać się,	glich,	geglichen.
glißen łsnic się,	gließ,	geglisten.
reißen drzeć,	riß,	gerissen.
schleichen wkładać się,	schlich,	geschlichen.
schleissen drzeć pierze,	schliff,	geschliffen.
schmeißen rzucać,	schmiß,	geschmissen.
spleißen łupać się,	spliß,	gespliffen.
streichen strychować,	strich,	gestrichen.
verbleichen zblednąć,	verblieh,	verbliehen.
weichen ustępować,	wich,	gewichen.
Sleiten posliznąć się,	glitt,	geglichen.
greifen chwycić,	griff,	gegriffen.
pfeifen szczypać,	pfiff,	gepfiffen.
reiten konno i-chać,	ritt,	geritten.
schleifen ostrzyć,	schliff,	geschliffen.
schreiten postępować,	schrutt,	geschritten.
streiten wadzić się,	stritt,	gestritten.

Teiten cierpieć.	ich lit.	gelitten.
Schniden kazać.	schneid.	geschnitten.

Szereg piaty.

Bellen oczekać.	ich boll.	gebollen.
bewegen pobudzać.	bewog.	bewogen.
erschallen brzmieć.	erscholl.	erschollen.
glimmen tlać.	glomm.	geglimmen.
heben podnosić.	bob (u).	gehoben.
föhren okierać.	föhr.	geföhren.
mellen doić.	moll.	gemollen.
schieben toczyć.	schob.	geschoben.
schießen strzelać.	schöß.	geschossen.
schrieben sapać.	schrieb.	geschrieben.
spriessen paki puszczać.	sproß.	gesprossen.
stieben kurzyć.	stob.	gestoben.
schwären iątrzyć się.	schwör.	geschworen.
schwören przysięgać.	schwör (u).	geschworen.
wiegen oszukać.	trog.	getrogen.
verhólen ukrywać.	verhol.	verhólen.
verwirren pomieszać.	verworr.	verwórrén.
wagen ważyć.	wog.	gewogen.
ziehen ciągnąć.	zog.	gezogen.
Saufen (au) żłopać.	soff.	gesoffen.
Saugen (au) ssać.	sog.	gesogen.
Diegen (eu) giąć.	leg.	gebogen.
biten (ru) podawać.	both.	gebothen.
fliegen (eu) latać.	flog.	geflogen.
fliehen (eu) uciekać.	floh.	geflohen.
fliesen (eu) ciec.	floß.	geflossen.
plywać.		
reieren ziębnąć.	reor.	gefroren.
geniessen (ru) używać.	genoss.	genossen.
Gießen (ru) lać.	goss.	gegossen.

Freuchen (eu) czolgać się.	ich freuch.	gefrochen.
lügen (eu) kłamać.	log.	gelogen.
riechen (eu) wachać.	roch.	gerochen.
schließen (eu) zamknąć.	schloß.	geschlossen.
triefen (eu) kapać.	troff.	getroffen.
verdriessen (eu) obmierzać.	verdross.	verdrossen.
verlieren (eu) zgubić.	verlor.	verloren.
Söhren (ie) strzydź.	schor.	geschoren.
Dreschen (i) młócić.	drosch.	gedroschen.
stechen (i) potykać się.	stocht.	gestochen.
stechen (i) pleść.	stocht.	gestochen.
löschen (i) gasnąć.	losch.	geloschen.
quellen (i) wytryskać.	quoll.	gequollen.
schmelzen (i) topnieć.	schmolz.	geschmolzen.
schwellen (i) puchnąć.	schwoll.	geschwollen.
Sieden warzyć.	sott.	gesotten.

Przestroga I. Słowa te, które w czasie terażniejszym zamieniają Samogłoskę pierwotną na i, lub ie, albo eu, zamieniają także onęż w trybie rozkazującym, np. *befiehl, brich, stieh, deut, fleug.*

Przestroga II. Słowa przyymujące w czasie terażniejszym dwugłoskę eu, w tymże czasie foremnie osobować się mogą.

Szereg szosty.

Bäcken (ä) piec.	ich bäck.	gebäcken.
fahren (ä) iechać.	fuhr.	gefahren.
graben (ä) kopać.	grub.	gegraben.
laden (ä) ładować.	lud.	geladen.
mahlen (ä) mleć.	muhl.	gemahlen.

schlagen (á) bić,	ich schlug,	geschlagen.
tragen (á) nieść,	trug,	getragen.
wachsen (á) rósnać,	wuchs,	gewachsen.
waschen (á) myć,	wusch,	gewaschen.
Schaffen stworzyć,	schuf,	geschaffen.
Dingen targować,	dung,	gedungen.
gelingen szczęście,	es gelang,	gelungen.
schinden oprowiać,	schind,	geschunden.

Słowa brennen palić, gorzeć, kenneu znać, nennen nazywać, mianować, senden wysyłać, Wenden obrócić, przeniećować, podwóyny mająć czas przeszły niedokonany, i Imiestów bierny, np. ich brennete, lub brannte, ich kenneu, lub kannte, i t. d. gebrennt, lub gebrannt, gekenneu, lub gefannt i t. d.

Przestroga: Słowa złożone ze słów nieforemnych tak się czasują, jak ich niezłone.

SPOSOBY MOWIENIA.

I. Z Przyimkami.

Na pytanie: gdzie?

1. Imiona własne Kraiów, Prowincyi, Miast, Wsi, kładą się z Przyimkiem in, np.

W Polsce, w Mazo- In Pohlen, in Maso-
wszu, w starym Za- vien, in dem alten Sa-
mościu. moß.

2. Imiona Miast bez Przymiotnika często się także kładą z Przyimkiem zu, np.

W Wiedniu, w Kra- Zu Wien, zu Krafau.
kowie.

3. Imiona pospolite kładą się z różnemi Przyimkami: np.

Szabla u boku:	Der Degen an der Seite.
Nie upatruję w nim nie dobrego:	Ich sehe nichts gutes an ihm.
Na ścianie wisieć:	An der Wand hängen.
Mieć ranę w ramie- niu:	Eine Wunde an dem Ar- me haben.
Na początku na koń- cu:	Am Anfange, am Ende.
W iego stancyi na gó- rze:	Auf seinem Zimmer.
U mego brata:	Bey meinem Bruder.
U Dworu, u stołu:	Bey Hofe, bey Tische.

Na środku kościoła: Mitten in der Kirche.
 W domu, w łóżku: Zu Hause, zu Bette.
 Na piwie, na winie: Zu Biere, zu Weine.

Na pytanie skąd?

1. Imiona Kraiów, Prowincyi i miast poprzedzonych od Przymiotnika, z Przyimkiem auß, np.

Z Szweceyi, z bogatego Gdańska: Aus Schweden, auß dem reichen Danzig.

2. Imiona Miast i Wsi, bez przymiotnika, z Przyimkiem von, np.

Z Lublina, z Ujazdowa: Von Lublin, von Ujazdow.

3. Imiona pospolite z różnemi Przyimkami, np.

Z ogrodu, z kościoła: Aus dem Garten, auß der Kirche.

Z domu: Von Hause.

Z ławki spaść: Von der Bank herabsaltlen.

Na pytanie któredy?

Przez miasto, przez drzwi: Durch die Stad, durch die Thüre.

Drogą iechać, ścieżką iść: In der StraÙe fahren, in dem Fußsteige gehen.

Iść przez most: Ueber die Brücke gehen.

Przez mur skakaka: Ueber die Mauer springen.

Wojsko idzie przez Wisłę: Das Kriegsheer geht über die Weichsel.

Drzwiami wnieść, oknem wysiść: Zur Thüre hinein, zum Fenster hinaus gehen.

Na pytanie dokąd?

1. Imiona własne Kraiów niezakończonych na y, imiona Miast i Wsi bez przymiotnika; z Przyimkiem nach, np.

Do Danii, do Dubna: Nach Dännemark, nach Dubno.

2. Inne Imiona z różnemi Przyimkami, np.

Do Drzwi, W polu, na wieś: An die die Thüre, Aufs Feld, auß Land.

Do Turek, do wspa- In die Türken, in das niatego Drezna, do- prächtige Dresden, in Kościoła, die Kirche.

Do Dworu, Nach Hofe.

Do mego przyjaciela: Zu meinem Freunde.

Na rynek, na piwo iść: Zu Markte gehen, zu Biere gehen.

Na papier przenieść, na posadzkę upaść: Zu Papiere bringen, zu Boden fallen.

W różnych okolicznościach.

Nik się wodą nie upiie, Niemand betrinkt sich am Wasser.

Mści się na mnie, Er rächet sich an mir.

Pisać do kogo, An einen schreiben.

Bić w rękę, Auf die Hand schlagen.

Za włosy ciągnąć, Bey den Haaren ziehen.

Po imieniu wołać: Bey dem Namen rufen.

Strzeż się złego towarzystwa, Hüte dich vor böser Gesellschaft.

Ze strachu, z głodu, Vor Furcht, vor Hunger.

Osoba rzadkiej cnoty, Eine Person von seltener Tugend.

Nie dam tego od 50 złotych. Ich gebe es nicht unter 50 Gulden.

Po groszu, po dukacie,	Zu Groschen, zu Ducaten.
Sukna na suknią kupić,	Tuch zum Kleide kaufen.
Piechotę, konno, wo- dą, ładem,	Zu Fuße, zu Pferde, zu Wasser, zu Lande.

II. Grzeczność okazując i prosząc.

Sługa W Pana,	Ihr Diener mein Herr.
Najniższy sługa Wac- Pana,	Ihr gehorsamster Diener.
Jestem nawzajem sługą W Pana,	Ich bin der Ihrige.
Całuję ręce W Pana Dobrodzieia.	Ich küsse Ihnen die Hände.
Spuść się W Pan na mnie,	Verlassen Sie sich auf mich.
Obacz W Pan, czy mu w czym służyć mo- gę,	Belieben sie zu sehen, ob ich Ihnen in etwas die- nen k .n.
W Pan mi tylko roz- każ,	Sie dürfen mir nur be- fehlen.
Czekam na rozkaż W Pana,	Ich warte auf Ihre Be- fehle.
Ponieważ W Pan tego żadasz.	Weil sie es denn so haben wollen.
Byłbym niegrzecznym, niewdzięcznym.	Ich wäre unhöflich, un- erkennlich.
Jestem W Panu wielce obowiązany,	Ich bin Ihnen höchst ver- bunden.
Dziękuję uniżenie Wac- Panu,	Ich danke Ihnen erge- benst.
Dziękuję,	Ich bedanke mich.
Nie popeknię tego błę- du,	Ich werde diesen Fehler nicht begehen.
Jest moją powinnością służyć W Panu.	Es ist meine Schuldigkeit Ihnen aufzuwarten.

Nadto W Pan honoru czynisz słudze swe- mu.	Sie thun Ihrem Diener gar zu viel Ehre an-
Nadto iesteś grzeczny, Uczyń mi W Pan tę la- skę,	Sie sind gar höflich. Thun sie mir den Gefal- len mein Herr.
Bardzo W Pana proszę, Day się W Pan upro- sić,	Ich bitte Sie herzlich. Lassen Sie sich erbitten.
Nie byłbyś W Pan tak łaskaw?	Wollten Sie nicht so gü- tig seyn?
Upadam do nóg W Pa- na Dobrodzieia,	Ich bin Ihr ergebenster Diener, mein Herr.

III. Pytając się.

Cóż to ma bydź?	Was soll das seyn?
Cóż to Mospanie?	Wie mein Herr?
Czegoż W Pan chcesz?	Was beliebt Ihnen?
Na co tyle hałasu?	Warum so viel Wesens?
Czy pewna?	Ist es gewiß?
Któż się odważy?	Wer wird sich wohl un- terstehen?
Do czego to ma słu- żyć?	Wozu soll das dienen?
Czy można wiedzieć?	Kann man wohl wissen?
O kogo on się pyta?	Nach wem fraget er?
Czy się kto o mnie pytał?	Hat jemand nach mir ge- fraget?
Czém się W Pan ha- wisz?	Womit beschäftigen Sie sich?
Czy nie mówił on z wa- mi o tém?	Hat er nicht mit euch davon geredet?
Na co narzekacie?	Worüber klaget ihr?

IV. Twierdząc, prosząc i zakazując

Prawda jest, wielka prawda, Prawdę mówiąc, Tak jest w samém rze- czy, Kto o tém wątpi?	Es ist wahr, es ist nur allzuwahr. Die Wahrheit zu sagen. So ist es in der That. Wer zweifelt daran? Daran ist kein Zweifel, Ich glaube ja.
Ja rozumiem, że tak jest.	Er denkt ganz anders, als er saget.
Wcale inaczej myśli, niż mówi.	Sie dürfen noch sagen, daß der Schnee nicht weiß ist.
Powiedz W Pan ieszcze, że śnieg nie jest biały.	Das geschieht nimmer mehr.
To się nigdy nie sta- nie.	Ich glaube, ihr scherzet.
Zdaie mi się, że żar- tuiecie.	Ich sage es im rechten Ernst.
Mówię to szczerze.	Es mag denn also seyn. In Gottes Namen.
Niechże i tak będzie.	Sachte, sachte, ohne Lärmen.
W imie boskie.	Das wäre eben so viel, als nichts.
Powoli, bez hałasu.	Wenn Sie an meiner Stelle wären.
Toby znaczyło tyle, co nic.	Ich verbiete euch mehr zu reden.
Gdybyś W Pan był na moim miejscu.	Saget kein Wort! hal- tet das Maul.
Nie mów mi nic wię- cój.	Rühre daß nicht an.
Ani słowa, cicho!	Ich wills euch wohl weh- ren.
Die ruszay tego. Zabronię ia wam!	

To jest pod karą śmier- ci zakazane.	Das ist bey Lebensstrafe verbothen.
---	--

V. Ciesząc się, i narzekając.

Co za pociecha! co za radość!	Welche Lust, welche Freude!
Ach! co za honor!	Ach was für Ehre!
Jakżem teraz kontent!	Wie vergnügt bin ich nun!
Co za szczęście, co za szczęśliwy dzień!	Welch ein Glück, welcher ein glücklicher Tag ist daß!
Day mi pokój!	Laß mich zufrieden.
Zal mi!	Es ist mir leid!
Idź tylko i patrz sie- bie samego.	Seht nur, und wartet eurer Sünden!
Idź mi z oczu!	Geh mir aus den Augen!
To szpetnie!	Das ist ärgerlich!
Nie można tego ścier- pieć.	Es ist nicht auszustehen.
O jakżem nieszczęśli- wy!	Wie bin ich doch so un- glücklich!
O nędziśmy ludzie!	Wir elenden Leute!
Do czegożesmy przy- szli!	Wo ist es mit uns hin- gekommen!
Już po nas, zginęli- śmy!	Es ist mir uns aus, wir sind verlohren!
Jeszcze tego brakowa- ło!	Nur dieses fehlte noch!
Toć to jest, co mnie trapi!	Das ist eben, was mich verdreust!
Nie jestżem ia naynie- szczęśliwszy z ludzi!	Bin ich nicht der un- glücklichste unter allen Menschen!

Cóż czynić?

Was soll man machen,
was ist zu thun?

Trzeba mieć cierpli-
wość!

Man muß Geduld haben.

Trzeba się poddać
woli Boskiéj!

Man muß sich dem göt-
lichen Willen unterwer-
fen.

VI. Życząc komu dobrze,

Witam W Pana.

Seyn Sie willkommen.

Niech W Pana od te-
go Bóg uchwata.

Gott behüte Sie davor.

Niech W Panu Bóg da
wszystko dobre, ży-
czę W Panu tego.

Gott gebe Ihnen alles
Gutes, ich wünsche es
Ihnen.

Niech W Pana Bóg pro-
wadzi.

Gott begleite Sie!

Niech W Panu Bóg bło-
gosławi!

Gott segne Sie!

Bądź W Pan zdrow:

Leben Sie wohl!

Do szczęśliwego oba-
czenia.

Zum glücklichen Wieder-
sehen.

ROZMOWY.

I. O wstawaniu i ubieraniu się.

Janie, czemu nie wsta-
iesz?

Johann, warum stehet
er nicht auf?

Juzam wstał.

Ich bin schon aufgestan-
den.

Czemuż się nie ode-
zwał, gdym na cię
nie dawno wołał?

Warum gab er mir kei-
ne Antwort, als ich ihn
vor einer Weile rief?

Nie slyszalem W Pana.

Ich hörte Sie nicht.

Toś musiał twardo spać.
Day mi koszulę, bo
ta iest brudna.

So muß er recht hart
geschlafen haben. Gebe
er mir ein Hemd, denn
dieses ist schmutzig.

Oto iest, ale wilgotna,
przepraszam Pana,
żem tego nie uwa-
żał.

Da haben Sie eins, es
ist aber feucht, ich bitte
um Vergebung, daß ich
darauf nicht Acht gege-
ben habe.

Zapał na kominku.

Mache er Feuer an.

Nie mam ani drew,
ani węgli.

Ich habe weder Holz,
noch Kohlen.

Czemuż ich nie ku-
pisz?

Warum kauft er beides
nicht?

Nie dałeś mi W Pan
na to pieniędzy?

Sie haben mir kein Geld
dazu gegeben.

Zawsze tu mi klóćisz
głowę. Day mi wody
do umycia rąk.

Er macht mir immer
den Kopf, warm. Gebe
er mir Wasser die Hän-
de zu waschen.

Oto iest.

Da ist es.

Szczesz mi włosy : ale weź grzebień, który-by mię nie darł.

Wziąłem naylepszy.

Gdzie są pończochy i podwiązki?

Oto leżą.

Wdzięć mi bóty.

Szukam szczotki, ieszczem ich niewwchędożył.

Wychędożył ie prędko.

Jakie suknie wdzieiesz WPan dzisiay?

Day mi Mundur Mazowiecki.

Kiedy ten popruty, i na Pana ciasny.

To mi day Suknie, iakie sam chcesz.

Czyli WPan potrzebuiesz i chustki białéy?

Daway, ale ściel kóźko.

Kämme her mir die Haare aus, nehme er aber einen Kamm, der nicht raufe.

Ich habe den allerbesten genommen.

Wo sind die Strümpfe und die Kniebänder?

Hier liegen sie.

Nehme er mir die Stiefeln an.

Ich suche die Schuhbürste, sie sind noch nicht gepulzt.

Mache es geschwinde.

Was für ein Kleid wollen Sie heute anziehen?

Gebe er mir die Masovische Mondirung.

Sie ist ja aufgetrennet, und Ihnen zu enge.

So gebe er mir das Kleid, welches er will.

Wollen Sie auch ein weißes Schnupstuch haben.

Gebe er eines, und mache er das Bett zu rechte.

II. Czytając i ucząc się.

Siaday WPan przy mnie, będziemy się razem uczyli.

Sehen Sie sich zu mir, wir wollen zusammen lernen.

Czego się WPan uczysz? iakich lekcyy masz się WPan uczyć?

Uczę się czytać, czytamy po téy stronie.

WPan czytasz cicho? czytaj WPan głośno.

WPan nie dosyć wyraźnie czytasz: WPan nie uważasz na znamiona Pisarskie: Bardzo się WPan śpieszysz, wolniey WPan czytaj.

Jak się to słowo wymawiać powinno?

Zgłoskuy ie WPan.

Już dobrze, umiem już moję lekcya, każ to WPan w erracie zapisać.

Jam się moięy ieszcze nie nauczył, bom dotychczas pisał.

Nie wiesz WPan, że nauczyciel wyraźnie przykazał, ażeby się najpierwey zadania na pamięć nauczyć?

Zaraz się go nauczę, i WPanu odmówię, day mi tylko pokóy.

Was lernen Sie: welche Lektion haben Sie zu lernen?

Ich lerne lesen, ich lese diese Seite.

Sie lesen zu sachte, lesen Sie ganz laut; Sie lesen nicht deutlich genug; Sie nehmen die Tonzeichen nicht in Acht; Sie eilen sehr, lesen Sie langsamer.

Wie muß man dieses Wort aussprechen? Buchstabieren Sie es.

Das gehet gut, ich kann schon meine Aufgabe, lassen Sie es ins Fleißregister einschreiben.

Ich habe die meinige noch nicht gelernet, denn ich habe bis zu dieser Zeit geschrieben.

Wissen Sie nicht, daß der Sprachmeister ausdrücklich befohlen hat, die Aufgabe vor allen Dingen auswendig zu lernen?

Ich will sie bald erlernen und sie ihnen aufsagen, lassen sie mich nur zufrieden.

Abym W Panu nie przeszkadzał, odeyde!
Bądź W pan zdrów.
Polecam się dobremu sercu W Pana.

Um Iste nicht zu verhin-
dern, will ich fortgehen:
leben Sie wohl.
Ich empfehle mich Ih-
nen.

III. Wypytywać się o Niemieckim języku.

Mówisz W Pan po Niemiecku?

Reden sie deutsch mein Herr?

Mówię, ale nie jestem jeszcze doskonały w tym języku.

Ja, ich rede, aber ich bin noch nicht vollkommen in dieser Sprache.

Chciejże więc W Pan ze mną pomówić.

Belieben Sie also mit mir zu reden.

Bardzo chętnie.

Ganz gerne.

Jak się to nazywa po niemiecku?

Wie nennet man dieses auf deutsch? Wie heißt dieses auf deutsch?

Nazywa się łokieć.

Es heißt Ellenbogen.

Jestem W Panu bardzo obowiązany. Chceszże W Pan jeszcze ze mną mówić?

Ich bin Ihnen sehr verbunden. Wollen Sie noch mehr mit mir reden?

I owszem, czemuż nie.

Nach ja, warum nicht.

Powiedz mi tedy W Pan dokąd się udadź, aby trzcinę kupić?

Sagen sie mir doch, wo gehet man hin um ein spanisch Rohr zu kaufen?

Tego ja nie wiem, iestam kowiam nie tu teyszy, i nie znam ulic.

Das weiß ich nicht; ich bin allhier fremd und kenne keine Straße.

Skądże W Pan iesteś?

Wo kommen Sie denn her?

Jestem z Litwy, iestem rodowity Litwin.

Ich komme aus Lithauen, ich bin ein geborner Lithauer.

W Pan iesteś z Litwy: a tak dobrze mówisz po Niemiecku!

Sie kommen aus Lithauen, und reden so gut deutsch?

Bardzo wątpię, abym dobrze mówił.

Ich zweifle sehr, daß ich gut deutsch spreche.

Jak dawno tu W Pan iesteś?

Wie lange ist es, daß Sie hier sind?

Dopiero pół roku.

Ich bin erst ein halbes Jahr hier.

Jak długoś się W Pan uczył języka niemieckiego?

Wie lange haben Sie deutsch gelernet?

Uczyłem się go pięć miesięcy.

Ich habe fünf Monat gelernet.

Dobrze więc W Pan uczynisz, jeżeli się jeszcze z kilka miesięcy w Warszawie zabawisz.

Sie thun also recht, wenn Sie noch etliche Monate in Warschau bleiben.

Nie myślę też jeszcze powracać do domu.

Ich bin auch noch nicht Willens, nach Hause zu kehren.

Których dni bierziesz W Pan lekcya Niemiecką?

Welche Tage wird Ihnen die deutsche Unterricht gegeben?

W Poniedziałek, we Srodę, w Piątek i w Sobotę.

Montags, Mittwochs, Freytags und Sonntags abends.

Zrana czyli po obiedzie?

Des Morgens, oder des Nachmittags?

O iedenastey zrana.

Um elf Uhr vor Mittage.

Jużes W Pan wiele postąpił w Niemieckim

Sie sind schon weit in der deutschen Sprache ge-

języku: rodowity Niemiec nie może lepiej mówić, iak WCPan mówi.

Ach! WPan mi tylko podehlebiasz: chcesz mi dodać ochoty do mówienia! to mi iednak z ciężkością przychodzi, trudno mi jest przełożyć co na Niemieckie.

Obierz sobie WCPan łatwą iaką Xiążkę, tłumacz ją z Nauczycielem, naprzód ustnie, potem to samo napisz, i takie tłumaczenie podaj Nauczycielowi do poprawy.

Właśnie ia tak robić myślę, boię się iednak mówić, ażebym się nie zmylił.

Nie bój się WPan. Niemiecki język nie jest tak ciężki: zwłaszcza gdy się często nim mówi.

Prawda iest, przystaie na to, lecz chcąc nim mówić, trzeba coś umieć.

To pewna, ale WPan iuż dosyć umiesz. Ro-

kommen: ein Deutscher kann ja nicht besser reden, als Sie reden.

Ach! Sie schmeicheln mir nur: Sie wollen mir Muth machen zu reden, dieses aber fällt mir schwer; ich habe Mühe etwas zu verdeutschten.

Wählen Sie sich ein leichtes Buch, übersetzen Sie es erst mit dem Sprachmeister mündlich, hernach selbst schriftlich und das Uebersetzte geben Sie dem Unterweiser zur Ausbesserung.

Ich denke eben so zu thun; ich fürchte mich aber zu reden, um nicht Fehler zu begehen. Fürchten Sie sich nicht, die deutsche Sprache ist nicht so schwer, besonders wenn man sie oft redet.

Es ist wahr, ich gestehe es, aber wenn man reden will, so muß man etwas können.

Sie haben recht, aber Sie können schon ge-

zumieszze wszystko, co ia mówię?

Prawie wszystko rozumiem.

Więc iuż WP. nie potrzebujesz nauczyciela, i reszty możesz się z używania douczyć.

Toby mi było bardzo miło.

nug. Versiehen Sie alles was ich sage? Ich verstehe fast alles.

Also haben Sie keinen Sprachmeister mehr nöthig; und Sie können das Uebrige durch den Umgang erlernen.

Das wäre mir sehr lieb.

IV. Pisząc.

Proszę, pożycz mi WPan pióra.

Nie mam zatemperowanego; Umiesz WP. pióra temperować?

Umieję, ale tylko do moiej ręki.

Otóż są pióra i scyzoryk, temperujże WCPan.

Scyzoryk ten iest tępy, muszę go poostrzyć.

Nie dawnom go kazał wecować: proszę o niego. Jakiego WPan potrzebujesz pióra, grubego czyli cienkiego?

Średniego, ani bardzo grubego, ani bardzo cienkiego.

Ich bitte, leihen Sie mir eine Feder.

Ich habe keine geschnittene. Können Sie Federn schneiden?

Ja, ich schneide sie aber nur auf meine Art.

Da sind Federkielen und ein Federmesser, machen Sie's.

Dieses Federmesser ist stumpf, ich will es abziehen.

Ich habe es unlängst schleifen lassen; erlauben Sie es mir. Wie wollen Sie die Feder haben, grob, oder fein?

Mittelmässig, weder zu grob, noch zu fein.

Masz WP. dobry atrament?

Oto jest mój kałamarz.

Czy dobrze się pisze tym piórem?

Jest trochę twarde.

Owszem jest za miękkie, potrzeba je wolniey prowadzić.

Nie wiem, gdzie podział listowy papier.

Czy mogę się WP. arkuszem przysłużyć?

Odam go WP. z podziękowaniem: ale ten papier prrebiia.

Oto jest inszy papier.

Mam tu piękną formę, ale początkowa litera jest trudną do wykreślenia.

Spróbuj WPan raz i drugi, a obaczysz, iż ci się uda; lecz cóż WPan tak przedko piszesz, i walasz swój list, iakoś już i mój splamił?

Niechający to uczyniłem, muszę się zaś śpieszyć, bo bym na czas nie wygotował.

Haben Sie gute Dinte?

Da ist mein Dintesaß.

Schreibet die Feder gut?

Sie ist zuhart.

Sie ist vielmehr zu weich, man muß sie leichter führen.

Ich weiß nicht, wo ich mein Briefpapier hingethan babe.

Kann ich Ihnen mit einem Bogen dienen?

Ich werde Ihnen denselben mit Dank wiedergeben: aber dieses Papier schlägt durch.

Hier ist anderes Papier.

Ich habe hier eine schöne Vorschrift, aber der Anfangsbuchstabe ist schwer nachzumachen.

Versuchen Sie es ein oder zweimal, hernach wird es schon gehen; aber warum schreiben Sie so geschwinde, und beschmutzen ihren Brief so wie Sie schon den meinigen befleckt haben.

Ich habe es nicht mit Fleiß gethan: ich muß aber eilen, sonst werde ich nicht fertig.

Lepiey iest mało a do-brze napisac, a nizeli wiele, a złe. Nie zapomniy Wpan dnia polozyć.

Który dziś dzień mamy?

Mamy dziś trzydziesty.

Mamże i kopertę zrobić?

Jeżeli łaska Wpana, chciey go oraz pod-pisać.

Es ist besser wenig und gut zu schreiben, als viel das nichts tauget. Vergessen Sie nicht den Tag anzumerken.

Welchen Tag des Monats haben wir?

Wir haben den dreysigsten

Soll ich auch einen Umschlag machen?

Ja, wenn es Ihnen beliebt, machen Sie auch die Umschrift darauf.

V. Wysylając slugę na Pocztę.

Gdzie iest mój sluga?

Dopiero wyszedł.

Któż go wysłał?

Nikt; rozumiem, że za swoją wyszedł potrzebą.

Czyli powinien bez mego pozwolenia wychodzić?

Powiedział, że zaraz powróci.

Gdy przyydzie, przyslić go Wpan do moiey stancyi.

Bardzo dobrze, nie uchybię tego.

Wo ist mein Bedienter? Er ist allererst ausgegangen.

Wer hat ihn ausgesandt?

Niemand; ich glaube, er ist für sich selbst ausgegangen?

Soll er ohne meine Erlaubniß ausgehen?

Es hat gesagt, daß er gleich wiederkame.

Wenn er kommt, so schicken Sie ihn auf mein Zimmer.

Sehr wohl, ich werde nicht ermangeln.

Powiedz mu WP. aby z sobą świecę przyniósł.

Daruy mi Pan, że mnie tak długo było.

Drugi raz nie waź się wychodzić bez mojej wiedzy.

Już tego więcej nie uczynię.

Czy na pocztę byłeś?

Tak jest, ale jeszcze była pocztą nieprzyszła.

Rychłóż przyydzie?

Za dwie godziny.

Zapal świecę.

Jużem ją zapalił.

Weź popieczętowane listy, zanieś je na pocztę.

Mamże od nich popłacić?

Nie inaczey, oto masz czterwony złoty; zobacz co się od nich należy, a za resztę kupisz mi pięknego pocztowego papieru.

Czy ma bydź z wyłocenerai brzegami?

Sagen Sie ihm daß er ein Licht mitbringe.

Mein Herr, Sie wollen mir vergeben, daß ich so lang ausgemesen bin.

Ein andermal unterstehe er sich nicht, ohne mein Vorwissen wegzugehen.

Ich werde es nicht mehr thun.

Ist er auf der Post gewesen?

Ja, aber die Post war noch nicht angekommen.

Wenn wird sie ankomen?

Innerhalb zwey Stunden. Zünde er das Licht an.

Ich habe es schon angezündet.

Nehme er die zugestegelten Briefe, und trage er sie auf die Post.

Soll ich sie frey machen.

Ja, hier hat er einen Ducaten; sehe er, was die Briefe kosten, und fur das übrige Geld, kaufe er mir vom besten Briefpapier.

Soll es vergoldet auf dem Schmitte seyn?

Tak jest, wszak wiesz, że inszego nie używam.

Mamże jeszcze isdz dokąd?

Nie; idź tylko prędko, i powracay iak nayrychłey.

Ja, freilich, er weiß ja daß ich kein anderes brauche.

Habe ich noch anderswo hinzugehen?

Nein; gehe er nur hurtig, und komme er auß geschwindese wieder.

VI. Nawiedzając i Gościa przyymując.

Życzę WacPanu dnia dobrego?

Dobry dzień WPan iak się WPan masz?

Bardzo dobrze, do usług WPana.

Cieszę się mocno, że mam honor oglądać WPana w domu moim.

Częścieybym WacPana odwiedzał, gdybym się nie obawiał, abym mu się nie naprzykrzył.

Bynaymnię; owszem miło mi będzie, gdy się z WCPanem częściey widywać będę.

Będę się starał z tego pozwolenia korzystać.

Chciey WPan tymczasem usiąszyć, nim się

Ich wünsche Ihnen einen guten Morgen.

Guten Morgen mein Herr, wie befinden Sie sich?

Sehr wohl Ihnen zu dienen.

Ich freue mich sehr, daß ich die Ehre habe Sie bey mir zu sehen.

Ich würde mir öfters die Ehre nehmen Sie zu besuchen; wenn ich nicht fürchten dürfte, Ihnen beschwerlich zu fallen.

Im geringsten nicht, viel mehr wird es mir eine Freude seyn, Ihres Umganges öfters zu genießen.

Ich will mich dieser Erlaubniß bedienen.

Belieben Sie sich indes sen niederzusetzen, bis

ubiore. Mięy WPan
cierpliwość, a zaraz
służyć będę.

Jestem WPana unizom-
nym sługą, proszę so-
bie dla mnie żadney
przykrości nie czy-
nić.

Żal mi, że WPan tak
długo na mnie czekać
musiał.

Upewniam WP. że mi
się czas ten nie zda-
wał byż długim.

Czy mogę WPanu słu-
żyć filiżanką kawy.

Proszę o nią.

Przykrzy mi się długo
siedzieć; nie prze-
szedłbyś się WCPan
ze mną za miast?

Boie się deszczu.

Nie zanosi się na deszcz.

Nie chciałbym się o to
zakładać.

Jeżeli się to WPanu
podoba, to idźmy na
pokoje.

Dobrze, ale się znowu
boję, żeby nie było
pożno?

A któraż godzina?

ich mich angekleidet habe.
Haben Sie nur Geduld,
ich werde gleich fertig
sein.

Ich bin Ihr unterthänigster
Diener, machen
Sie sich meinerwegen
keine Ungelegenheit.

Es ist mir leid, daß
Sie so lange auf mich
haben warten müssen.

Ich versichere Sie, daß
mir die Zeit nicht lang
geworden.

Kann man Ihnen mit
einer Schale Caffee die-
nen?

Ich bitte mir eine aus.

Ich bin des Sitzens über-
drüßig; hätten sie nicht
Puff vor die Stadt hin-
auszugehen?

Ich fürchte mich vor dem
Regen.

Es sieht nicht nach Re-
gen aus.

Ich wollte nicht darauf
wetten.

Wenn es ihnen gefällig ist,
so gehen wir nach Hofe.

Gut, ich fürchte aber,
daß er nicht zu spät sey.

Wie viel Uhr ist es denn?

Już iedenasta była.

Czy podobna, aby iuż
tak późno było?

Tak to czas upływa,
kiedy się spi.

Mnieysza o to: Nie
wzgardzisz WacPan
obiadem, iakis za-
stał.

Bardzo iestem WPann
obowiązany, ale dzi-
sia z Panem obiadu
ieśdz nie mogę.

Odlóż WPan te cere-
monie na stronę.

Es hat schon eils geschla-
gen.

Ist es möglich, daß es
schon so spät sey?

Die Zeit verstreicht un-
vermerkt, wenn man
schläft.

Es ist nichts daran geles-
gen; Sie werden meine
Mahlzeit nicht verach-
ten, so gut ich sie habe.

Ich bin Ihnen herzlich
verbunden, es ist mir
aber diesesmal nicht mög-
lich mit Ihnen zu Mit-
tage zu speisen.

Sehen sie dergleichen Höf-
lichkriren bey Seite.

VII. Jedząc obiad.

Janie! Przystaw stoł-
ki do stołu, i mów
Kucharzowi niech stół
zastawia.

Na wiele osób mam
nakrywać?

Na dwie osoby: wy-
płokales szklanki?

Wypłokalem, oto są
kieliszki i szklanki.

Postaw ieszcze solni-
czkę i musztardni-
czkę.

Johann! sehe er die Stüh-
le an den Tisch und sa-
ge er dem Koche, daß
er anrichte.

Für wie viele Personen
soll ich decken?

Für zwey Personen; hat
er die Gläser ausge-
spült?

Ja, hier sind Wein und
Biergläser.

Sehe er noch das Salz-
faß und den Senfsopf
auf den Tisch.

Obiad już gotowy, już stół zastawiono.

Proszę usiąść.

WPana to jest mię-
sce: mnie zaś wszę-
dzie dobrze, hyle-
bym tylko u stołu
siedział.

Bierz WPan sobie, pro-
szę WPana.

Supa jest wysmienita,
sztuka mięsa krucha
i smaczna.

Bardzo się cieszę, że
WPanu do gustu przy-
padła.

Bigos ten dobrze się
wydaie, i będzie pe-
wnie smaczny.

Pieczenia zdaie mi się
także być dobrą.

Tak rozumiem, zaraz
ięy skosztuję, tym
czasem racz WcPan
tego Kapłona roze-
brać.

Czy mam się WPanu
tym kawałkiem przy-
służyć?

Zatrzymaj go WP. dla
siebie, dla mnie tak

Daß Essen ist fertig,
man hat schon aufgetra-
gen.

Mein Herr belieben Sie
sich hieher zu setzen.

Das ist Ihr Ort; ich
bin allenthalben wohl,
weil ich nur bey Si-
che bin.

Ich bitte, mein Herr
nehmen Sie für sich.

Die Suppe ist vorrefe-
lich, das Rindfleisch
mürbe und von gutem
Geschmacke.

Es ist mir lieb, daß Sie
es gut finden.

Das eingeschnittene Fleisch
sieht gut aus, und wird
auch gut schmecken.

Der Rindbraten scheint
mit auch recht saftig zu
seyn.

Ich glaube es, ich will
gleich davon kosten: un-
terdessen geben Sie sich
die Mühe, diesen Ka-
pauen zu zerschneiden.

Darf man Ihnen dieses
Stück vorlegen?

Behalten Sie es für sich,
ich esse so gerne den

isst dobre udko, iak
skrzydełko.

Nie odrzucay go WP.
iest bardzo dobry ka-
wałek.

Mamy jeszcze mież do
tego iarzyne.

Zaraz ją przyniosą.

Trzeba nam się też na-
pić, iakiem winem
mam WPanu służyć?

Ja proszę o szklankę
wody.

Zaraz ją WPan mieć
będziesz, ale wprzód
wypijmy po kielisz-
ku wina. Zdrowie
WPana.

Jestem WPanu bardzo
obowiązany.

Już to WPan nie iész?

Dosyć iadłem.

Niech więc pozbieraiają
ta półmiski. Czémże
sobie WPan każesz
służyć na wety?

Proszę o kilka iabłek,
bo gruszek teraz cięż-
ko dostać.

Niech nam razem przy-
niosą młodego masła
i sera.

Schenkel, als den Flü-
gel.

Schlagen Sie es nicht ab,
es ist ein gutes Stück.

Wir sollen noch Zugemü-
se dazu haben.

Man wird es den Au-
genblick bringen.

Wir wollen auch einmal
trinken: von welchem
Weine beliebet es Ihnen
mein Herr?

Ich bitte mir ein Glas
Wasser aus.

Sie werden es bald ha-
ben, aber trinken wir
zuvor ein Glas Wein
aus: Ihre Gesund-
heit mein Herr?

Ich bin Ihnen höchst ver-
bunden.

Sie speisen schon nicht
mehr?

Ich habe genug gegessen.

Man nehme also die
Schüssel ab. Was be-
fehlen Sie, daß man
zum Nachtrische auftrage?

Ich bitte um etliche Ap-
pfel, denn Birnen sind
jetzt nicht leicht zu be-
kommen.

Man bringe zugleich fri-
sche Butter und Käse
her.

Zdaie mi się, że iuż długo u stołu siedzi-
my.

Jeżeli się tedy WPanu podoba, to wstanie-
my. Proszę wyha-
czyć, żem mu się tak
szczupłym obiadem
przysłużył.

VIII. Grając w piłkę i w kregle.

Czémże się bawić bę-
dziemy po południu?
Moja rada, abysmy
przy owéy ścianie w
piłkę grali.

Zgoda! ale do tego
potrzebaby więcéy o-
sób.

Oto właśnie idzie dwóch
naszych kolegów, ci
nam kompanii dopy-
mogą.

Mci Panowie, prosimy
grać z nami.

Kto się wprzód wku-
pi?

Ja się pierwszy wku-
pię, więc się WPan
będziesz musiał zo-
stać u łapy.

Zaczynay WPan, tyl-
ko górą nam zaday.

Mir dünkt; daß mir
schon lang bey der Tafel
sitzen.

Wenn es Ihnen also be-
liebt, so wollen wir
aufstehen. Ich bitte
mein Herr, diese kleine
Mahlzeit für lieb zu ha-
ben.

Womit wollen wir den
Nachmittag zubringen!

Ich wäre der Meinung;
wir spielenen bey jenen
Maurer Ball.

Ich bin damit zufrieden;
aber dazu, wären meh-
rere Personen nöthig.

Da kommt eben ein Paar
unserer Mitschüler, die
werden uns Gesellschaft
leisten.

Meine Herren kommen
Sie mit uns spielen.

Wer soll sich am ersten
einkaufen?

Ich werfe zuerst an: Sie
werden also an der Mau-
er bleiben müssen.

Fangen Sie an, schlagen
Sie nur den Ball recht
hoch an die Mauer.

Wyciągnij WP. do-
brze rękę. Do góry!
iuż nadto, trochę ni-
żéy. Serwitorowie przy
mnie stać.

Biy WP. z mieysca,
nie przybliżay się:
Chybiłeś.

Zdaie mi się, żem
trafił.

Wcale nie, z odbi-
tki tylko piłka mnie
trafiła.

Ktoż tedy się spa-
rzył?

Nie ia: daleko na-
demną przeleciała, lecz
i jest ieszcze.

Widzę, ale ią z ko-
zła złapano.

Już była, przybliż
się WPan.

WPaneś Jegomości
krawca dał, idź do
łapy.

Poprawię: Serwito-
rowie łapcie.

Serwitorowie nie nie
poradzą; Czemuż WP.
tak górą bił, i piłka

Strecken Sie die Hand
gut aus: In die Höhe:
schon zu viel: einwenig
niedergelassen. Mithelfer,
an meiner Seite!

Schlagen Sie von der
Fangstelle, treten Sie
nicht weiter vor sich: Sie
haben verfehlt.

Mich deucht es, ich
habe getroffen.

Im geringsten nicht:
der Ball hat mich nur
im Zurückprallen gerührt.

Wem ist er also ent-
wischt?

Nicht mir, er ist weit
über mich hergeflogen;
allein er ist noch nicht ver-
lohren.

Ich sehe es, man hat
ihn aber von Wieder-
sprunge ergriffen.

Getroffen! treten Sie
zu.

Sie haben dem Herrn
einen Fehlschlag beyge-
bracht, lösen Sie ihn ab.

Ich will besser zuschla-
gen; Mithelfer aufge-
wartet!

Die Mithelfer können
nichts dafür: Warum ha-
ben Sie so hoch ange-

prędko odskoczyła, że
ięć nie można było zła-
pać.

Przyjaciele! obaście
się sparzyli, któż ko-
mu zda?

Mnie się przykrzy ta
gra.

Mnie już ręka boli,
graymy raczej w krę-
gle.

Rozrzucaymy się,
aby wiedzieć kto z kim
ma grać.

My pierwsi biliemy,
my mamy wielką ku-
lę, WPanowie małą.

Wieleś WPan wy-
bił?

Ja wybiłem siedm
z mety.

Odbiiay WPan
Otoż wszystkie dzie-
więć.

Nam ieszcze trzech
potrzeba: otoż są.

IX. O miejscu przechadzki.

O! iak piękna po-
goda! słońce świeci,
sliczny dzień: Nie

schlagen, und warum ist
der Ball so schnell zurück-
geprallt, daß es nicht
möglich war ihn zu er-
haschen.

Freunde! Sie haben
den Ball beyde ange-
rührt, welcher von Ihnen
will sich frey machen.

Mich verdreußt dieses
Spiel.

Mir thut die Hand
weh, laß uns lieber Kes-
gel schieben.

Wir wollen außwer-
sen, um zu sehen, wer
beyfamen ist.

Wir werfen die erste:
wir haben die große Ku-
gel und Sie die kleine.

Wie viel haben Sie
geworfen?

Ich habe sieben wom
Ziele geworfen.

Schlagen Sie zurück.
Da sind alle neun.

Wie sollen noch drey
haben: da sind sie.

Wie! schön ist das
Wetter nicht! die Sonne
scheint, es ist ein schöner

przeszedłbyś się Wac-
Pan?

Całym sercem: ale
dokądże pójdziemy?

Do ogrodu Oyca mo-
iego, bo tam jest bar-
dzo miłe i wesołe miey-
sce.

Kiedy się WPanu
podoła, to i chodźmy.

W całej okolicy tu-
tejszey ten ogród jest
naypiękniejszy.

Zaiste nie masz w
świecie nic miłszego.

To piękny kwiat,
ma zapach balsamu.

Jednak zapach fioł-
ków i róż jest przy-
jemniejszy. Narwę ich
i zrobię sobie bukiet.

Chodźmy na drugą
stronę, tam jest wię-
céy cienia.

Siądźmy na brzegu
tego strumyka.

Jak dla mnie, to
bardzo dobrze, bom
się też zmordował.

Jakże ta trawka pię-

Sonnenschein: Wolken.
Sie nicht spazieren ge-
hen?

Herzlich gern; aber
wo wollen wir hingehen?

In meines Vaters Gar-
ten; da ist ein angeneh-
mer und lustiger Ort.

Wenn es Ihnen be-
liebt, so gehen wir.

Das ist der schönste
Garten; den man hier
herum hat.

In Wahrheit, es ist
in der Welt nichts ange-
nehmeres.

Das ist eine schöne
Blume, sie riecht nach
Balsam.

Allein der Geruch der
Veilchen und der Rosen
ist angenehmer. Ich will
davon brechen, und mir
einen Strauß machen.

Gehen wir auf die an-
dere Seite, da ist mehr
Schatten.

Wir wollen uns am
Ufer dieses Baches nie-
dersetzen.

Meinetwegen, denn ich
bin schon müde.

Wie ist das Gras

kna, iak miło wórzód tój zieloności!

Lagodny wietrzyk powiewa.

Co za śliczny prospekt, i iak równo ta szpalery wysadzone!

Drzewa zaczynają pączki wypuszczać, za kilka dni pogodnych znacznie się już rozwiną.

Niektore z nich już kwitną: będziemy mieli dosyć owoców w tym roku.

Jest wiele podobieństwa.

Patrz WPan, iak wiele jest ptastwa w owym lasku, i iak wiele ryb w owéy wodzie.

Coby to była za roskosz tutaj polować i ryby łowić?

Zapewne, hdyby wolno było.

so schön, und wie angenehm ist es hier im Grünen!

Es weht eine sanfte Luft.

Ach! was ist das für eine schöne Aussicht, und wie sind die Gänge so gerade angeleget!

Die Bäume beginnen Knospen zu kriegen, in etlichen schönen Tagen werden sie merklich aus-schlagen.

Einige davon blühen schon: wir werden heur viel Obst haben.

Allen Ansehen nach.

Sehen Sie, wie viel Vögel es in diesem Waldchen giebt: und wie viele Fische sind in jenem Wasser.

Was würde es nicht für eine Lust seyn, hier zu jagen und zu fischen?

Ja, wenn es erlaubt wäre.

O Czasie.

Słońce jest blade, zachodzi za chmurę, to znaczy deszcz.

Sie Sonne ist blaß, sie verbirgt sich, das bedeutet Regen.

Wielki jest upał, gorąco, nieznośnie: zdaie mi się, że wkrótce burzą mieć będziemy.

Nie trzeba iéy długo czekać: Widzisz WacPan owe czarne chmury, które się tam pokazują?

Zaczyna deszcz padać.

Drobny deszczyk. Cóż to ja widzę? śnieg i grad razem?

Nie, to deszcz z krupkami,

Boję się, aby większy deszcz nie był, bo będzie błoto.

Póki się wiatr nie wśmierzy, albo się nie wykreści, póty nawalnicy nie będzie.

Straszny wichur, le dwie się przed nim utrzymać można.

Zdaie mi się, że się już błyska.

Prawda, zaczyna nawet grzmieć.

Przebieraymy się zawczasu do jakiego

Es ist eine grosse Hitze, es ist unerträglich warm; ich zweifle nicht, daß wir bald ein Ungewitter haben werden.

Das Ungewitter ist nicht weit: Sehen Sie die schwarzen Wolken die da aufsteigen?

Es fängt an zu regnen.

Es regnet ganz Klein. Was sehe ich, es schneyet und hagelt zusammen?

Nein, es regnet mit Graupen vermischt

Ich fürchte, daß es nicht stärker regnet, denn sonst wird es sehr kotzig seyn.

So lange sich der Wind nicht leget, oder nicht drehet, wird es nicht stärker regnen.

Es wehet erschütterlich, man kann sich kaum erhalten.

Mich dünket, daß es schon wetterleuchtet, daß es blihet.

Gewiß, es beginnt auch zu donnern.

Lasset uns bey Zeiten ein Haus suchen, um

domu, ażeby nas nawalnica nie napadła.

Nie bój się WPan, wnet się dostaniemy pod dach.

Bogu chwala, żeśmy już tu.

Już burza przeszła, przejdźmy się jeszcze trochę.

Zapóźno jest, już słońce zaszło, już ciemno.

Miesiąc wkrótce wędzie.

W iakiemy jesteśmy kwadrze?

Mamy dzisiaj now, pierwszą kwadrę, pełnią, ostatnią kwadrę.

Jak widzę, WPan mnie chcesz do świtu trzymać. Dobra noc WPanu.

Dobréj nocy życzę WPanu.

Upadam do nóg.

XI. Wypytywać się o przyczynę złego humoru.

Skądże to pochodzi, że WPan tak nie wesoło wyglądasz?

nicht von dem Regensstürme überfallen zu werden.

Fürchten Sie sich nicht, wir werden bald unterm Dache seyn.

Gott Lob! daß wir schon hier sind.

Daß Ungewitter ist vorbey, wir wollen noch einwenig herumspazieren.

Es wird zu spät, die Sonne ist schon untergegangen, es ist schon dunkel.

Der Mond wird bald aufgehen.

Wie alt ist der Mond?

Wir haben heute neu Licht, daß erste Viertel, den vollen Mond, daß letzte Viertel.

Ich sehe, daß Sie mich aufhalten wollen, bis der Tag anbricht. Gute Nacht mein Herr.

Ich wünsche Ihnen eine gute Nacht.

Ich bin Ihr unterthänigster Diener.

Mein Herr, wie kommt es, daß Sie so verdrießlich aussehen?

Wcale nie swóy dziś iestem.

Czyli mogę się spytać, co tego za przyczyna?

Niechciałbym WP. smutnemi powieściami debrego psuć humoru.

Nie zepsujesz go, Przyjacielu.

To raczemy kiedy indziej o tém z sobą pomówiemy.

Powiedzże mi, proszę WPanu.

Nie powiem, nie, bobyś WacPan rozplótł.

Krzywdzisz mnie tak o mnie myśląc.

Nie miéy mi WPan za złe, że mu wyiawić nie mogę, co miéy dolega.

Domyslam się już, iż się WP. boisz, aby się to nie wydało: Ale gdybym ja też zgadł?

Nie spodziewam się, abyś WPan mógł zgadnąć.

Zalóży się o czerwony złoty, że zgadnę!

Ich bin heute gar nicht aufgeräumt.

Darf man wohl fragen, was die Ursache davon sey?

Ich möchte Ihnen mit keinen verdrießlichen Erzählungen beschwerlich fallen.

Im geringsten nicht, mein Freund.

Wir wollen lieber ein andermal davon reden.

Belieben Sie mir es doch zu sagen.

Nein, nein, ich besorge, Sie möchten es weiter sagen.

Mit solchem Gedanken beleidigen Sie mich.

Nehmen Sie nicht übel, daß ich Ihnen mein Anliegen nicht eröffnen kann.

Ich merke es wohl, Sie machen ein Geheimniß davon! Wie aber, wenn ich es wohl erräthe?

Ich traue es Ihnen nicht zu, daß Sie es errathen.

Giltz einen Ducaten ich errathe es!

Zażożmy się.
Nie prawdaż, iż wczoraysza ochota iest przyczyną dzisiejszćy WP. niespokoyności!

Dziwno mi, kto WP. nauczył, tak dobrze zgadywać?

Terazże WPan zgadniny, kto mi to powieział.

Nie iestem ia tak biegły w tćy sztuce, iak WPan.

Jeszczebym więćcy mógł WPanu powiezieć, gdybyś tego po mnie wymagał.

XII. Między młoda Panienką i slugą.

Mościa Panno wstaway WPanna, iuż dawno dzieñ. Wstaway WPanna, wstaway.

Jeszcze mi się spać chce, ieszcze rano, ieszcze nie dzieñ.

Otwórz WPanna oczy, a dzieñ obaczysz.

Nie mogą ich otwożyć, głowa mnie boli.

Nie trzeba się tak wiele targować, prę-

Ja, es gilt einen.
Nicht wahr, die gestrige Lustbarkeit ist die Ursache ihrer Unzufriedenheit?

Ich erstaune, wer hat Sie so hat errathen gelehret?

Jetzt ist es an Ihnen zu errathen, wer mir es mag gesagt haben.

In dieser Kunst bin ich nicht so geschickt, als Sie.

Ich könnte Ihnen noch wohl mehr sagen, wenn Sie es verlangten.

Fräulein, stehen Sie auf, es ist schon heller Tag. Auf. Auf!

Mich schláfert noch, es ist noch früh, es ist noch nicht Tag.

Thun Sie die Augen auf, so werden Sie den Tag sehen.

Ich kann sie nicht aufmachen, mir thut der Kopf weh.

Man muß nicht so viel zaudern, fort! fort! aus-

dzćy! prędzćy! z łózka. dem Bette.

Gdzież iest sluga? Maryanno!

Jaćto iestem, co WPanę budzę.

Day mi spodnią i wierzchnią spodnicę.

Oto iest. Weż WacPanna zaraz pończochy i podwiazki.

Gdzież są trzewiki?

Są pod WPanny łózkciem, zaraz ie dam.

Day mi sznurówkę i zasznurow mię, tylko ściągay dobrze. Czemuż mię odsznurowawasz!

Igliczka mi się zlamala.

Weż inszą.

Wdziey WacPanna Podwłóśnik, wyczeszę WPannę.

Gdzież iest słoik z pomadą, puder i podwójne szpilki?

Nie turbuy się WacPanna, będzie to wszystko.

Bielizna, któraście wczoray prały, czy iuż wysuszona i wymaglowana?

Wo ist die Magd? Marie!

Ich bins, ja, die Sie aufwecket.

Gebet mir meinen Ober und Unterrock.

Hier ist er. Nehmen Sie zugleich die Strumpfe und die Kniebänder.

Wo sind die Schuhe?

Sie sind unter ihrer Beifstelle, ich will sie Ihnen gleich geben.

Gebet mir mein Schnürleib, und schnüret mich zu, nur ganz fest. Warum schnürest du mich auf?

Die Schnürnadel ist zerbrochen.

Nehmet eine andere.

Ziehen Sie den Wuder-mantel an, ich will Ihnen die Haare auskämmen.

Wo ist die Pomadebüchse, Puder, und Haarnadeln!

Bekümmern Sie sich nicht, es wird schon alles seyn.

Das Weißzeug, so ihr gestern gewaschen, ist es schon getrocknet und gemangelt?

Obaczysz Wpanna, skoro ją ufryzuję i upudruię.

Jakże mnie dziś na głowie ubierzesz? Czyli mam wzięć kapełusz z piorami, czyli kwiatek, czyli same wstążki?

Rozkaż Wpanna, co iéy się podoba.

Poopinay na mnie fartuch i chustkę.

Day mi WP. swoich szpilek; w poduszce już nie masz żadney.

Ten fartuch, ani krochmalony, ani wyprassowany.

Cóż ja temu winna, kiedy mi krochmalu nie stało, a żelazko się zepsuło.

Włóż tylko duszę w ogień, a ja ci pokażę, że niem ieszczę prasować można.

Bylebyś tylko WP. fartucha nie przypaliła. Jaką suknię wezmiesz WacPanna dzisiaj?

Sie werden es schon sehen, nachdem ich Sie frisiert und gepudert haben werde.

Was für ein Kopfzeug wollet ihr mir heute aufsetzen? den Hut mit Federn, eine Blume, oder nur ein blosses Haarband?

Sie dürfen mir nur befehlen, was Ihnen beliebt.

Stecket die Schürze und das Halstuch überall fest um mich an.

Geben Sie mir von ihren Stecknadeln; in dem Nadelküssen findet man keine mehr.

Diese Schürze ist weder gestärket, noch geplättet.

Was kann ich dafür, da es mir an der Stärke gefehlet, und das Platteisen verdorben ist.

Leget nur den Bolzen ins Feuer, und ich will euch überzeugen, daß man noch damit bügeln kann.

Bersengen Sie nur nicht ihre Schürze. Was für ein Kleid wollen Sie heute anziehen.

Day mi salopę, bo jest przychłodno. Nagotowałeś kwef, wachlarz, i rękawiczki?

Leży wszystko na gotowalni.

Zanim powrócę, obszyj koldrę, powlec poduszki, pościel, a przecię dobrze zbiy pierzynkę i piernat.

☞ Cóż to ja widzę? więcéy się Wac Panna chcesz rządzić, niżeli Jeymość. To pewnie Wpanna rozkaże ieszczę karmazynowy pawilon zawiesić?

A iakże! Firanki zaś od łózka i od parawanika oddasz pracze.

XIII. Między poprzedzającą i iéy Nauczycielką.

Cóż to za przyczyzna, iż Wac Panna tak nie rychło przychodzisz? Wszystkie inne już są u swoiéy roboty: już pomówily pacierza, i odczytaly swoie lekcye.

Gebet mir meine Saloppe, denn es ist zu kühl. Habet ihr Kappe, den Fächer, und die Handschuhe zubereitet?

Es liegt alles auf dem Nachttische.

Ehe ich wiederkomme, benähet die Bettdecke, überziehet die Kissen und machet das Bett zu recht: Schittelt nur das Ober und Unterbett gut aus.

Was sehe ich? Sie wollen mehr herrschen, als ihre gnädige Mama. Vielleicht wird noch Fräulein befehlen, den Carmasinpavillon anzuhängen?

Freylich wohl! Die Bettvorhänge und den Vorschirm werdet ihr der Wäscherinn übergeben.

Was ist die Ursache Fräulein, daß Sie so spät ankommen? Alle andere sind schon an ihrer Arbeit: sie haben schon gebetet: eine jede hat ihre Seite gelesen.

Przepraszam WPannę Dobrodziejkę, że zaspała.

Zmów WPanna pacierz. Módl się nabożnie, nie igray, nie baw się fraszkami.

Jużem pacierz zmówiła i nauczyła się.

To się wzięć do swojej roboty.

Mamże pończoszkę robić?

Przypatrzo się Wac Panna, ileś tam ok poopuszczala? Anis przybierała, gdzie trzeba było, anis uymowała.

Bo na drótach bardzo ciężka robota.

I siatka ślicznie zrobiona! Jedno oko większe, drugie. mniejsze.

Nie znać tego, hom ją ładnie poszyła. Ząbki te przedziwnie mi się udały.

Ktoś złamał igliczkę, i waleczek skrzywił.

Cóż mi więc Jey-

Verzeihen Sie mir Madame, Ich habe verschlafen.

Sagen Sie ihre Gebete her, Beten Sie mit Andacht; spielen Sie nicht, treiben Sie keine Poffen.

Ich habe schon gebetet und meine Aufgabe gelernt.

So nehmen Sie ihre Arbeit vor.

Soll ich Strümpfe stricken?

Sehen Sie einmal wie viel Näschen Sie allda haben fallen lassen? Sie haben davon weder genommen, noch verloren, wo es nöthig war, es zu thun.

Es ist zu schwer auf Drahnadeln zu stricken.

Das Filet ist auch prächtig gefnöppelt! Ein Nag ist grösser, als das andere.

Man sieht es nicht; denn ich habe es ganz hübsch ausgenähet. Die Zacken sind mir vortreflich gelungen.

Es hat jemand die Filet nadel gebogen, und das Wälzchen gebrochen.

Was befehlen Sie mir

mość każesz robić? Mamże cerować, znać, stebnować, czyli tam co około bielizny robić?

Weż WPanna ten rąbek, zszyj go.

Mamże go spodszewkować?

I owszem: tylko niech będzie szew delikatny i równy. Nie przejmować bardzo igłą.

Złamał mi się koniec u moiej igły.

Może WPanna znajdziesz inną w swoim igielniku.

Proszę o nie

Masz WPanna cały motek nici, zwinże je na kłębek.

Nie mogę nawlecić igły, bardzo małe ma uszko. Oy! wygadała mi. Nie żałuję jej, bo się skrzywiła, i była tępa.

Masz WPanna napałek i szpilki przy sobie?

also zu thun? Soll ich stopfen, zeichnen, stebgen, oder sonst Weißzeug nähen?

Nehmen Sie dieses Schlenertuch, nähen Sie es zusammen.

Soll ich darauf eine französische Nath machen?

Ja freilich: allein damit die Nath fein und glatt wäre. Mit der Nadel nicht durchgefaßt.

Ich habe die Spitze an meiner Näh nadel zerbrochen.

Vielleicht finden Sie eine andere in ihrer Nadelbüchse.

Ich bitte um einem Faden.

Da haben Sie das ganze Zwirnsträngchen, wickeln Sie es auf.

Ich kann diese Nadel nicht einfädeln, sie hat ein kleines Ohr. Ach! sie ist mir entwischt. Ich bedaure sie nicht, sie legte sich um, und war sehr stumpf.

Haben Sie auch den Fingerhut und die Stecknadel bey sich?

Poszukam ich w kieszkach.

Rozetrzemy WPanna szew, a potem obrąbisz brzegi: tylko proszę, aby obrąbek był wąziuchny, i aby nie pościagać.

Juzem skończyła: pójdę teraz do tamborka.

Jeżeli WacPanna umiesz w nim wyszywać, to sobie naciągnij na niego ten muszlin, i szyj podług rysunku.

O ja nawet umiem koronki, atlasową robotę i haftować. Pozwólże mi Jeymość dać tego próbę?

Idź WPanna tymczasem do kawy. Kto wiele zaczyna, nie nie kończy.

XV. Matki z małym Synkiem o litości, którą nad ptaszyną nawet mieć powinniśmy.

Piotr. Matulu! Matulu! (woła Piotr zadyszany wpadając do izby, i żywego ptaka

Ich will sie in meinen Schubsäcken suchen.

Reiben Sie die Raths aus, und hernach werden Sie das Tuch besaumen. Aber ich bitte mich aus, daß der Saum ganz schmal sey, und daß Sie nicht scharf anziehen.

Damit bin ich schon fertig: ich gehe jetzt an den Nährahm.

Wenn Sie stücken können, so ziehen Sie dieses Nesttuch auf, und stücken Sie es nach diesem Abrisse.

O ja! ich kann auch Spitzen wirken, Atlasarbeit machen, und in Gold stücken. Erlauben Sie mir Madame, daß ich eine Probe davon gebe.

Gehen Sie indessen Caffee trinken. Wer viel anfängt, bringt nichts zu Ende.

Peter. Mutter! Mutter! (schrie Peter, in dem er außer Athem ins Zimmer stürzte und einen

w ręku trzymając) patrz co to ja mam.

M. Matka. Ptaszka: A kądżeś go dostał?

P. Znalazłem dziś gniazdo w ogrodowym krzaku, czekałem tam, aż się zmierzchno, a dopiero podsunąłem się bardzo cicho, nim się on postrzegł, cap! schwytalem go za skrzydełka.

M. Cóż było w gniaździe?

P. Jego dzieci, kochana Matulu! ach, tak małe ptaszęta, że jeszcze i piórek nie mają!

M. I cóż więc teraz z tym ptaszkiem robić będziesz?

P. Wsadzę go do klatki i zawieszę w pokoju dziecinnym.

M. A biedne dzieci?

P. O! i te ja zaraz zabiorę: musi on mi ie wykarmić.

M. Nie iestem pewna, czyli będziesz

lebendigen Vogel in der Hand hielt) sich einmal was ich habe!

Mutter. Einen Vogel. Und wo hast du den gekriegt?

P. Ich fand heut ein Nest in der Gartenhecke, da wartete ich bis es Abend geworden wäre, und da schlich ich jetzt eben leise hin, und ehe er sich versah, hasch! hatte ich ihn bey den Flügeln.

M. Was war denn in dem Neste?

P. Seine Jungen, liebe Mutter! ach, so kleine Vögelnchen, die noch gar keine Federn haben?

M. Und was willst du denn nun mit dem Vogel machen?

P. Ich will ihn in ein Bauer setzen, und ihn in der Kinderstube aufhängen.

M. Und die armen Jungen?

P. O! die will ich auch gleich holen: die soll er mir groß füttern.

M. Ich besorge, daß du keine Zeit mehr haben

miał czas do ich za-
brania.

P. Czemuż nie, Ma-
muniu?

M. Bo odobno w
tym momencie, ty sam
zabrany będziesz.

P. Dokądże?

M. Do twego Oycy.

P. A gdzie iest Oy-
ciec?

M. Zwierzchność ka-
zała go do więzienia
wsadzić: i żołnierze,
którzy go wzięli, mó-
wili; że wkrótce po-
wróca, ażeby ciebie i
twoię siostrę do tego
samego więzienia zapro-
wadzili.

P. Cóż tam mamy
robić?

M. Tam macie usta-
wicznie w małym lochu
zamknięci siedzieć, i
nigdy nie mieć wolno-
ści wyjścia.

Piotr. O złośliwa
zwierzchności! (pła-
cze).

M. Wszakże ona
wam nic złego robić
nie będzie! Będziecie
mieli co iść i pić,

wirßt sie zu holen.

P. Warum nicht Mu-
ter?

M. Weil du vermut-
lich in diesem Augenblick
selbst wirßt geholet we-
den.

P. Wohin denn?

M. Zu deinem Vater.

P. Wo ist denn der
Vater?

M. Die Obrigkeit hat
ihn ins Gefängniß setzen
lassen, und die Solda-
ten die ihn wegführten,
sagten, daß sie gleich
wieder kommen würden,
um auch dich und deine
Schwester in eben das
Gefängniß zu bringen.

P. Was sollen wir
denn da?

M. Da solltet ihr be-
ständig in einem kleinen
Loche eingesperrt sitzen?
und nie die Erlaubniß
haben herauszugehen.

P. O die böse Obrig-
keit (er weinet).

M. Sie will euch ja
nichts zu Leide thun!
Ihn sollt zu essen und
zu trinken haben: und

tylko macie bydź zam-
knięci, i mnie, wa-
szęj matki nigdy nie
ogłądać.

P. (Gorzko płakał).

M. Nu Piotrze, cóż
tedy? Zdaież ci się to
rrzeczą tak straszną za-
wsze bydź zamknię-
tym i mnie więcęcy nie
widzieć?

P. (Nie mógł dla
wielkiego płaczu sło-
wa przemówić).

M. Zwierzchność tak
właśnie postępuie so-
bie z waszym Oycem
i z wami, iak ty z tym
ptakiem i iego dziec-
mi czynisz. Możeszże
iā więcę złośliwą nazy-
wać, abys razem sie-
bie samego nie obwi-
niał?

P. (płacząc) O! ia
mu zaraz lecieć po-
zwolę, gdy to mówił,
otworzył rękę, i ptak
z radością oknem wy-
leciał).

M. Słuchay Piotrze!
tā razā musiałam ci
dla twego dobra nie-
prawdę powiedzieć.
Oyciec twóy nie iest

eingesperrt sollet ihr seyn,
und mich eure Mutter
niemals wiedersehen.

P. (Weinete bitterlich).

M. Nun Peter, wie
ist's? Scheint es dir so
fürchterlich immer einge-
sperrt zu seyn, und mich
nicht wiedersehen?

P. (Könnte vor hefti-
gen Weinen kein Wort
sprechen).

M. Die Obrigkeit
macht es eben so mit eu-
rem Vater und euch, als
du es mit diesem Vogel
und seinen Jungen machst.
Darfst du sie, also wohl
böse nennen, ohne dich
selbst zugleich mit anzukla-
gen?

P. (weinend) O! ich
will ihn gleich fliegen las-
sen (er that indem er dies
sagte, die Hand auf,
und der Vogel flog freu-
dig zum Fenster hinaus).

M. Höre Peter! dieß
mal habe ich dir zum Bes-
ten eine Unwahrheit sa-
gen müssen. Dein Va-
ter ist nicht im Gefäng-

w więzieniu, i ty do niego nie pójdziesz. Chciałem ci to tylko dać uczuć, iak źle czynisz, chcąc te biedne zwierzątka zamykać. Co się tobie teraz działo, gdym ci powiedziała, że masz bydź w więzieniu osadzony. to się też dzieie ptakom, gdy się im wolność odbiera. Wspomnij tylko, iakby były dzieci do swojej matki tęskniły; a ta iak stroskana byłaby wkoło latała, dzieci swoich szukając! Na to pewnieś ty nie pamiętał, inaczey byłbyś nie łapał ptaka: Nie prawdaż kochany Pietrze?

P. Zaiste, o tém wcale nie myślałem.

M. Więc tedy pamiętaj nadal o tém, i nie zapominaj, że i zwierzęta są na to stworzone, żeby się życiem swoim cieszyły, i że okrucieństwem byłoby, chcieć im krótkie

nisse, und du wirst nicht hineinkommen. Ich habe dir nur wollen empfinden lassen, wie böß du handelst indem du die armen Thierchen einsperren wollst. So wie die seßt zu Ruthe war, da ich dir sagte, daß du gefangen gesetzt werden solltest; so ist es auch den Vögeln, wenn man sie ihrer Freyheit beraubet. Denke nur wie die Jungen nach ihrer Mutter sich würden beschut haben, und diese wie ängstlich sie würde herumgeflettert seyn, um ihre Kinder zu suchen! Daran habtest du gewiß nicht gedacht, sonst würdest du den Vogel nicht gefangen haben: Nicht wahr lieber Peter?

P. Nein, daran hatte ich wirklich nicht gedacht.

M. So denke künftig daran, und vergiß nicht, daß die Thiere auch geschaffen sind, sich ihres Lebens zu freuen, und daß es grausam seyn würde, ihnen ihr kurzes Leben ohne Noth verbittern

ich życie przykrém bez zadowolenn.
potrzeby czynić.

XV. Rozmowa o wieńcu żniwiarskim.

Piotr.

Peter.

Sługa W Pana, Gwilelmku, spalżesz do brze po wczorayszey ochocie poprzedzającéy nocy? Jam miał bardzo spokojną noc, i jestem dziś bardzo wesół.

Ihr Diener Wilhelmchen, haben Sie auf die gestrige Lustbarkeit in vorrigger Nacht wohl geschlafen? Ich habe eine recht sanfte Nacht gehabt, und bin heute recht heiter.

Gwilelm.

Wilhelm.

Ja toż samo, mój Piotruciu. Przez całą noc śniło mi się o wczorayszey wesółosci i o W Pana przyjaciel-skiém obeowaniu. To był naymil-zy i nayweselszy dzień! Z ochotą darowałbym wszystkie moje hawidła naszego sąsiada maléy Elzusi, gdyhym tylko zawsze przy W Panu bydź mógł.

Ich auch mein Peter. Die ganze Nacht träumte ich von der gestrigen Lust und von Ihrer Freundslichkeit. Daß war ein allerliebster selblicher Tag! Mit Freuden wollte ich all mein Spielzeug an unsers Nachbars kleine Liese schenken, wenn ich nur immer bey Ihnen seyn könnte.

Piotr.

Peter.

Owszem Gwilelmku, WacPan także ie-

Ja Wilhelmchen, Sie sind auch ein gutes from-

steś dobre i skromne dziecię. Mówię ja często: gdybyż to Gwilelmek moim bratem był! Młody Leopold, który z wami przyszedł, ten także jest bardzo grzeczném dziecięciem.

Gwilelm.

On jest moim Stryjcem, z miasta. Wszyscy iemu iesteśmy przychylni, muszę się iednak często z niego śmiać, że on tak mało zna z tego wszystkiego, co nam na wsi tak wiele ukontentowania sprawuje. Karol dziwuie się także temu. Wczoray gorzyłem się nawet z niego, gdy powiedział, że dziewczkom, które pod czas żniwa tak pilnie pracują, swoich pieniędzy rozdawać niepotrzeba; że w mieście umieją ich lepięj użyć.

Piotr.

Czy tak? mówilże

meś kind. Ich sage oft: wenn doch nur Wilhelmchen mein Bruder wäre! Der Junge Leopold, der mit euch kam, der ist wohl auch ein recht artiges Kind.

Wilhelm.

Er ist mein Vater aus der Stadt. Wir sind ihm alle gut: ich muß aber oft über ihn lachen, daß er von dem allen so wenig weiß, was uns auf dem Lande, so viel Vergnügen macht. Karl wundert sich auch darüber. Gestern ärgerte ich mich sogar über ihn, als er sagte, daß man den Bauermädchen, die in der Aernde so fleißig arbeiten, sein Geld nicht so hingeben muß; in der Stadt wisse man es besser anzuwenden.

Peter.

So? sagte er daß,

on to, Gwilelmku? A wczora przecież naszym Maryannie sam pieniędzy dał, która mu wieniec przez ramię przewiesiła, i od radości skakał, gdy ludzi tak ochoczych przy becze, a potem znowu tak ukontentowanych przy robocie widział. Owszem kazał sobie jeszcze więcéy pieniędzy dadź, zaniósł ie naszemu Jerzkowi, który naywyższą furę, tak zwykownie nałożył.

Gwilelm.

To mu też było zrazu śmieszno, iż od radości płakać można: a iemu stanęły przecię łzy w oczach, gdy nam Oyciec tak wiele o obfitych dobrodzieystwach Boskich na powiadał, i nas tak gorliwie do boiaźni Boga i wdzięczności zachęcał.

Piotr.

Nie przypominaszże

Wilhelmchen? Und gestern hat er doch unserer Marie selbst Geld gegeben, die ihm einen Kranz um den Arm hing, und hat vor Freuden gehüpft, als er die Leute so lustig bey der Sonne, und dann wieder eben so verhnügt bey der Arbeit sah. Ja, er ließ sich noch mehr Geld geben, und brachte es unserm Gärtnen, der die höchste Fuhre so geschickt geladen hatte.

Wilhelm.

Daß war ihm erst auch so lächerlich, daß man vor Freuden weinen könne, und ihm standen doch auch die Thränen in den Augen, da uns Papa so viel von den häufigsten Wohlthaten Gottes erzählte, und uns so ernsthaft zur Gottesfurcht und Dankbarkeit ermahnre.

Peter.

Erinnern Sie sich nicht

sobie, Gwilhelmku, gdy owi ubodzy ludzie z miasta pojedynczych kłosów tak troskliwie szukali, tak nędznie przy tym wyglądali, cóż on w ten czas robić chciał?

Gwilelm.

Przypominam sobie, że tam ubolewał tyle, co i my, iż się tak nieszczęśliwi ludzie znajdują, który swój chleb tak pracowicie zbierać muszą.

Piotr.

A co nam WPana Oyciec powiedział, to go bardzo wzruszyło. „Patrzcie na owych nędznych, ile się o nich napracować muszą, aby cóżkolwiek z naszego zbytku ku swoiemy konieczney potrzebie zbrali. Nauczcie się stąd, kochane dzieci, nauczcie się bydź waznicznymi za dobro-

Wilhelmchen, als die armen Leute aus der Stadt die einzelnen Mehren so sorgfältig aufsuchten und so elend dabey aussahen, was er da thun wollte?

Wilhelm.

Ja wohl, da jamerete es ihn so sehr, als uns, daß es so unglückliche Leute habe, die ihr Brod so mühsam einsammeln müßten.

Peter.

Und was Ihr lieber Papa uns sagte, das hatte ihn recht sehr gerührt. „Scht jene Elenden sprach er zu uns, wie sauer sie es sich werden lassen, etwas von unserm Ueberflusse zu ihrer Nothdurft einzusammeln. Lernet hier, lieber Kinder, lernet dankbar gehen die Wohlthaten Gottes, zugleich aber mitleidig und mild-

„dzieystwa Boskie, o raz litościwemi i imi, łosiernemi dla tych „nieszczęśliwych.” Te go nie mógł Wac Pana Stryy słuchać. On chciał on pobiedz i owym ubogim ludziom ostatek swoich pieniędzy zanieść. Musi on przecięz bardzo bydź dobrym.

Gwilelm.

Od wczorayszego dnia wydaie on mi się daleko lepszym, niż dawniey.

Piotr.

Jakże on był kontent, gdym go nazad odwołał, i rzekł: mój Oyciec daie co rok każdemu z tych ubogich po całym snopie zboża, i po srebrnym groszu, a podczas okrężnego mogą wszyscy do wsi się schozić, i pić eo im się podoba. To się podobato bardzo dobremu Leopoldowi.

„thätig gegen diese Un- „glücklichen seyn.” Das konnte ihr Väter nicht anhören. Er wolte fortlaufen, und den armen Leuten seyn über ges Geld hintragen. Er muß doch wohl recht gut seyn.

Wilhelm.

Seit gestern kömme er mir viel besser vor, als sonst.

Peter.

Wie vergnügt war er nicht, da ich ihn zurückrief und sagte: Mein Papa schenket alle Jahr jedem dieser Armen ein ganze Garbe und einen Groschen, und bey dem Uerndreschmauß dürfen sie alle ins Dorf kommen, und sich satt trinken. Das gefiel ihm gar zu wohl, dem guten Leopold.

G w i l e l m .

Zdaje mi się że słyszę obu nadchodzących: wszak mieliśmy z niemi razem kawę pić.

Leopold.

Jakże się Wac Pan masz, Piotrusiu: Pozwolono nam u WPana kawy się napić. Jesteś także zupełnie rzeźwy Gwihelmku?

K a r o l .

Stuga WPana kochany Piotrusiu Wszelkich pomysłności Gwihelmkowi. Nie prawdą, żeśmy dziś długo spali? Takeśmy się wczorą po polu nabiegali.

P i o t r .

Myśmy dziś wcale kontenci, i cieszymy się, żeście WPanowie po wczoraytżey ochocie smaczno spali.

G w i l e l m .

Ale do osmęy go-

W i l h e l m .

Mich dünkt, ich höre sie beyde kommen: wir sollten ja mit ihnen zugleich Caffee trinken.

Leopold.

Befinden Sie sich wohl, Peter? Man hat uns erlaubt bey Ihnen Caffee zu trinken. Sind sie auch hübsch munter, Wilhelmchen?

K a r l .

Ihr Diener: lieber Peter, Glück zu, Wilhelmchen! Nicht wahr, wir haben heute lange geschlafen? Wir hatten uns gestern auf dem Felde so müde gelaufen.

P e t e r .

Wir sind, heute recht heiter, und freuen uns, wenn sie nach der gestrigen Lust recht sanft geruhet haben.

W i l h e l m .

Aber bis acht Uhr

dziny nie należałoby na wsi spać, Karolku! pięknyście ranek stracili.

Leopold.

Gdyby to odemnie było zależało, tobyśmy wcale się kładź nie powinni byli. Toć to iest tak miło na wsi. Odtąd pewnie ja żadnego żniwa nie opuszczę. To są wcale inne zabawy, niżeli my w wielkich miastach mamy.

P i o t r .

Tedybyś Wac Pan chętnie często bywał na wsi?

Leopold.

O bardzo chętnie. Można się tu nauczyć wiele dobrego, czego się w wielkiem mieście nie doświadcza. Przed rokiem, można mi było powiedzieć, że żyto na drzewach

sollte man doch auch auf dem Lande nicht schlafen, Karlchen! ihr habt einen schönen Morgen versäumt.

Leopold.

Wenn es auf mich angekommen wäre, so hätten wir gar nicht zu Bett gehen dürfen. Das ist ja so allerliebste auf dem Lande. Nun werde ich gewiß keine Aernde wieder versäumen. Das sind ganz andere Lustbarkeiten, als wir in grossen Städten haben.

P e t e r .

Also wären sie wohl gern oft auf dem Lande?

Leopold.

O sehr gern. Man lernt hier viel gutes, daß man in einer grossen Stadt gar nicht erschähret. Vor einem Jahre hatte man mir sagen können, daß das Korn auf den Bäumen wüch-

rośnie, albo się z ziemi wykopie. Bylbym temu zapewne uwierzył. Nigdy m nie ztego nie widział. Tu w j-dnym dniu daleko mędrszym i weselszym zostałem, niżelım był przedtım.

Gwilelm.

Tom ia Wac Panu przecię powiadał, Leopoldku. Ayl-s atoli zawsze tak niewierny, i szydzł-s tylko, kiedy my Wac Panu nasze krotkile opowiadali.

Leopold.

Już tego ia zapewne więcéy czynić nie będę. Wstydzę się mocno, Gwilelmku. Ale powiedz mi Wac Panu przecie, co to był za ieden ów stary człowiek, który tam przy roli pod gęstą Lipą siedział? Wszyscy ludzie mówili z nim, tak uprzeymie. Wac Pana Oyciec także.

se, ober aus der Erde gegraben würde. Ich hätte es ganz gewiß geglaubt. Niemals hatte ich etwas davon gesehen. Hier bin ich in einem Tage, viel klüger und fröhlicher geworden, als ich vorher war.

Wilhelm.

Das hatte ich wohl gesagt, Leopoldchen. Sie waren aber so ungläubig, und spotteten nur, wenn wir Ihnen unsere Vergnügungen erzählten.

Leopold.

Nun werde ich das gewiß nicht mehr thun. Ich schäme mich recht, Wilhelmchen. Aber sagen Sie mir doch was für ein alter Mann das war, der dort am Ufer unter der dicken Linde saß? Alte Leute sprachen so freundlich mit ihm. Ihr Papa auch.

Karol.

Ten dobry starzec, Leopoldku, przed rokiem tyle nam dobrogo napowiadał, żeśmy wszyscy byli wzruszeni. Mój Oyciec kocha go, iak swego Ojca.

Piotr.

Jakoż iest to bardzo dobry człowiek. Już on dawno w naszej wsi żyje.

Karol.

Oy! o tym wiele ia W Panu napowadam, Przed rokiem usiedliśmy pod ową wielką Lipą wszyscy około niego. Tam się go Oyciec zapytał, dla czego on wprzód sam pod drzewem siedział? „ Szanowny Panie, „ rzekł on, tu ia siadam co rok, póki „ żniwo trwa, i cie „ szę się z obitego „ plonu, i z pracowici „ ści moich dzieci i

Karol.

Dieser guter Alte, Leopoldchen, hat uns vorm Jahre so viel gutes erzählt, daß wir alle gerührt waren. Mein Papa liebt ihn, wie seinen Vater.

Peter.

Ja, das ist auch ein recht guter Mann. Er hat schon sehr lange in unserm Dorfe gelebt.

Karl.

O! von dem will ich Ihnen recht viel erzählen. Vorm Jahre saßen wir unter der grossen Linde alle um ihn herum. Da fragte ihn Papa, warum er vorher so allein unter dem Baume gesessen? „ Ehrwürdigster Herr, „ sagte er, „ hier sitze ich alle Jahre, „ so lange die Aerndte „ dauert, und freue mich „ über den Aernetesegen, „ gen, und über die Arbeitsamkeit meiner Kinder.

„ wnuczają. Jam teraz
 „ 90-letnię starości
 „ doszedł, i temi za-
 „ robionemi rękami
 „ już 75 lat chleba me-
 „ go na téj roli dora-
 „ białem się. Teraz
 „ siadam codzień tu-
 „ tay, i dziękuję Bo-
 „ gu naszemu, że mnie
 „ tak długo żywił, i
 „ tak długo zdrowego
 „ utrzymywał, i że mi
 „ tak dobre dał dzie-
 „ ci.”

Leopold.

Pocziwy człowiek,
 W samęj rzeczy, wy-
 glądał on też bardzo
 siwy. Takich starych
 ludzi nie wiele się za-
 pewne trafia!

Karol.

(Opowiada dalej).
 „ Ludzie, którzy tam
 „ na polu tak pilnie
 „ robią, są wszyscy
 „ moimi dziećmi i
 „ wnuczkami. Mam ja,
 „ Bogu dzięki! dosyć
 „ sił do władania plu-
 „ giem i kosą, ale mo-

„ der und Kindeskinde-
 „ r. Ich bin nun 90 Jahre
 „ alt geworden, und ha-
 „ be mit diesen abgehar-
 „ teten Händen schon 75
 „ Jahre mein Brod auf
 „ diesen Aekern erwar-
 „ ben. Nun sehe ich
 „ mich alle Tage hieher,
 „ und danke unserm Gott,
 „ daß er mich so lange
 „ ernähret und gesund
 „ erhalten, und daß er
 „ mir so gute Kinder ge-
 „ geben.”

Leopold.

Der gute Mann! Ja,
 er sah auch recht grau
 aus. Solche alte Leute
 giebt es wohl nicht viel!

Karol.

(Erzählet weiter).
 „ Die Leute, die dort auf
 „ dem Felde so fleißig ar-
 „ beiten, sind alle mei-
 „ ne Kinder und Kindes-
 „ kinder. Ich habe, Gott-
 „ lob! noch Kräfte genug
 „ den Pflug und die Sen-
 „ se zu führen, aber mei-

„ ie dzieci nie chcą te-
 „ go. Pracują one za
 „ mnie niemi. Nie chcą
 „ tnie na to patrzeć, że
 „ im pomagać nie mo-
 „ gę. Z miłości ku mnie
 „ nie chcą mi już tego
 „ dozwolić.”

„ ne Kinder wollen das
 „ nicht. Sie arbeiten für
 „ mich mit. Ich sehe es
 „ nicht gern, daß ich ihnen
 „ nicht helfen darf. Aus
 „ Liebe wollen sie es mir
 „ nicht mehr erlauben.”

Gwilelm.

Wilhelm.

Gdy on to opowia-
 dał, mniósł nasz Oy-
 ciec ręce, i błogosła-
 wił starca i jego bo-
 goboynę dzieci. Dzię-
 kował on moiemu Oy-
 cu, i płakał z rado-
 ści nad tém błogosła-
 wienstwem. My wszy-
 scy płakaliśmy z nim,
 i głaskali starca, iak
 naszego dziadunia.

Als er das erzählte,
 hob unser Papa die Hän-
 de auf, und segnete den
 alten Greis und seine
 frommen Nachkommen.
 Da dankte er meinem
 Papa und weinte vor
 Freuden über diesen Seg-
 gen. Wir alle weinten
 mit und liebkoseten dem
 Alten, wie unserm Groß-
 vater.

Leopold.

Leopold.

Tambym i ja pe-
 wnie także płakał. O
 iak to muszą bydź do-
 bre dzieci! a przecie
 są to tylko chłopci.

Da hätte ich ganz ge-
 wiß auch geweint. O!
 was müssen das für gute
 Kinder seyn! und doch
 sind es nur Bauer.

Karol.

Karol.

Wszakżem ja to
 W Panu często powia-

Daß habe ich Ihnen
 ja oft gesagt, daß die

dał, że ludzie na wsi są bardzo pocziwymi ludźm. Dopuść mi tylko WPan dopowiedzieć. „Moi Potomkowie, mówił stając, rzecz dalej, kochają mnie wszyscy, iak swęgo Oycę. Znoszą mi oni chleb, na który sam zarabiać nie mogę, i są bardzo radzi temu, że mnie w moiej starości równie pielęgnować mogą, iak iam ich w ich młodości pielęgnowałem i za nich pracowałem.” Tu stuknął go Oyciec nasz w ramię, i nazwał go szczęśliwym, iż tak dobre miał dzieci, i powiedział, że Bóg jego bogoboyność iuż tu w jego dzieciach nagradza.

Gwilelm.

A do nas rzekł Oyciec, że wszystkie bogoboyne dzieci, przykładu tego naśladować powinny. Jakżeby też można swoich Rodzicom z serca nie bydź

Leute auf dem Lande recht gute Leute sind. Lassen Sie mich aber nur aus erzählen. „Meine Nachkommen, sagte der Alte weiter, die lieben mich alle wie ihren Vater. Sie bringen mir das Brod das ich nicht mehr selbst verdienen darf, und sind recht froh, daß sie mich in meinem Alter, auch so pflegen können, wie ich Sie in ihrer Jugend gepflegt und für sie gearbeitet habe.” Hier klopfte ihn Papa auf seine Schulter, und rief ihn glücklich, daß er so gute Kinder hätte, und sagte, daß Gott seine Frömmigkeit schon hier in seinen Kindern belohnte.

Wilhelm.

Und zu uns sagte Papa, daß alle frommen Kinder diesem Byspiele folgen müßten. Wie könnte man auch seinen Aeltern nicht herzlich gütlich seyn, da sie uns immer

przychylnymi, gdy oni nam zawsze tak wiele dobrego czynią, i nam wszystko dają, czego potrzebuemy!

Piotr.

Mój Oyciec każe też temu starcowi i jego familli co rok beczkę piwa dawać, za to, że ci ludzie tak są pilni, i swemu staremu Oycu tak wiele synowskięj miłości okazują.

Leopold.

Lecz iakim sposobem ten człowiek takięj doczekał starości, kiedy w swoim życiu tak wiele pracował, i tylko tak niekzemną chłopskię strawę używał?

Karol.

Ladnie się zapytuje L-opoldku. Jeszcześ nie słyszał, że przez pracę i mierność nayłatwięj po-

so viel Gutes thun, und uns alles geben, was wir brauchen!

Peter.

Mein Papa läßt auch diesem Alten und seiner Familie alle Jahr eine Tonne Bier geben, weil die Leute so fleißig sind, und ihrem alten Vater so viel kindliche Liebe beweisen.

Leopold.

Wovon ist aber der Mann so alt geworden, wenn er in seinem Leben so viel gearbeitet, und nur so schlechte Bauerkost genossen hat?

Karl.

Sie fragen artig, Leopoldchen. Haben Sie noch nicht gehört, daß man durch Arbeit und Mäßigkeit am leichtesten

deszłego wieku dosiąc można, kiedy się kto Boga boi, i spokojne ma sumienie? Spytaj się iedno samego starca, kiedy żniwiarski wieniec oddany zostanie i staruszek z swoją familią tu wieczorem będzie.

Leopold.

Któż przynosi ten wieniec, i co on ma znaczyć?

Piotr.

Tego nie wiesz także Leopoldku. Oto będziesz jutro po południu wiele nowego widział, i w wieczor się cieszył. Ja WPanu krótko tylko powiem, co za własność ten wieniec ma. Naprzód iemy obiad, potem siadamy wszyscy przed domem, i czekamy na ludzi, którzy wieniec niosą. Ten bywa tak wielki, iak małe wozowe koło. Jest ze zboża ple-

ein hohes Alter erreichen kann, wenn man Gott fürchtet, und ein ruhiges Gewissen hat? Fragen Sie einmal den Alten selbst, wenn der Aerndtekrantz übergeben ist, und der Greis mit seiner Familie hier speisen wird.

Leopold.

Wer bringt denn diesen Kranz; und was hat er zu bedeuten.

Peter.

Das wissen Sie auch nicht Leopoldchen? O dann werden Sie morgen Nachmittag viel neues sehen, und auf den Abend vergnügt seyn. Ich will Ihnen nur kurz sagen, was für eine Bewandniß es mit dem Aerndtekranze hat. Erst essen wir Mittagsbrod. Dann sehen wir uns alle vor dem Hause hin, und erwarten die Leute, die den Kranz bringen. Der ist so groß, wie ein klein Wagenrad. Er wird von

ciony, a kwiatami i wstęgami wystroiony. Jeden z młodych ludzi niesie go, a wszyscy ludzie, którychś WPan na polu pracujących widział, idą za nim.

G w i l e l m.

Tych my oba niosących widzieli, Karolek i ja. Póki żyć będziemy, tego ukontantowania nie przepomnimy.

Leopold.

Ledwie mogę doczekać, ażebyś mi WPan powiedział, co się dalej dzieie. Gdybyśmy tylko jutro przedzý obiad zjedli! Inaczý czas będzie mi się hardzo dlugi wydawał.

Piotr.

Młode chłopskie dziewczęta i nasze dziewczki mają wtedy okryte głowy kwiecistými wiankami u-

Getraide geflochten, und mit Blumen und Bändern ausgeputzt. Einer von den jungen Leuten trägt ihn, und alle Leute, die Sie auf dem Felde arbeiten gesehen, folgen ihm nach.

W i l h e l m.

Die haben wir alle beyde bringen sehen, Karolek und ich. In unserm Leben werden mir diese Lust nicht vergessen.

Leopold.

Ich kann es kaum erwarten, daß sie mir sagen, was nun weiter geschieht. Wenn wir nur Morgen erst gespeiset hätten! die Zeit wird mir recht lang werden.

Peter.

Die jungen Bauer-mädchen und unsere Mägde sind dann alle in blossen Köpfen mit Blumenkränzen geschmückt

stroione, a bezzenne und die ledigen Bursche
chłopcy i parobki und Knechte mit allerley
wszelkiego gatunku pię- schönen Bändern behan-
knemi wstążkami są gen.
przyozdobieni.

Leopold.

To musi najmilszy
widok sprawować. Po-
wiadayże WPan dalej.

Piotr.

Naprzód idą wszy-
scy bez porządku za
niosącym wieniec. Jak
tylko z nim na nasz
dziedzinec przyyda,
zaczyrają wszyscy o-
wę piękną pieśń: Te-
raz dziękuycie wszy-
scy Bogu, i t. d. Tę
prześpiewuimy całą,
i widać każdemu z o-
czu, iak się cieszy,
że Bóg dla nas tak był
łaskawym, i znowu ty-
le chleba i żywności
dla bydła urosć po-
zwolił.

Leopold.

Toć pewnie Piotru-
siu, tak pocziwych

Leopold.

Das muß allerliebft
aussehen. Erzählen Sie
doch weiter.

Peter.

Erst folgen sie alle
zerstcut dem Kranzträ-
ger. Sobald Sie damit
auf unsern Hof kommen,
stimmen sie alle das schö-
ne Lied an: Nun dan-
ket alle Gott ic. Das
singen wir ganz aus,
und man steht es einem
jeden an den Augen an,
wie er sich freuet, daß
Gott uns so gnädig ge-
wesen, und wieder so
viel Brod und Futter für
das Vieh hat wachsen
lassen.

Leopold.

Nun gewiß, Peter;
so fromme Menschen, die

ludzi, którzy mu tak ihm so herzlich danken,
serdecznie dziękują, die muß Gott wohl recht
musi Bóg bardzo ko- lieb haben, und ihnen
chać i onym swego gern seinen Segen gdn-
błogosławieństwa uży- nen.
czać.

Gwilelm.

Zapewne, Leopold-
ku, Bóg nas kocha.
My też nie zaniechy-
wamy nigdy naszego
codziennego chleba z
wdzięcznością poży-
wać. Ja WacPanu ie-
szcze więcéy powiem.
Przed rokiem, gdy
dziękczynienia pieśń
śpiewano, wszedł Oy-
ciec w koło, które we-
selący się wieśniacy
zrobili. Myśmy stali
przy nim. Tam musie-
liśmy wszyscy z nim
ręce złożyć, a on się
modlił. Przy końcu
zawołali wszyscy, A-
men; i dziękowali ra-
dłoścém sercem Dawcy
wszystkiego dobra.

Karol.

Ey, Ey, Leopold-
ku! Co to za świer-

Wilhelm.

Freylich Leopoldchen,
hat uns Gott lieb. Wit
unterlassen auch niemals,
unser täglich Brod mit
Dankbarkeit zu genieffen.
Ich will ihnen wohl
noch mehr sagen. Vorm
Jahre, als das Danklied
gesungen wurde, trat
Papa in einen Kreis,
den die fröhlichen Land-
leute geschlossen hatten.
Wir standen neben ihm.
Da mußten wir alle mit
ihm die Hände falten, und
er betete. Am Ende rie-
fen sie alle, Amen, und
dankten mit freudigen Her-
zen dem Geber alles Gu-
ten.

Karl.

Ey, Ey, Leopoldchen!
Was sind das für wäp-

czki w oczach? (ca-
łuje go z uprzejmo-
ścią) WPana kocha-
ny Stryaszku, iakże
ia kocham cię teraz!
Już tedy czuiesz prze-
cię sam, że boiszń Bo-
ga iest coś pięknego.
Jutro po południu ie-
szcze to więcéy uczu-
iesz.

Leopold.

O co to za szczęśli-
we życie.

Piotr.

Nie iestżeś WPan
w swoim wielkiem
mieście ieszcze szczę-
śliwszy?

Leopold.

Jako żywo nie. Tam
mamy wcale inne u-
ciechy, które mi się
teraz wcale iuż nie-
podobają; mało co kie-
dy przy nich czuję,
ale tu iestem z całego
serca wesół.

Piotr.

Wieczorem bywa

rige Augen, (er küßt
ihn freundlich) Sie gu-
tes Väterchen, wie lie-
be ich Sie jetzt! Nun
fühlen Sie doch selbst?
daß die Gottesfurcht et-
was schönes ist. Mor-
gen Nachmittag werden
Sie wohl noch mehr füh-
len.

Leopold.

O was ist das für ein
glückliches Leben.

Peter.

Sind Sie den in Ih-
rer großen Stadt nicht
noch glücklicher?

Leopold.

Bei weitem nicht. Da
haben wir ganz andere
Freunden, die mir jetzt gar
nicht mehr gefallen. Ich
fühle nur immer so wenig
dabey; aber hier bin ich
von ganzem Herzen fröh-
lich.

Peter.

Auf den Abend wird

też bardzo wesóło.
Gdy mój Oyciec lu-
dziom dobrą kolacyą,
i do sytości pić da, ro-
bią oni sobie na środ-
ku wsi niewinną za-
bawkę. Nazywam ją
niewinną, bo wszelkie
zdrożności przy niéy
troskliwie unikane by-
wają. Starzec siada
wtedy w środku mię-
dzy niemi, i widać to
bardzo wyraźnie, iak
on się z wesółości
swych dzieci i wnu-
ków cieszy.

Gwilelm.

Tak Leopoldku, to
iest prawda, i WPan
masz zaraz widzieć,
iak oni się koło nie-
go cisną, i onemu co
moment coś przyno-
szą. Wystroione dzie-
wczęta przynoszą mu
zawsze świeży dzban
piwa, i piją do niego
z uprzejmością. Co
najlepszego mają, nio-
są do niego, i głaszczą
z przymileniem rozwe-
selone iego lice. Pa-
robcy i młode chłó-

es auch recht lustig zu-
gehen. Nachdem der Pa-
pa den Leuten eine gute
Mahlzeit und satt zu trin-
ken gegeben, machen sie
sich mitten im Dorfe ein
unschuldiges Vergnügen.
Ich nenne es unschuldig,
weil alle Ausschweifungen
dabey sorgfältig vermie-
den werden. Der Greis
sitzt dann mitten unter
ihnen, und man sieht es
recht deutlich, wie er
sich über die Fröhlich-
keit seiner Kinder und En-
kel freut.

Wilhelm.

Ja, Leopoldchen, daß
ist wahr, und Sie soll-
ten nur sehen, wie sie
sich um ihn herum drän-
gen, und ihm alle Au-
genblicke etwas zutras-
gen. Die gepuzten Mäd-
chen bringen ihm immer
einen frischen Krug Bier,
und trinken ihm freund-
lich zu. Das Beste, was
sie haben, bringen sie
ihm, und streichen ihm
lieblich die fröhlichen
Wangen. Die Knechte
und jungen Bauern bren-

pki zapalają mu raz
wraz łukę, ile razy od
radości zapomni oney
wykurzyć.

Leopold.

Przecudownie. To
ja muszę sam widzieć.
Nie możemyż na wie-
czór koło tego poczci-
wego starca usiąść,
i jego radości bydź
przytomni? Wiesza-
że co, Karolku, my
mu naysmacznieysze
rzeczy z naszey kola-
cyi zaniesiemy, aby
on nas tak lubił, iak
swoie dzieci i wnuczki.

Piotr.

Prawda, tego po-
zwala nam Oyciec,
abyśmy przy nim sie-
dzieli, i jego się ukon-
tentowaniom wraz z
nim przypatrywali, a-
le zanieść nic mu nie
możemy. Bo dziś ie-
my daleko późniéy,
niż kiedy indziéy, a
po stole nie możemy
znowu iść na wieś.
To atoli nic nie zna-

nen ihm allemal sein
Pfeifchen wieder an, wenn
er vor Freuden verges-
sen, es auszurauchen.

Leopold.

Allerlieb. Daß muß
ich selbst sehen. Können
wir uns nicht auf den
Abend um den guten Al-
ten herumsetzen, und sei-
ner Freude beywohnen?
Wissen Sie was Kar-
lchen; wir wollen ihm das
Delikateste von unserer
Abendmahlzeit mitbrin-
gen, damit er uns auch so
gut sey wie seinen Kindern
und Enkeln.

Peter.

Ja, daß erlaubt uns
Papa wohl, daß wir uns
zu ihm setzen, und seine
Freude mit ansehen, aber
mitbringen können wir
ihm nichts. Denn heute
essen wir viel später, als
sonst, und nach Tische
dürfen wir nicht wieder
ins Dorf gehen. Daß
hat aber nichts zu sagen.
Der Alte bekommt doch
von der Mama für sich

czy. Starzec dostaje i
tak od matuli dla siebie
iedynie samego sztukę
naysięknieyszego pla-
cka, i flaszeczkę na-
szego naylepszego wi-
na, a to nosi mu ma-
tunia sama do wsi. Tam
pije on ochoczo za iéy
i mego Oyca zdrowie,
i dziękuje tak czule za
szacowne wzmocnienie
swego żołądka. My
możemy wtedy bydź
także przy tém.

Leopold.

To iest wybornie.
Więc on i nasze zdro-
wiz pić będzie.

Karol.

Cała ta wesolość dla
nas wszystkich nazbyt
prędko przeydzie.

ganz allein ein Stück von
ihnen Kuchen, und ein
Fläschen von unserm bes-
ten Wein, und das bringt
ihm Mama selbst ins Dorf.
Da trinkt er fröhlich auf
ihre und meines Pappas
Gesundheit, und dankt
so freundlich für die kost-
bare Stärkung seines Ma-
gens. Wir können denn
auch dabey seyn.

Leopold.

Das ist vortreflich.
Denn wird er auch wohl
einmal unsere Gesundheit
trinken.

Karl.

Die ganze Lust wird
für uns alle viel zu ge-
schwind vorüber gehen.

Erzählungen

aus dem Leben Friedrichs des Zweiten,
Königs von Preußen.

1.
Der alte General Zieten schlief einst bey der königlichen Tafel ein, und als ihn jemand aufwecken wollte, sagte der König: Laßt ihn schlafen, er hat lange genug gewacht.

2.
Bey der Belagerung der Festung Küstrin waren große Fehler vorgegangen. Als sich der Kommandant deswegen bey dem Könige entschuldigte, antwortete er ganz gelassen. Der Fehler liegt an mir selbst: Warum habe ich ihn zum Kommandanten gemacht.

3.
Nach der unglücklichen Schlacht bey Kollin schrieb Friedrich an den Lord Marschall unter andern auch folgendes: Daß Glück hat mir diesen Tag den Rücken zugekehrt. Ich hätte es vermuthen sollen: es ist ein Frauenzimmer, und ich bin nicht Galant. Es erklärte sich für die Damen, die mit mir Krieg führen.

POWIEŚCI

z Życia Fryderyka Drugiego Króla
Pruskiego.

1.
Stary Jenerał Zitten zasnął raz był u Królewskiego stołu: a gdy go ktoś obudzić chciał, rzekł Król: niech spi, dosyć on długo dla nas czuwał.

2.
Przy oblężeniu twierdzy Kistryna, wielkie zaszyły błędy. Gdy się Kommandant z tego przed Królem usprawiedliwił, odpowiedział on całę spokojnie: Błąd ten spada zaiste na mnie samego. Poczõem ja też ciebie kommandantem zrobił!

3.
Po nieszczęśliwým bitwim pod Kollinem, pisał Fryderyk do Lorda Marszał między innemi i to co następuje: Fortuna tego dnia tyłem się do mnie obróciła. Powinienem się był tego spodziewać. Jest to kobiéta, a ja nie do umizgów. oświadczyła się tedy za damami, które ze mną wojnę prowadzą.

4.

Bey der Zusammenkunft des Königs mit dem Kaiser war große Tafel, mozu die vornehmsten Offiziere gezogen wurden. Da sich der General Laudon untenan setzen wollte, rief ihm der König zu. Kommen sie her, General Laudon, setzen sie sich hieher; ich habe sie allemall lieber zur Seite, als mir gegenüber.

5.

Das auf königliche Kosten gebauete Predigerhaus in Potsdam, erhielt nur einen Eingang. Die Geistlichen suchten daher schriftlich beym Könige an, für einen jeden Prediger einen besondern Eingang machen zu lassen. Der König schrieb eingenständig auf die Bittschrift: Es ist nur eine Thüre zum Himmel.

6.

Der General Zarembo hatte einen weitläufigen polnischen Namen. Der König hatte davon gehört und fragte ihn einmal: Wie heißt er denn eigentlich Zarembo? Der General sagte seinen langen Namen her. Ey! rief der König aus, so heißt ja der Teufel nicht. Mit kalten Ernste erwiderte Zarembo: Nur Eure Majestät, der ist auch nicht von meiner Familie.

7.

Der König sagte einst zu dem Abt Bastiani: Wenn Sie die päpstliche Krone erlangen werden, die ihr erbaulicher frommer Lebenswandel Ihnen gewiß noch erwerben muß, wie werden Sie mich aufnehmen, wenn ich nach Rom komme Ihnen meine Devotion zu erweisen? Man lasse den schwarzen Adler herein,

4.

Przy zjechaniu się Króla z Cesarzem był dany wielki stół, do którego przednieysi officerowie zaproszeni byli. Gdy Jenerał Laudon nizko usiądz chciał, zawołał nań Król: Podź sam Jenerale Laudonie, usądz tu: wolę cię zawsze mieć obok siebie, niżeli przeciw sobie.

5.

Królewskim kosztem wystawiony dla Predykantów dom w Potsdamie miał tylko jedno wniście. Duchowni dopraszali się przeto na pismie u Króla, ażeby dla każdego Predykanta osobny wschód zrobić pozwolił. Król napisał własną rękę na suplice; jedne są tylko drzwi do nieba.

6.

Jenerala Zaręba miał bardzo obszerny Polski przydomek. Król słyszał o tém, rapytał go raz: Jakże się nazywasz właściwie Zarębo? Jenerał powiedział mu swoje długie nazwisko. Ey! zawołał Król, tak się i diabeł nie nazywa. Z nimną krwią odpowie mu Zaręba. Prawda Nayiasnieyszy Panie, bo on też nie iest z moięy familii.

7.

Król rzekł do Opatu Bastyańskiego: Kiedy WPan Papiezkię korony dostąpisz, którą przykładne i pobożne iego życie wyiednać mu pewnie musi, iakże mnie przyymiesz, gdy do Rzymu przyiadę dla okazania WPanu moięy przychylności? Wpuścić czarnego Orła do

werde ich sagen, versetzte der Abt, er bedede mich mit seinem Flügel, aber verschone mich mit seinem Schnabel.

8.

Ein Bedienter hatte den König so erzürnet, daß er ihm ein Ohrfeige gab, und seine Haare dabey etwas in Unordnung brachte. Der Bediente setzte sich hierauf in des Königs Gegenwart vor einem Spiegel, und steng an seine Frisur zurecht zu machen. Schurke! was unterstehst du dich? Eure Majestät, ich wollte nicht gern die Leute in dem Vorzimmer sehen lassen, was zwischen uns beyden vorgegangen ist. Der König lachte darüber, und ging aus seinem Zimmer.

9.

Ein Reisender der sich in Potsdam aufhielt, macht die Anmerkung: Die Bibliothek des Königs sey eine der schönsten, wom feinsten Geschmacke, und von seiner eigenen Unordnung! Er ließ sich auch die Garderobe zeigen: diese bestand aus zwey blauen Röcken mit rothen Aufschlägen, wovon an dem einen das Futter schon etwas durchgerieben war, zwey gelben ziemlich stark mit spanischen Schnupftabak bestreuten Westen, drey Paar gelben Beinkleidern, und einer blausammernen reich mit Silber gestickten Gardeuniform. Zahlreicher war der Kleidervorrath Friedrichs nie. Wie selten trift man in Palästen dergleichen Garderoben, dergleichen Bibliotheken an!

10.

In dem siebenjährigen Kriege ritt der König einst mit einem ganz kleinen Gefolge zu recognosciren. In einem Gebüsch lagen einigen Panduren, die durch

mnie każe, odpowiedział Opat, aby mnie zastaniał skrzydłem swoim, a nie raził dziobem.

8.

Jeden służący tak był Króla rozgniewał, że ten dał mu w gębę i włosy jego przy tém nieco rozczochrał. Służący stanął potem w przytomności Króla przed zwierciadłem, i zaczął fryzurę swoją poprawiać: Hultaiu! cóż to ty robisz? Najjaśnieyszy Panie, niechciałbym ludziom w przedpokoiu daż poznać, co między nami obudwoma zaszło. Król rozśmiał się na to, i wyszedł ze swego pokoju.

9.

Pewny Woiażer, który w Potsdamie nieiażki czas bawił, czyni uwagę: że Biblioteka Króla jest naysięknieysza, naywybornieyszego gustu: i od niego samego ułożona. Kazał on sobie także garderobę pokazać: ta składała się z dwóch granatowych zwierchnich sukni z czerwonymi wyłogami, z których u iednéy podszewka już nieco przetarta była: z dwóch żółtych mocno tabaką hiszpańską nabitych kamizelek: z trzech par żółtych spodni, i z iednego granatowego axamitnego bogato srebrem haftowanego Gwardyi munduru. Nigdy licznieyszą nie była garderoba Fryderyka. Jak rzadko zastać po pałacach podobną garderobę, podobną Bibliotekę!

10.

Pod czas siedmioletniéy wojny, wyiechał raz Król z małą eskortą na rekognoskowanie. W iednych krzakach leżało kilku Pandurów,

einzelne Schüsse nach dem Befolge des Monarchen zielten. Der Held achtete dies nicht, als ihm plötzlich ein Feldjäger zurief: Retten sich Eure Majestät, da unter diesem Baume dicht am Wege legt einer auf Sie an! Friedrich behielt seine Fassung, sah sich um, erblickte den zielenden Panduren, hob seinen Stock in die Höhe, und rief ihm mit drohender Stimme zu! Du! du! und der Pandur nahm erschrocken sein Gewehr vor den Fuß, entblößte sein Haupt und blieb in ehrerbietiger Stellung stehen, bis der König vorüber geritten war.

11.

Als sein Alter und seine Leibeschwäche zunahmen, begegnete es dem Könige einigemal, daß er etwas länger schlief, als er sich vorgesezt hatte. Er ärgerte sich darüber, und befohl seinem Kammerlakaien ihn nicht länger, als bis vier Uhr schlafen zu lassen. Einst kam ein Bedienter, den der König erst angenommen hatte, um diesen Befehl zu erfüllen. Laß mich doch noch ein wenig schlafen, ich bin noch gar zu müde! Eure Majestät haben mir befohlen, ich sollte so früh kommen. Nur noch eine einzige Viertelstunde, sage ich. Keine Minute. Eure Majestät? es ist vier Uhr; ich lasse mich nicht abweisen. Nun das ist brav! rief der König, du würdest übel angekommen seyn, wenn du mich hättest liegen lassen.

12.

Bei der Belagerung von Schweidnitz war der König mit einem Ingenieur nicht zufrieden, und sagte mit Unwillen zu ihm: Scheer er sich zum Henker! Der Ingenieur ging stillschweigend weg.

którczy pojedynczemi wystrzałami do eskorty Króla celowali. Bohater nie zważał na to, aż nań nagle Jegier ieden zawołał: Nayaśniesz, szy Panie, ratuy się! tam pod owem drzewem tuż przy drodze mierzy ieden do Pana. Fryderyk nie zmieszał się bynajmniéy, obeyrzał się, postrzegł celującego Pandura, podniósł swoją łaskę w górę, i zawołał nań groźnym głosem: Ty! ty! a Pandur wziął przełknięony swoją bronią do nogi, odkrył głowę, i stał w pełnéy uszanowania postawie, aż póki Król nie przejechał.

11.

Gdy jego wiek i jego słabość wzmagaly się, trařilo się Królowi kilka razy, że trochę dłużej spał, niżeli sobie założył. Markotno mu to było, i rozkazał swemu pokojowemu, aby mu nie dłużej iak do czwartéy godziny spać pozwolił. Raz przyszedł służący, którego Król dopiero co był przyjął, dla dopełnienia tego rozkazu. Day mi jeszcze trochę się przespać, iestem cale ociężały. Wasza Królewska Mość rozkazales mi, abym tak rano przyszedł. Jeszcze tylko ieden kwadransik, mówię ci: ani minuty N. Panie: już czwarta godzina; nie dam się odprawić. No! to i dobrze zawołał Król, byłbyś bardzo źle przywitany, gdybyś mi był leżeć pozwolił.

12.

Przy oblężeniu Świdnicy nie był Król z jednego Inżyniera kontent, i rzekł do niego z gniewem: Idź precz do kata! Inżynier słowa nie powiedziawszy odszedł. Król to wi-

Da es der König sah, rief er ihn zurück, und sagte: ich will daß ihr die Belagerung fortsetzt, und dann fortgeht. Ohne sich lange zu bedenken antwortete ihm der Ingenieur: Eurer Majestät bin ich für die Gnade verbunden, daß Sie mir erlauben, mir erst ein Bein, oder einen Arm weg-schießen zu lassen, ehe ich aus ihrem Dienste gehe. Ich habe aber beyde nöthig, damit ich Eurer Ma-jestät die Unkosten ersparen kann mich, aus Ihren Staaten tragen zu lassen. Ueber diese Dreistigkeit war der König nicht ungehalten, sondern lachte dar-über, befahl ihm an seine Arbeit zu gehen, und beschenkte ihn reichlich.

13.

Als Stanislaus Augustus den Polnischen Thron bestieg, erhielt er Glückwünschungsschreiben von allen Höfen. Das merkwürdigste ist das vom Könige von Preußen. Eure Majestät müssen be-denken, daß, da Sie Ihre Krone durch Wahl und nicht durch Geburt erhalten haben, die Welt auf-merksamer auf Ihre Handlungen seyn wir als irgend eines andern Monarchen in Europa, das ist nicht mehr wie billig. Da letzteres bloß eine Wirkung der Verwandtschaft ist, so erwartet man von einem solchen nichts mehr (wie wohl viel mehr zu wün-schen wäre) als das, womit die Menschen ge-wöhnlich begabet sind; aber von den, welcher von seines Gleichen von einem Unterhan zum Könige erhoben worden, von dem welcher freywillig ge-wählt worden über die zu regieren, die ihn wähl-ten, erwartet man alles was nur eine Krone ver-dienen und zieren kann. Dankbarkeit gegen sein Volk ist die erste Tugend eines solchen Monar-chen, denn ihm allein nächst der Vorsehung hat

dząc zawołał go i rzekł: Chcę ażebyś oblę-żenia dokończył, a potem odszedł. Bez dłu-giego namyslenia się odpowiedział mu Inżynier: Waszcy Królewscy Mości jestem za tę łaskę obowiązany, iż pozwalasz, abym sobie wprzód nogę lub rękę ustrzelić dał, nim z iego służby wywędę; oboje atoli jest mi potrzebne, abym W. Król: Mości kosztu oszczędzić mógł na wy-niesienie mnie z iego Państwa. Na tę iego zu-chwałość Król się nie oburzył, owszem rozśmiał się, kazał mu do swoiey roboty powrócić, i u-darował go hojnie.

13.

Gdy Stanisław August na tron Polski wstąpił, odebrał powinszowanie od wszyst-kich dworów. Naywiększy godne uwagi jest powinszowanie Króla Pruskiego. Wasza Kró-lewska Mość powinienes rozważyć, że kiedyś przez elekcyę, a nie przez urodzenie koronę otrzymał, świat bacznieyszym na iego postęпки będzie, nizeli na sprawy ktoregokolwiek in-nego Monarchy Europy; i nie nad to sprawie-dliwszego. Gdy bowiem ostatnie tylko jest sku-tkiem pokrewienstwa, tedy nie spodziewają się po takim niczego więcéy (luboby daleko wię-céy życzyć należało) nadto, czém ludzicę po-spolicie obdarzeni bywają: lecz po tym, który od równych sobie z poddanego na Króla wy-niesiony został, po tym, który dobrowolnie wybrany był do rządzenia temi, którzy go obra-li, obiecują sobie wszystko, co tylko na koro-nę zasłużyć, i onę zdobyć może. Wdzięczność dla swego ludu jest pierwszą cnotą takowego

13

erz zu danken, daß er Monarch ist. Ein König durch Geburt, der seines Standes unwürdig handelt, ist bloß eine Satyre auf sich selbst; aber ein gewählter König, der seiner Würde nicht gemäß handelt, beschimpft auch seine Unterthanen. Eure Majestät werden gewiß diese Wärme verzeihen: sie ist eine Wirkung der aufrichtigen Achtung. Der vorzüglichste Theil des Gemäldes ist nicht so sehr eine Lehre, was Sie seyn sollen, als eine Pro-
pheetische, was Sie seyn werden.

Aus den Vaterländischen Geschichten.

14.

Die übermäßige Neigung zu der Jagd und schönen Pferden, bewog Wyżga den Erzbischof von Gnesnen zu sagen: daß viele jungen Herren das traurige Schicksal des Aeson und Diomedes, die von ihren eignen Pferden, und Hunden gestressen wurden, erfahren.

15.

Man berichtete einst den Johann Chodkiewicz, daß eine unzählige Menge Feinde anrückte. Obgleich dieser Held nur ein Handvoll Truppen bey sich führte, so griff er dennoch alsbald auf die erhaltene Nachricht mit unerschrockenem Muth nach dem Säbel, und sagte: Mit diesem Säbel will ich die Feinde zählen.

16.

Stephan Batory besuchte einst in Krakau die Schulen, und da er Willens war die Jugend zu überreden, daß die Wissenschaften den Weg zu Eh-

Monarchy: bo iemu samemu po Opatrzności winien jest, że jest Monarchą. Król z urodzenia, który nie tak iak przystało na stan iego czyni, ściąga tylko na siebie samego naganę; ale obrany Król który się dostoięństwu swemu nieprzyzwoicie sprawuje, bańbi także swoich poddanych. W. K. Mość wybaczysz pewnie zapałowi temu, jest on skutkiem rzetelnego szacunku. Naypiękniejsza część obrazu nie tak jest nauką, czém bydz powinienes, iak raczej przepowiedzeniem, czém będziesz.

Z Oyczystych dzieiów.

14.

Zbyteczne przywiązanie do polowania i pięknych koni, pobudziło Wyżgę Arcybiskupa Gnieźnińskiego do powiedzenia: że wielu młodych Paniczów smutnego losu Akteona i Dyomedesa, którzy od swoich własnych koni i psów pożarci byli, doznawiają.

15.

Doniesiono raz Janowi Chodkiewiczowi, że niezliczone mnóstwo nieprzyaciół nadchodziło. Lubo ten Bohatyr garstkę tylko wojska z sobą prowadził, wziął się jednak zaraz po odebraney téy wiadomości z nieustraszonym umysłem za szablę i rzekł: Tą ja szablą nieprzyaciół policzę.

16.

Stefan Batory odwiedzał raz w Krakowie szkoły: a że chciał młodzież przekonać, iż nauka drogę do godności nayspewnię to-

renstellen am sichersten bahnen; sprach er zu einem armen, aber den Studien fleißig obliegenden Studenten: *Disce puer: faciam te* Mościpanie, daß ist: *Lerne Junge*, und ich will dich zum Herrn machen.

17.

Als Johann der dritte nach Wien abreiste bemerkte er, daß seine Gemahlinn, die ihr kleines Söhnchen auf dem Arme hielt, weinte. Er fragte sie also nach der Ursache. Diese ihres Mannes würdige Heldinn antwortete; *Es thut mir leid, daß dieses Kind noch nicht im Stande ist mit dir zugleich nach der Sieges Krone zu streben.*

18.

Ein schönes Beyspiel der Liebe gegen die Aeltern hat uns Boleslaus der Krummäulichte gegeben, indem er fünf Jahre lang nach dem Tode seines Vaters Wladislaus im Trauer gieng. Der nämliche König pflegte zu sagen, so oft er das Gemälde des Vaters, welches er immer auf seiner Brust trug, anschaute: *Bewahre mich Gott, daß ich etwas der Ehre meines Vaters unanständiges begehe.*

19.

Karl Gustav König von Schweden lobte die Tapferkeit des Czarniecki, und begehrte ihn persönlich zu kennen. Deswegen schickte er seinen General Schlipenbach zum Geißel für ihn. Es ist kein Geißel nöthig, sagte Czarniecki zum Schlipenbach: *mir ist es am königlichen Worte genug, meiner Sicherheit gewiß zu seyn.*

ruie, rzeł do jednego ubogiego, lecz pilnie uczącego się studenta: *Disce puer, faciam te* Mościpanie, to iest, ucz się się chłopcze, a uczynię cię panem.

17.

Gdy Jan trzeci pod Wiedeń odieżdżał, postrzegł, że jego żona swego małego synka na ręku trzymając płakała. Spytał ię się więc o przyczynę. Ta swego męża godna bohaterka odpowiedziała: *Bolesno mi iest, że to dziecko ieszcze nie iest w stanie z tobą razem zwyciężkich dobiiać się laurów.*

18.

Piękny przykład miłości ku swoim Rodzicom dał nam Bolesław Krzywousty, gdy przez pięć lat po śmierci Ojca swojego Władysława w żałobie chodził. Tenże sam Król zwykł był mawiać, ile razy na portret Ojca, który zawsze na piersiach nosił, spojrzął: *Niech mnie Bóg uchowa, ażebym co honorowi Ojca moiego nieprzystoynego popełnił.*

19.

Karol Gustaw Król Szwedzki wielbił męstwo Czarnieckiego, i żądał go z osoby poznać. Na ten koniec posłał swego Jenerała Szlipenbacha w zastaw za niego. Nie potrzeba żadnego zastawnika, rzeł Czarniecki do Szlipenbacha, *dosyć mi iest na królewskim słowie, abym bezpieczeństwa mego był pewny.*

20.

Als man Johann Sapięha dem Kanzler von Litzhauen erzählte, daß ein gewisser Herr einen sehr schönen Büchervorrath hätte, allein kein Buch drauß raus lese: so sagte Sapięha hierauf: Der Mensch ist einem Büchlichen ähnlich, welcher einen Buckel hinter sich trägt, ihn aber niemals sieht.

21.

Alexandra Catharine Czarnieckinn eine Tochter des berühmten Czarniecki nahm von ihrem Vater, der sich nach Dännemarl wieder hie Schweden aufmachte, mit diesen Worten Abschied! O wie bedauere ich es, daß ich nicht als eine Mannsperson geboren bin, auf das ich den väterlichen Thaten nachahmen, und seinen Ruhm erben könnte.

22.

Als Hedwige die Mutter Heinrichs des zweyten Fürsten von Berslau erfahren hatte, daß die Tartarn Pohlen plünderten, und gegen Schlesien anrückten, ergriff sie einen Säbel, both ihn dem Sohne, und sprach: Liebster Sohn! willst du, daß ich mich nicht schäme, deine Mutter zu seyn, so eile zur Rettung des Vaterlandes. Und da sie von seinem Tode Nachricht bekam, schalt sie ihre Schwiegertochter, die den Tod ihres Mannes beweinete.

23.

Stephan Czarniecki fiel die Haydamaken in Monasterziska an: und als er der erste die Berschanzungen erstieg, durchbohrte ihm eine feindliche Kugel das Gesicht und riß ihm den Kinneaden aus. Ein so schwerer Schuß übergoss ihm den Mund mit Blut und hemmete den Athem. Als man

20.

Gdy Janowi Sapięze Kanclerzowi Litewskiemu powiedziano, że pewny Pan bardzo piękną bibliotekę miał, ale żadney xiążki z nięj nie czytał, rzekł Sapięha na to: Ten człowiek jest do garbatego podobny, który garb za sobą nosi, ale go nigdy nie widzi.

21.

Alexandra Katarzyna Czarniecka, córka sławnego Czarnieckiego pożegnała swego Oycę, który się do Danię przeciwko Szwedom wybierał, temi słowy. O jak żałuję, żem się mężczyzną nie urodziła, ażebym Oycowskich czynów naśladować i sławę jego dziedziczyć mogła!

22.

Gdy Jadwiga Matka Henryka drugiego Xiążęcia Wroclawskiego dowiedziła się, że Tartarzy Polskę plondrowali, i ku Szląskowi zbliżali się, porwała pałasz, podała go synowi i rzekła: Kochany Synu! chceszli, bym się nie wstydzila, żem jest twoią Matką, śpieszże na ratunek Ojczyzny. A gdy o jego śmierci wiadomość odebrała, zgromiła swoją synową, że śmierć męża optakiwała.

23.

Stefan Czarniecki napadł na Haydamaków w Monasterzyskach: i gdy pierwszy na szançe wskoczył, przeszyla mu nieprzyjacielska kula twarz, i wyrwała szczękę. Tak ciężki postrzał zalał mu usta krwią, i zatamował oddech. Gdy go więc z konia zdięto, i on

ihn nun vom Pferde genommen, und er das geronnene Blut ausgespien hatte, fragte er alsobald, ob die Stadt erobert wäre.

24.

Theophile Sobieskinn vom Hause eine Danilowiczinn Castellannin von Krakau bewillkommete ihre von Paris zurückkommenden Söhne mit diesen Worten: Gott sey Dank, daß ihr gekommen seyd, denn das Vaterland hat eurer Hülfe nöthig. Gehet unsern Schimpf an den Tartaren zu rächen. Allein wisset, daß ich euch nicht für meine Söhne erkennen werde, wenn ihr jenen gleichen werdet, die bey Wilawce die Flucht ergriffen:

25.

Die von ihren Herren unterdrückte Ruffische Bauerschaft haßte die Polen so sehr, daß nicht nur die Männer, sondern so gar die Weiber oft dem Tod dem Leben unter Polnischer Regierung vorzogen. In Busche einem Städtchen, welches Stephan Czarniecki einnahm, brachte die Frau eines Hauptmanns erst den Mann mit eigener Hand um, hernach setzte sich auf eine Pulvertonne, und steckte sie unter sich an, damit sie nicht lebendig in die Hände der Eroberer fiele.

26.

Nachdem Jakob Sobieski, den man an die Stelle August des zweenen zum Könige von Polen wählen wollte, in Schlessen aufgefunden, und nach Leipzig in Verwahrung gebracht worden war; schlug Carl der zwölfte dem Prinzen Alexander vor, denselben Thron zu besteigen, den das Glück seinem Bruder nicht zu gönnen schien. Er gedachte dabey nichts weniger, als eine abschlägige Antwort von ihm zu erhalten. Allein er ersannte, da ihm der Prinz seine eilen Gesinnungen durch diese Worte zu verstehen gab: Niemals, sagte er, wird mich etwas

zsiadłą krew wypluł, spytał się natychmiast, czyli miasto było dobyte.

14.

Teofila Sobieska z domu Danitowiczowna, Kasztelanka Krakowska, przywitała swoich z Paryża powracających synów temi słowy; Bogu dzięki, żeście przyiechali, bo Ojczyzna waszcy pomocy potrzeba. Idźcie się naszey hańby na Tatarach pomścić. Ale wiedzcie, że was za moich synów nie uznaję, jeżeli owym podobni będziecie, którzy pod Piławcami pierachnęli.

25.

Od swoich Panów uciśnione Ruskie chłopstwo nienawidziło Polaków tak bardzo, że nie tylko mężczyźni, ale nawet kobiety częstokroć śmierć nad życie pod Polskim rządem przekładały. W Buszy miasteczku, którego Stefan Czarniecki dobył, żona jednego Setnika zabiła na-przód męża własną ręką, potem usiadła na beczce prochu i zapaliła ją pod sobą, ażeby żywcem w ręce zwycięzców nie wpadła.

26.

Gdy Jakób Sobieski, którego na miejsce Augusta drugiego Królem Polskim obrać chcia-no, w Szląsku schwytany i do Lipska w areszt zaprowadzony został: proponował Karol dwunasty królewiczowi Alexandrowi, ażeby na ten tron wstąpił, którego fortuna bratu jego zdała się wzbraniać. Niczego się on mnięć nie spodziewał, iak odmawiającą odpowiedź od niego odebrać. Aliści zdumiał się, gdy mu Królewicz swój wpaniały myślenia sposób temi słowy dał poznać; Nigdy mówił on, nie

bewegen können, aus dem Unglücke meines Vaterlandes und meines ältern Bruders einigen Vortheil zu ziehen.

27.

Nachdem unser Kriegsheer bey Bezora geschlagen wurde, führte der Feldherr Solkiewski die Ueberbleibsel gegen den Dniester, und bedeckte sie mit eigener Brust vor den nachjagenden Türken. Seine Söhne riethen ihm, daß er sein eigenes Leben retten sollte. Nein, meine Kinder, antwortete der Greis, die Republik hat mir das ganze Heer anvertrauet. Wenn ich es nicht erhalte, so will ich mit zugleich umkommen. Und so geschah es auch. Auf dem Orte wo er blieb, wurde eine Säule errichtet mit der Aufschrift: Lernet, wie angenehm es ist, für sein Vaterland zu sterben.

28.

Eine merkwürdige Tapferkeit, die der Spartanischen gleicht, bezeugte bey Stawischeze ein gewisser Jüngling Sglobicki. Denn dieser sprang auf die feindliche Verschanzung, und steckte da die Fahne auf. Als ihm aber ein Kosak die rechte Hand mit dem Säbel abgehauen, ergriff er die umfallende Fahne mit der linken, und ließ sie nicht eher austreiben, bis er auch diese zweite verloren hatte. Auf gleiche Art soll sich ein gewisser Kowalski hervorgethan haben, welcher, als ihn die Feinde umringet hatten, um sich die Fahne nicht aus den Händen reißen zu lassen, den Schaft auf die Seite warf, die Fahne allein zusammen wickelte, sich hinauflegte, und getödtet wurde.

29.

Jakob Sobieski Kastellan von Krakau gab dem Aufseher seiner Söhne Markus und Johannes, die er auf die Academie von Krakau schickte, unter

mię naklonić nie potrafi, abym z nieszczęścia moiej Ojczyzny i mego starszego brata jaką korzyść ciągnął.

27.

Gdy nasze woysko pod Cecorą zbite zostało, uprowadzał Hetman Zolkiewski niedobitków ku Dniestrowi, i zastłaniał ich własnymi piersiami od otaczających Turków. Synowie jego radzili mu, aby swoje własne życie ratował. Nie, moje dzieci, odpowiedział starzec, Rzeczpospolita całe mi woysko powierzyła: jeżeli go nie uratuję, to razem zginę; i tak się też stało. Na miejscu, na którym poległ, wystawiono słup z napisem: Uczcie się, iak miło za swoię Ojczyznę umierać!

28.

Znakomitą waleczność, która Spartańskię wyróżnywa, okazał przy Stawiszczach pewny młodzieniec Zglobicki. Bo ten wskoczył na nieprzyjacielski szaniec, i na nim swoię zatknął chorągiew. Gdy mu zaś Kozak prawą rękę szablą odciął, uchwycił wywracającą się chorągiew lewą, i nie dał iey sobie prędkę wydrzeć, póki i téy drugiey ręki nie stracił. Podobnym sposobem miał się także nieiski Kowalski popisać, który, gdy go nieprzyjaciele obskoczyli, aby sobie chorągwi z ręki nie dał wyrwać, drzewce iey na bok odrzucił, samę chorągiew w kłęb zwinął, na nię się położył, i tak zabity został.

29.

Jakób Sobieski Kasztelan Krakowski dał dozorczy synów swoich Marka i Jana, których do Akademii Krakowskię wysyłał, między

andern auch diese Warnung: Ich wollte nicht, daß meine Söhne leckerhaft und verzärtelt aufgezogen würden: vielmehr wünsche ich, daß sich ihr Magen bey Zeiten zu groben Speisen gewöhne, derer zu genießen es sich ihnen in den Kriegen treffen wird. Diesen seinen Söhnen, als sie nach Paris reiseten, gab er folgende Erinnerung: Machet euch in allen vollkommen, bloß nicht im Tanzen, denn dieses werdet ihr hier von den Tartarn erlernen.

30.

Als Heinrich der Kaiser Glogau einnehmen wollte, ließ er die Kinder der wohlhabendsten Bürger dieser Stadt, welche ihm vormals zum Uterpfande gegeben worden waren, an die Spitze seines Kriegsheers stellen, damit die Belagerten ihr zum Ziele der Pfeile ausgefektes Blut sähen, und sich aus Mitleid gegen dasselbe ergeben möchten. Doch die Liebe zum Vaterlande ersticke die Stimme der Natur, in den tapferen und dem Lande treuen Herzen. Die Glogauer ließen sich durch das traurige Seufzen der Unschuld nicht bewegen. Sie warfen die Pfeile so wohl auf die Ihrigen, als auf die Feinde, und so nöthigten sie den Kaiser abzuziehen.

31.

Zur Zeit der Belagerung des Schlosses von Trembowla durch Ibrahim Bascha im Jahre 1675. entschloß sich endlich Chrzanowski, nach dem er sich tapfer widerseht hatte, sich den Muselmännern zu ergeben: Mein seine Gemahlinn ergriff die Waffen und sagte: „Entweder nimm mit diesem Eisen das Leben, damit ich die Schande nicht habe, die du dir bereitest: oder du kommst durch meine Hand um, wenn du dich unterstehst den König, die Familie und das Vaterland zu ver-

innemi i tę przestrogę; Nie chciałbym, aby moi synowie delikatnie i pieszczonnie wychowani byli, owszem pragnę, ażeby się ich żołądki wczesnie do grubych potraw przyzwyczaiły, których im używać podczas wojen nie raz wypadnie. Tymże swoim synom, gdy do Paryża wyjeżdżali, dał następujące napomnienie: Doskonalcie się we wszystkiém, tylko nie w tańcach, bo się tu tego od Tatarów nauczyć.

30.

Gdy Henryk Cesarz Glogowa dobył, chciał, rozkazał dzieci najbogatszych obywatelów tego miasta, które mu dawniey w zakład dane były, na czele swego woyska postawić, ażeby oblężeni swoją na cel strzał wystawioną krew widzieli, i z politowania nad nią poddali się. Jednak miłość Ojczyzny stłumiła głos natury w mężnych i krajowi swemu wiernych sercach. Glogowianie nie dali się smutnym iękiem niewinności wzruszyć. Rzucali oni pociski tak na swoich, jak na nieprzyjaciół, i tym sposobem przymusili Cesarza do odstąpienia.

31.

Podczas oblężenia Zamku Trębowelskiego przez Ibraima Baszę w roku 1675 postanowił nakoniec Chrzanowski, który dotąd mężny dawał odpor, Muzułmanom się poddać. Lecz żona jego wzięła się do pałasza i rzekła: „Albo mi odbierz tę żelazem życie, abym nie była uczestniczką tej hańby, którą sobie gotujesz; albo sam zginiesz z ręki mojej, jeżeli się odważysz Króla, Familią i Ojczyznę zdradzać.” Taką odwagą kobiety w mę-

„rathen.“ Der durch den Muth des Weibes in der Tapferkeit gestärkte Chrzanowski vertheidigte nicht nur allein das Schloß, sondern richtete noch durch einige Ausfälle eine große Niederlage unter den Türken an, und trieb sie davon ab.

32.

Als Johann Zamojski erfuhr, daß Kochanowski der berühmteste Poet sich von dem Hofe des Sigismund Augusti hinwegbegeben, und sich in seinem erblichen Dorfe Czarnolesie niedergelassen: konnte er nicht ertragen, daß ein so grosser Mann seine seltsamen Eigenschaften in einem entlegenen Winkel vergraben sollte. Deswegen wirkte er ihm die Kastellaney von Polaniec bey dem Könige aus, und schickte ihm das Privilegium dazu. Kochanowski dankte beyden für die Gnade, die Ehrenstelle nahm er aber nicht an, indem er sagte: daß er sich mit mittelmäßigen Einkünften begnüge und den stolzen Kastellan nicht in sein Haus einlassen wolle, welcher durch seine Verschwendung das alles geschwind durchbringen würde, was Kochanowski erworben hat.

33.

August der Zweyte König von Pohlen kehrte in sein Königreich zurück. Als er sich eine halbe Meile von Gornitz einer seiner Gränzstädte befand, sahen die Postilione, um dem schlechten Weg zu vermeiden, auf den besäeten Acker eines Bauers. Dieser ward es gewahr, ergriff die Pferde an den Bügeln und drohete ihnen, wenn die Wagen nicht wieder auf die Landstrasse zurückkehren würden, mit einer großen Art, womit er bewaffnet war, die Räder an der Kutsche zu zerhauen. Zwey edelknechten Sr. Majestät, die neben der Kutsche ritten, traten hervor, und als sie den Bauer zurückgestossen hatten, befohlen sie den Postilionen denselben

stwie seine utwierdzony Chrzanowski, nie tylko zamek obronił, ale nadto przez kilkakrotnie wycieczki zadał wielką klęskę Turkom, i onych odpedził.

32.

Gdy się Jan Zamojski dowiedział, że Kochanowski najsławniejszy Rymotwórca odedworu Zygmunta Augusta oddalił się, i w swojej dziedzicznej wiosce Czarnolesiu osiadł, nie mógł ścierpieć, aby tak wielki człowiek swoje rzadkie przymioty w odległym zakątku zapisał. Dla tego wyrobił mu Kasztelanią Polaniecką u Króla, i posłał mu na nią przywilej. Kochanowski podziękował obudwom za tę łaskę, krzesła jednak nie przyjął, mówiąc, że na pomiernych dochodach przestaie, a dumnego Kasztelana do domu swego wpuścić nie chce, któryby przez swoje marnotrawstwo wszystko to wnet strwonił, czego się Kochanowski dorobił.

33.

August drugi Król Polski powracał do swego Królestwa. Gdy się o pół mili od Gornicy iednego ze swoich nagranicznych miast znajdował, wjechali Postylionowie, dla uniknienia złej drogi, na zasiane pole iednego rolnika. Ten postrzegł to, ujął konie za cugle, i groził Postylionom, iż jeżeli powozów nie zwrócą na gościniec, on wielką siekierą którą był uzbroiony, koła u karety pobocina. Dway Pajze Króla Imci, którzy przy karecie iechali, wysunęli się naprzód, i odepchnawszy chłopca, kazali postilionom tą samą drogą iechać. Król postyliszał krzyk

Weg fortzufahren. Der König hörte das Geschrey ihres Jankes, und da er sich nach dessen Ursache erkundiget hatte, schalt er die Edelknaben, daß sie den Bauer geschlagen hätten, ließ ihm etliche Gulden geben, den Postilionen aber befabl er auf der Stelle umzukehren, und auf die Landstrasse zu fahren. Er sagte ferner, daß ein armer Mensch Ursache hätte sein Gut zu schützen, und daß ein König kein größers Recht habe, als der schlechteste Einwohner, eines andern Eigenthum zu vernichten.

34.

Einige Personen, die eine gute Belohnung zu bekommen gedachten, wenn sie Stanislaum Leszczyński von dem Brode brächten, beredeten sich, daß sie sich hinter einer Hecke verstecken wollten, dabey er vorübergehen mußte, um ihm mit einer Kugel das selbst den Rest zu geben. Stanislaus bekam Wind davon, und er verfügte sich an den bestimmten Ort einwenig vorher, wo ihm diese Leute aufpassen sollten. Er kam gleich, da sie sich versammeln wollten, und gieng geradeß Weges mit einem einzigen Edelknaben auf sie zu. Diese Leute waren noch nicht an den Ort gekommen, wo sie ihr Vorhaben ausführen sollten, und hatten noch nicht Zeit gehabt, sich unter einander deswegen zu bereden, als sie über die Anwesenheit des Stanislaus außer sich selbst kamen. Dieser redete sie also an: „Meine lieben Freunde, ich kann nicht glauben, daß Leute, denen ich niemals etwas zu Leide gethan, mir das Leben nehmen sollten: Wofern euch die Noth dazu treibet, einen Mord zu begehen; sehet, hier ist Geld, führet euch als ehrliebe Leute auf.“ Indem er dieses sagte, überreichte er ihnen etliche Dukaten, und setzte seinen Weg fort.

ich i zwady, a dowiedziawszy się o iey przyczynie, połaiał paziów, że chłopą poszturchali, kazał mu dadź nieco pieniędzy, Postylionom zaś rozkazał, aby na mieysce nawrócili, i na gościniec zjechali. Powiedział potem, że ubogi człowiek ma przyczynę swego dobra bronić, i że Król nie ma większego prawa, iak nayuboższy kraiu mieszkaniec, cudzą własność niszczyć.

34.

Niektóre osoby rozumiejąc, iż wielką nagrodę otrzymają, gdy Stanisława Leszczyńskiego zgładzą ze świata, zmówiły się, iż się ukryją za krzakiem, koło którego on miał przejeżdżać, aby go ztamtąd kulą ubiły. Stanisław zasłyszawszy o tém, udał się trochę prędzey na przeznaczone mieysce, gdzie nań owi ludzie zasadzić się mieli. Nadiachał właśnie gdy się zgromadzali, i narał prosto z jednym tylko Paziem na nich. Ci ludzie nie doszli ieszcze do mieysca, na którym zamysł swóy uskutecznić postanowili, i czasu nawet ieszcze nie mieli do naradzenia się o tém z sobą, gdy obecność Stanisława przytomność im odjęła. Ten tak się do nich odezwał: „Moi kochani przyjaciele, nie mogę wierzyć, aby ludzie, którym nigdy nie zlego nie zrobiłem, życie mi odbierać chcieli. Jeżeli was niedostatek do tego przywo-
„dzi, abyscie zabóystwo popelnili, patrzcie,
„oto tu są pieniądze! Sprawuycie się tak iak
„poczciwym ludziom przystoi.“ To mówiąc, dał im kilkanaście dukatów, i pojechał w swoię drogę.

G e d i c h t e.

Falsches und wahres Lob.

Wer mich sieht, sagt mir ins Gesicht:
 Seht doch, seht! wird der Knabe nicht
 Täglich hübscher, täglich größer?
 Gut! ganz gut! Dieß kann möglich seyn!
 Aber mich würd es mehr erfreun:
 Sprach man: Täglich wird er besser.

Wach! ich denn nach Gefallen auf?
 Größer macht mich der Jahre Lauf,
 Besser mach ich mich allein.
 Sagt, daß dieß ich geworden sein!
 Stimmt mein Herz dann dem Lobe bey;
 Süßes Lob! dann bist du mein.

Die Reinlichkeit.

Man saget insgemein;
 Daß äußere Betragen
 Soll unsers Herzens Spiegel seyn.
 Und man scheint recht zu sagen!

Wer sich nun schmuckig trägt,
 Wird schweigend eingesehen!
 Daß er nach innerm Reiz nicht fragt,
 Auf den doch Himmel sehen.

O Reinlichkeit nur du
 Sollst meinen Schmuck mir geben:
 Nur diese Pracht kommt Mädchen zu
 In der sie sich erheben.

Ein Herz von Flecken rein
 Verleihs mir wahre Zierde!
 Rein vor des Himmels Blick zu sehn,
 Sey meine Ehrbegierde!

Der Rosenstock.

Es war mir unbekannt,
 Daß Rosenstöcke stichen:
 Jüngst wollt' ich Rosen brechen,
 Und stach mich in die Hand.

O! rief ich! merk' es Herz,
 Daß nah bey dem Vergnügen
 Des Leidens Dornen liegen,
 Und nah gränzt Lust und Schmerz.

Dies' Lehre nimm in Acht:
 In des Vergnügens Stunden
 Kannst du dich tief verwunden:
 Genieß es mit Bedacht.

Wider den Müßiggang.

Kinder, geht, zur Biene hin,
 Seht die kleine Künstlerinn:
 Wie sie weise sich bemüht,
 Und aus allem Nutzen zieht.
 Unverdrossen duldet sie

Ihres kurzen Lebens Müß,
Ist geschäftig spät und früh.

Und ich sollte müßig sein?
Nein, ich will schon jung und klein
Noch geschäftiger seyn als sie,
Der Gott nicht Verstand verlieh.
Meiner Jugend erste Zeit
Sey in froher Bemüßigkeit,
Gott und meinem Glück geweiht.

Nicht zur trägen Weichlichkeit,
Gab mein Schöpfer mir die Zeit.
Ich empfieng aus seiner Hand
Leben, Kräfte und Verstand.
Nun ich heilge sie durch Fleiß,
Großer Gott zu deinem Preis,
Jetzt als Jüngling, einst als Greis.

Der Knabe vor dem Spiegel.

O! ich bin doch ein Schöner Knabe!
Ja! ja! das ist gewiß!
Der Spiegel, den ich vor mir habe,
Sagt augenscheinlich dies.
Wie sanft ist nicht Gesicht! wie rund!
Die blauen Augen schmachten!
Und dieser kleine rothe Mund
Ist auch nicht zu verachten.

So bald ich freundlich läche, prangen,
Die Zähne, als Elfenbein,
Auf Ros und Lilienvollen Wangen
Drückt sich ein Gräbchen ein.

Und ach! das güldne Haar! So sollt
Ein Paar der schönsten Götterknaben
(Sie hießen Bacchus und Apoll)
Es einst getragen haben.

Die Schwester.

Mein lieber Bruder, vor dem Jahre
War ich, wie du so schön,
Was hatt' ich da für schöne Haare!
Du hast sie noch gesehen.
Da lobte jeder dies Gesicht
Bewundernd, um die Wette:
Und schwur: es sey kein Mägden nicht
So schön, als Henriette.

Allein die Schönheit ist vergangen;
Da kam der Blattern Wuth;
Zerris mir diese glatten Wangen,
Vörscht' aus der Augen Blut.

Doch glaubt nicht, daß michs verdrüßet!
Nein, es hat mich gelehret:
Daß das nur wahre Schönheit ist,
Was keine Zeit zerstöret.

Der Fleiß.

Süßer, angenehmer Fleiß!
O wie herrlich ist der Preis,
Den er jedem Jüngling beut,
Der ihm seine Kräfte weicht.

Hüpft in froher Thätigkeit
Die ihm nie zu lange Zeit...

Er ist stark, gesund und frisch,
Arbeit würzet ihm den Tisch,
Und kein kranker Edel schleicht
Sich zu seiner Mahlzeit leicht.

Wenn er winkt, drückt ihm die Ruh
Seine Auge willig zu,
Nie hat ihn ein Traum geweckt,
Der im Schlummer ihn erschreckt.

Er begegnet allemal
Früh dem ersten Sonnenstrahl,
Wenn er munterm Fleiß geneigt
Von den Bergen niedersteigt.

In der Jahre reifern Lauf
Suchen Ehr und Würd ihn auf,
Glück und Segen waren sein
Ihn im Alter zu erfreun.

Aller Orten trifft er dann
Früchte seiner Arbeit an,
Keinen Augenblick der Zeit,
Den er nun umsonst bereut.

Auch im Alter, auch als Greis
Ist er munter und voll Fleiß,
Und ihn trägt kein falscher Stab
An sein ruhig spätes Grab.

Der Stieglitz und die Jungfrau.

Ein Stieglitz, der im Käfig saß
Und aus der Jungfrau Händen täglich

Des beste Futter reichlich oß;
War, als ihm erst das Glück gewogen,
Zum Fenster doch hinausgestoßen,
Und ließ sein Haus und Speise stehen.
Die Jungfrau, als sie es gesehen,
Rief nach, und bat ihn sehr beweglich,
Er möchte doch zurücke kehren,
Und sich, wie bisher geschehen,
Von ihren Händen ferner nähren.
Du hast ja, rief sie, Futter satt,
Warum hast du dich los gerissen?
Mir, sprach der Vogel, schmeckt kein Bissen,
Den Freiheit nicht gewürzet hat.

So ist es, schwarz und hartes Brod
In Freiheit ohne Zwang genossen
Schmeckt besser, als ein Gastgebod,
Wenn man im Kerker eingeschlossen.

Der Hahn, die Taube und der Geyer.

Einige Tauben suchten sich an etwas Korn zu sättigen.
Ein Haushahn kam dazu, brauchte Gewalt,
und vertrieb die Tauben. Im ersten Verdruß über
das erlittene Unrecht, sahen sie einen Geyer, der eben
über den Hof schwebte, und riefen ihn an, sie zu rä-
then. Der Geyer kam, zerriß den Hahn, und bald
darauf die Tauben, die sich über den Tod ihres
Feindes freueten.

Ihr Staaten, die so leicht ein schlechter Nuß
entzweit,
Die ihr als einzeln schwach: und stark, wenn einig
seyd,

O lerni bey diesem Bild die kleine Raub meiden,
 Und lieber den Verlust, als Unterdrückung leiden.
 Die Fabel mahlt euch vor, was allemal geschah.
 Bleibt einig, oder hebt, der Geier ist schon da.

PRZESTROGA.

Gdy dzieci po szkołach przestają się uczyć Grammatyki Polskiej, zaczęła przeto zapominać technicznych ię wyrazów: aby im przeto ułatwić zrozumienie onych w tęg tu Grammatyce Niemieckieg, Reiestr następnicy tak się ułożyło, iż wyrazy techniczne Grammatyki Łacińskię tłumaczą nazwiska grammatyczne Polskie, a zatem i Niemieckie, które na tamte są przełożone.

REJESTR

Grammatyki rozłożony przez pytania.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

ROZDZIAŁ I.

<i>Wzór postaci Liter Niemieckich?</i>	karta	2
1. Iloraki są litery Niemieckie?	-	3
2. Jak się wymawiają <i>Diftongi</i> , czyli Dwugłoski Niemiecki?	-	4
3. Jak się wymawiają <i>Konsony</i> , czyli Spółgłoski?	-	5
4. Jak się wymawiają po Niemiecku <i>Notae Orthographicae</i> , albo znamiona piarskie wspólne Niemczyźnie z Polszczyzna?	-	7
5. Które są znamiona szczególne Niemczyźnie, i co znaczą?	-	-
6. Wybór wyrazów Niemieckich w tym Rozdziale znajdujących się wraz ze znaczeniem Polskiem onychże.	-	8

ROZDZIAŁ II.

1. Ile jest części mowy Niemieckieg i jak się nazywają po Niemiecku?	-	9
2. Co jest iloraki <i>Artykuł</i> , albo Przedimek.	-	10
3. Przez co się odmieniają Przedimki?	-	11

ROZDZIAŁ III.

1. Ile jest *Deklinacyj*, albo Form Przymiotkowania imion Niemieckich, *karta* 11
2. Jak się deklinują Przedimki? *tamże.*
3. Które i na które *Adjectiva*, albo Przymiotniki jest Forma pierwsza, *tamże.*
4. Która i na które Przymiotniki, jest Forma druga? 12
5. Która i na które Przymiotniki, jest Forma trzecia? 13
6. Która jest Forma pierwsza na *Substantiva*, albo Rzeczowniki? 15
7. Forma druga? 14
8. Forma trzecia? 14
9. Która i na które Rzeczowniki jest Forma czwarta? 14
10. Jak się deklinują *Pronomina*, czyli Zaimki nieregularne? 16

ROZDZIAŁ IV.

1. Ile jest *Konjugacyj*, albo Form czasowania na słowa Niemieckie 17
2. Jak się czasują słowa auxyliarne, albo posiłkowe, *Werden, Seyn, Haben*? 17
3. Która jest Forma na słowa regularne? 26
4. Słowa Niemieckie odmieniają się przez rodzaje? 34
5. Maią Niemcy *Verba passiva*, czyli słowa bierne? 35

CZĘŚĆ DRUGA.

ROZDZIAŁ I.

1. Którego są rodzaju *Substantiva*, albo Rzeczowniki Niemieckie znaczące stworzenia żyjące? 27

2. Rodzaje Rzeczowników nieżywotnych daczego są trudniejsze do poznania w Niemczyźnie, niż w Polsce? 37
3. Jakie są Reguły, albo Prawidła powszechnie na poznanie tych Rodzajów? 38
4. Które są prawidła ogólne? 38
5. Którego są Rodzaju *Adjectiva*, albo Przymiotniki Niemieckie? 39
6. Jaka między niemi a Polskimi zachodzi różnica? 40
7. Podług których Prawideł odmieniają się Przymiotniki Niemieckie przez Rodzaje? 40

ROZDZIAŁ II.

1. Jak się odmieniają *per gradus*, czyli stopniują Przymiotniki Niemieckie? 41
2. Iloraka jest nieregularność Przymiotników? 41
3. Tak stopniowane Przymiotniki znaczą jaki Rodzaj? 43

ROZDZIAŁ III.

1. Deklinowanie Niemieckie od czego naywięcący zawisło? 43
2. Przed którymi imionami kładzie się *Articulus definitus*, czyli Przedimek określony? 44
3. Przed którymi imionami używa się *Articulus indefinitus*, to jest Przedimek poiedynczy? 46

4. Gdzie i kiedy Niemcy żadnego nie kładą Przedimka? 47
5. Uwagi nad deklinacjami Przymiotników. 50
6. Które *Substantiva*, odmieniają się podług Formy pierwszej, i jakim podlegają szczególnym odmianom? 52
7. Które podług Formy drugiej? 52
8. Które podług Formy trzeciej? 53
9. Które podług Formy czwartej? 55
10. Które Rzeczowniki nieforemnie się przypadkują? 56

ROZDZIAŁ IV.

1. W Konjugacjach Niemieckich które czasy najbardziej uważać potrzeba, i dla czego? 60
2. Po czém się poznają słowa nieregularne? 61
3. Słowa nieregularne na wiele dzielą się *Klass*, czyli szeregów? 62
4. Co szczególniej uważać mamy w słowach nieregularnych? 63
3. W słowach złożonych jaka zachodzi osobliwość? 63
6. Auxiliarne *Szyn*, którym się dodaje słowom? 65
7. Jakiem które słowa posilkuje? 67
8. Co osobliwie uważać powinni Polacy względem słów zaimkowych (*reciproca*) Niemieckich? 66
9. Ilorazkie są słowa nieosobiste (*impersonalia*) 67
10. Którem słowom nieosobistym dodaje się *Es*? 68

11. Kiedy się używa *Zaimek Man*? 68
12. Kiedy używają Niemcy *Infinitivum*, czyli Trybu bezokolicznego, bez propozycji, a kiedy z propozycją *zu*? 69

ROZDZIAŁ V.

- Które są powszechniejsze Prawidła na *Ortografią*, czyli *Pisownią* Niemiecką? 70

CZĘŚĆ TRZECIA.

ROZDZIAŁ I.

1. Czyli tak są wolni Niemcy, iak my Polacy, w szykowaniu wyrazów swoich? 75
2. Co stanowi troisty wyrazów porządek? 76
3. W szyku pierwszym, iakim idą porządkiem wyrazy, i kiedy się szyku tego używa? 76
4. Szyk drugi iaki jest, i kiedy bywa używany? 77
5. Kiedy się zachowuje szyk trzeci? 78
6. Które są reguły na konstrukcyę, czyli *Składnią* zgody? 80
7. Jaka osobliwość zachodzi względem zgody *Adjectivi cum Substantivo*? 81
8. Jaka zachodzi osobliwość względem zgody *Verbi cum Nominativo*? 82
9. *Interjekcyę*, albo *Wykrzykniki* Niemieckie, czy rządzą innemi częściami mowy? 84
10. Które i któremi przypadkami rządzą *Prepozycyę*? 84

11. <i>Adverbia</i> , czyli przysłowki iakimi rządzą Przypadkami i Stopniami?	87
12. Które i którym trybom (<i>modis</i>) dodają się <i>Konjunkcye</i> , czyli <i>Spoyniki</i> ?	88
13. <i>Konstrukcyę</i> rządu okazać w <i>Imionach</i> ?	89
14. <i>Pronomina</i> , czyli <i>Zaimki</i> , mająż osobny rząd?	91
15. <i>Konstrukcyę</i> rządu okazać w <i>Słowach</i> ?	91

ROZDZIAŁ II.

O Iloczasię	95
Jakie są prawidła Iloczasowe	95

PRZYDATEK.

I. Zbiór Imion używanych.

1. Nazwiska Liczb	karta 97
2. Nazwiska Ciał Niebieskich, odmian powietrznych i żywiołów	98
3. Nazwiska Czasu i Świąt	98
4. Wyrazy szkólne	99
5. Nazwiska ubiorów, bielizny, pościeli, i rzeczy i t. d.	100
6. Nazwiska pokarmów, napoiów, przypraw i sprzętów stołowych	101
7. Nazwiska zwierząt	103
8. Nazwiska ptaków	103
9. Nazwiska ryb i ich części	104

10. Nazwiska robaków	104
11. Nazwiska drzew, zbóż, owoców i jagód	105
12. Nazwiska narzędzi i sprzętów gospodarskich	106
13. Części domu	106
14. Budynki, pola, wody	107
15. Nazwiska chorób, kalectwa, i t. d.	108
16. Władze duszy, zmysły i części ciała	109
17. Nazwiska Rzemieślników i różnych Stanów ludzi	111
18. Nazwiska Rodziców i krewnych	112
19. Nazwiska kolorów	112

II. T a b l i c a.

Słów nieregularnych, albo nieforemnych	113
--	-----

III. Sposoby mówienia.

1. Z Prepozycyami czyli Przyimkami	121
2. Grzeczność okazując i prosząc	124
3. Pytając się	124
4. Twierdząc, przecząc i zakazując	126
5. Ciesząc się i narzekając	127
6. Życząc komu dobrze	128

IV. R o z m o w y.

1. O wstawianiu i ubieraniu się	129
2. Czytając i ucząc się	130
3. Wypytyując się o Niemieckim ięzyku	132
4. Pisząc	135
5. Wysyłając sługę na pocztę	137
6. Nawiedzając i gościa przyjmując	139
7. Jedząc obiad	141
8. Grając w piłkę i kręgle	144

9. O mieyscu przechadzki 146
10. O czasie 148
11. Wypytując się o przyczynę złego humoru 150
12. Między młodą Panią i sługą 152
13. Między poprzedzającą i ię nauczycielką 155
14. Matki z małym synkiem o litości nad ptaszkami 158
15. O wieńcu żniwiarskim 163

V. Powieści.

1. Z życia Fryderyka Wielkiego, Króla Pruskiego 183
2. Z Dzieiów Oczyszczonych 193

IV. Gedichte.

1. Falsches und wahres Lob 210
2. Die Keinlichkeit 210
3. Der Rosenstock 211
4. Wieder den Müßiggang 211
5. Der Knabe vor dem Spiegel 212
6. Die Schwester 213
7. Der Fleiß 213
8. Der Stieglitz und die Jungfrau 214
9. Der Hahn, die Tauben und der Geyer 215

227

